Pregovori, bojkot i EU

SINDROM NADUTE ŽABE

Komunalna milicija

ČEMU SLUŽE, A UZ TO I NE RADE

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 250 RSD

9 770353 802002 01462

VREME

broj 1502

17. oktobar 2019.

INTERVJU: NEBOJŠA ZELENOVIĆ

OKO VUČIĆA SE STEŽE OBRUČ

Posetite Vugl.rs !

Vugl je medijski portal namenjen razvoju političke pismenosti i kritičkog mišljenja.

Podstičemo dijalog, promišljanje i zdravu kritiku aktuelnih društvenih procesa.

Ne nudimo gotove odgovore već postavljamo pitanja: gde živimo, kako živimo, za šta živimo.

VUGL.RS

GDE ŽIVIŠ // KAKO ŽIVIŠ // ZA ŠTA ŽIVIŠ

VREME
BROJ 1502
17. oktobar 2019.

04 Zoom: Halo, taksi...
06 Međustranački pregovori, bojkot i EU: Sindrom nadute žabe
10 Intervju: Nebojša Zelenović
14 Predlog za unapređenje izbornog procesa: Smanjite broj biračkih mesta – odmah
18 Komunalna milicija: Čemu služe, a uz to i ne rade
21 Nuspojave: Potrošači na bazaru morala
22 **Kosovo i Metohija: Život u postizbornom grču**
24 Lični stav: Vladavina prava ili trijumf volje
26 Putevi oko znakova: Kako razgovarati sa zadrtima (3)
27 Reagovanje: Poštovanje se ne zaslužuje nebulozama

KULTURA

30 **Nobelovka: Olga Tokarčuk**
33 Nobelovac: Peter Handke
36 Slučajevi: Da li ste čitali Betovena
38 Intervju: Roland Orčik
40 Nick Cave: Ghosteen

SVET

42 **Turska ofanziva protiv Kurda: Lepljenje etikete i povlačenje nove granice**
46 Konferencija Kina-CIEZ: Dominacija preko inovacija
48 Grčka: Leva opozicija desne vlade

MOZAIK

52 Aleksej Leonov (1934-2019): Čovek koji je zakoračio u kosmos
57 Konferencija „Prava mera medija 2.0“: Imamo li dobar metar za medije
58 Intervju: Tjeri Gitar
60 Džindžer Bejker (1939-2019): Dugi bubnjarski solo
61 Navigator: Šta ima novo kod taksista
62 Vreme uživanja: Ž. Ž. Ruso na plaži

Kako se prepucavanje Beograda sa Prištinom odražava na život srpske zajednice na severu Kosova i da li je nova vlast u Prištini nešto što će poboljšati ili pokvariti život običnih ljudi

SLOBODAN GEORGIJEV

Poljska književnica koja je dobila Nobelovu nagradu za 2018. godinu kod nas je uredno prevođena, ponekad i uprkos nedovoljnoj kritičkoj recepciji. O delu i pogledima na svet i književnost Olge Tokarčuk za "Vreme" piše prevodilac svih njenih knjiga na srpski jezik

MILICA MARKIĆ

Posle više meseci pretnji, turski predsednik pokrenuo je napad na sever Sirije. Turske vlasti uporno tvrde da se bore protiv "terorista". Na udaru su lokalne snage odbrane, u čijim redovima su i Kurdi

PEĐA ANĐELKOVIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: **Bojan Stekić**

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

redakcija
Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Jovana Georgievski, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Marija Janković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Nedim Sejdinović, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Bojan Stekić, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija:
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Olga Babić, Živana Rašković, Ivana Stanković;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

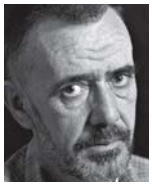
e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Halo, taksi: Slabljenje Predsednikove moći najbolje se ogleda u tome što svaki dan mora da odgovara na sve veći broj pitanja koja se njega sve manje tiču

Kao i kod svih ljudi koji ostvare vrhunsku životnu želju, tek jedna tanka linija razdvaja dostojanstvo od taštine, samopouzdanje od samoobmane i slavu od samouništenja. Vučić prosto tetura preko te linije razdvajanja

KAMERA UKLJUČENA: DELIM PRAVDU

Nema nikakvog smisla govoriti o prirodi diktature Aleksandra Vučića jer je on sam sveo svoju moć na arbitražu u nevažnim sporovima tipa – čije je veće. On postaje nešto poput seoskog kmeta koji svakog dana rešava sve više sporova između seljaka oko međe, pojila i utrina, i to sporova koji su rešeni makar običajno. Od onog dana kada je počeo kao kandidat za diktatora da zabada nos i u stvari koje su ponekad i loše regulisane zakonom, češće je smešan nego opasan.

Toliko je očigledno da je sve vodilo ka tome da se on umeša u protest taksista i da se pojavi kao "neočekivana sila koja rešava stvar", kao i što je stotinu puta do sada arbitrirao, sve uz kršenje zakona, i još će ako mu se dopusti. Evo, vojni invalidi već traže sastanak s Vučićem da im on reši ono što sudovi ne mogu. Malo-malo neko zakuca na njegova vrata da traži pravdu koju on neštedimice deli samo ako ima ko da slika tu scenu.

Ana Brnabić postala je članica SNS-a. Baš lepo. Nemam ništa protiv, samo da je još neko i pita nešto, a da joj odgovori ne budu pitijski, ili narodski rečeno "mož da bide al ne mora da znači", pa se ti posle snađi dok Vučić ne kaže kako će biti.

Slabljenje njegove moći najbolje se ogleda u tome što svakog dana mora da odgovara na sve veći broj pitanja koja se njega i ne tiču, za koja prosto nije nadležan, nego se sam gura, otima mikrofon i održava privid kontrole, mada je i njemu verovatno jasno kad legne uveče, ako ikad legne, da se bavi besmislicama i da je govor državnika – da ne preterujem, političara – zamenio ibijevskom poštapalicom "Narode moj!"

Kao i kod svih ljudi koji ostvare vrhunsku životnu želju, tek jedna tanka linija razdvaja dostojanstvo od taštine, samopouzdanje od samoobmane i slavu od samouništenja. Vučić, i sam nesvestan narodne opominjuće izreke da je mačku mnogo goveđa glava, prosto tetura preko te linije razdvajanja, a da se ne strmekne desno ili levo, drže ga oni koji su se uortačili s njim pa pokazuju prezir prema institucijama i sumnjiv višak vere u "Acu Srbina", koja će trajati dok ne vide da je ovaj počeo da se ozbiljno ljulja i da preti da će svojim posrtanjem ili padom i njih da obori kao kegle u seoskoj kuglani.

LIČNA BELEŠKA: ŠTA PIŠU AMERIKANCI?

Trenutno imamo predsednika bez ikakvih svojstava osim da pokriva najbliže kompanjone, čak i njihove roditelje, braću, kumove, bivše i sadašnje žene, bavi se pojedinačnim slučajevima, reaguje kao ona jo-jo loptica, odskače po sili akcije i reakcije i sve se manje politike tu vidi. Ujutro taksisti – uveče Vesić, i tako u krugovima koji se sve više sužavaju, dok se on pretvara u javnog beležnika državnih poslova koji se nikada ne mogu završiti i zato postoji aparat, državni, koji se time za platu bavi.

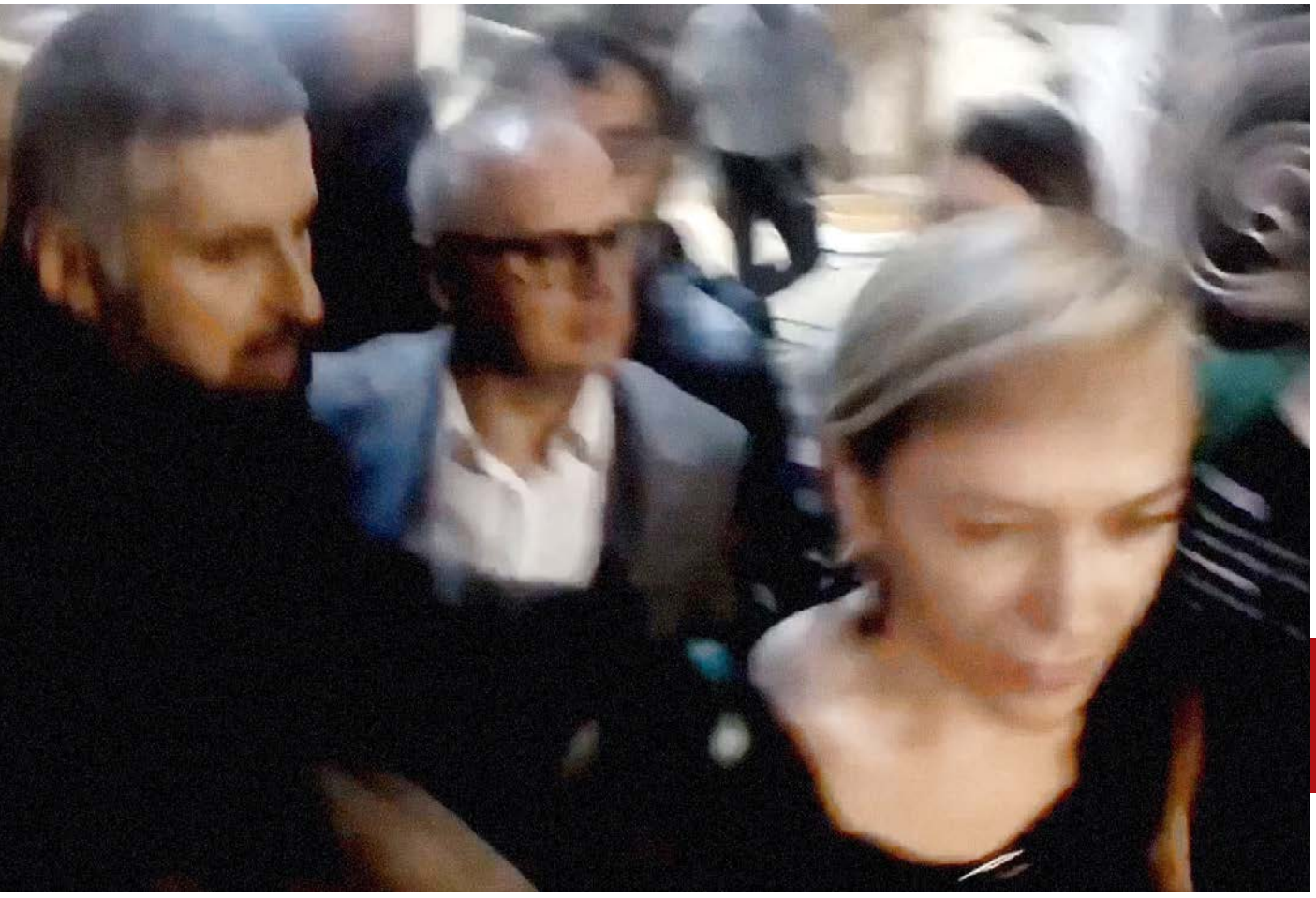

Foto: N1 printscreen

Ovako se Vučić pretvorio u džuboks i ko god ima žeton može da naruči ariju.

Recimo, objava da je napravio ličnu belešku sa sastanka s nemačkim moderatorom oko Kosova – i da je čuva zaključanu u svom sefu – ako je uopšte tačna, pokazuje da državne poslove shvata neozbiljno. Verovatno, takvu vrstu osetljivih poruka i drugi političari sklone na neko vreme od javnosti, ali ja ne znam da se neko još hvalio time i poručio da je jedini posednik neke vrste tajne koja može da odluči o budućnosti zemlje i naroda.

Jedino ako je u poruci otvorena mogućnost ličnog izbora toplog mora na koje bi se sklonio.

NOVA PITANJA: ŠTA TO BI U BUDIMPEŠTI

Verovatno su, u ovom trenutku, pojačana i promišljanja oko opozicionog efekta bojkota, o čemu opširno pišemo u ovom broju "Vremena", jer se pokazalo da postoji neko vreme poluraspada državnih i izbornih ustrojstava – recimo Istanbul i Budimpešta. Erdogan i Orban priznali su poraze u glavnim gradovima i dojučerašnjim uporištima moći, posebno u Turskoj, pa to sada otvara apetite da se nešto slično proba i u Srbiji jer je možda vreme poluraspada jedne ozbiljno "zatvorene države" došlo na dnevni red.

Rano je reći da li će takav sled događaja promeniti bilo šta u glavama onih koji su se zakleli na bojkot. I to bojkot po svaku cenu. Ali, priznaće i oni, lepo bi zvučalo kad bi opozicija osvojila Beograd i još par gradova u Srbiji, pa zagovornici učešća na izborima imaju jedan solidan argument da su promene moguće. U Turskoj i Mađarskoj!

U međuvremenu, ljudi su se prozlili što nekako pripada odvratnim vremenima. Predsednici opština organizuju skupove podrške u stvarima gde ih krivično gone, direktori pred sudove izvode o trošku firme radnike da ih štite od sudskog progona zbog nemara, što je uzrokovalo smrt jednog mladog čoveka i dovelo do šikaniranja familije koja u "svom bolu ne vidi javni interes", a beogradski taksisti nasrću na kola Kar goa koja pružaju uslugu invalidima i prilagođena su njihovim potrebama.

Na sve to, Goran Vesić je napisao knjigu o Beogradu, a na promociji je rekao, citiram po sećanju, da voli Beograd i njegove reke. Tako se nekad pisalo za oktobarske uratke "o jeseni u mome gradu", ali je to bilo vreme kada se kocka vadila a nije ugrađivala i kada nikom, voleo reke ili ne, ne bi palo na pamet da most preseli u park. Čujem da su se posetioci književne večeri posle vijali po ulicama.

Vučić je najavio da će da nam objasni šta se dogodilo. ¶

SINDROM NAD

Vučićeva mimikrija koju je doveo do savršenstva kolektivno se zapatila među naprednjacima. Tu je sposobnost u nas, da pojednostavimo, najtačnije opisao Borislav Pekić: "Imate lažne oči tamo gde vam je nezaštićena guzica. Mašete nečim što na bodlje liči, a perje je. Ukratko – folirate"

Svi su videli osmehe i oduševljenje Maje Gojković i Vladimira Đukanovića posle prve oktobarske runde pregovora o izbornim uslovima koja je trajala dva dana. Pregovori vlasti i dela opozicije u Skupštini Srbije obavljaju se uz prisustvo predstavnika Evropskog parlamenta i upečatljivo ih opisuju reči premijerke Ane Brnabić: "Ima veze sa mnom, ali nema veze sa mnom." Premijerka to jeste izgovorila sasvim drugim povodom, komentarišući ima li veze sa njom najnovija kampanja SNS "Digitalna budućnost Srbije". I to samo dan ili dva pre nego što su mediji objavili da je postala član SNS-a, ona je kazala, uz osmeh: "Da li ću ja učestvovati, odnosno da li sam učestvovala, videćete uskoro, nije fer da otkrivam drugi deo kampanje."

SAMO OŠTRO I BEZ VEZE

I videli smo "drugi deo kampanje", i ona se slikala u spotu SNS-a, učestvovala je, dakle, i tek će učestvovati u kampanji, jer je i njena zvanična pristupnica SNS-u deo kampanje kao i SNS-ovi najnoviji spotovi u kojima je prvo nema, pa ima. Ukratko, sve ima veze i ništa nema veze, to je način na koji funkcioniše ova vlast i svi njeni akteri u permanentnoj kampanji vređanja inteligencije građana koja traje, evo, osmu godinu.

Otud i oduševljenje i zadovoljstvo Vučićevih emisara pregovorima s opozicijom uz posredovanje Evropskog parlamenta, jer ti izborni uslovi o kojima se pregovara "imaju veze" sa njima, ali i "nemaju veze" sa njima. Zato nikome nisu neobične Đukanovićeve reči, posle ove prve runde u Skupštini: "Šta god da traže iz opozicije, mi smo spremni da im udovoljimo, ali oni onda ne dođu, naljute se i na ove iz EU. Opozicija je krajnje konfuzna."

Kao da su im za to "udovoljavanje", ako su već "spremni da udovolje", bili potrebni pregovori i briselska medijacija, kao da su izborni uslovi gotovo pa savršeni, a opozicija samo nešto bulazni o blokadi medija, bugarskim vozovima, prebijanju opozicionih aktivista, kupovini glasova, a sve to, razume se, nema ama baš nikakve veze s vlašću. Baš kao što ni spot SNS-a o teleportovanju sa Anom Brnabić nema veze sa Anom Brnabić, sem utoli-

UTE ŽABE

ILI OSVAJANJE ZAHTEVA ILI BOJKOT SZS: "1 od 5 miliona"
Foto: Sava Radovanović/ Tanjug

ko što je ona u spotu: dakle, *ima veze ali – nema veze*. Vučićeva mimikrija koju je doveo do savršenstva kolektivno se zapatila među naprednjacima. Tu je sposobnost u nas, da pojednostavimo, najtačnije opisao Borislav Pekić: "Imate lažne oči tamo gde vam je nezaštićena guzica. Mašete nečim što na bodlje liči, a perje je. Ukratko – folirate."

I ovi pregovori u Skupštini Srbije gde, objektivno, ima više predstavnika vlasti, civilnog sektora i posrednika iz EU nego predstavnika opozicije, jesu baš to – lažne oči vlasti tamo gde joj je nezaštićena zadnjica, dakle, foliranje, pa ako prođe, prođe. Pekić je verovatno mislio na četvorooke žabe koje žive u južnoameričkim šumama u blizini Atlantika. Ove žabe, kad osete opasnost, naduju se tako da izgledaju mnogo veće nego što su. Zavrte se i okrenu neprijatelju zadnjicu sa lažnim očima ne bi li ga zbunile i uverile da je pred njim mnogo veća i opasnija životinja. U ovom slučaju opasnost je bojkot izbora, vrlo neprijatan za vladajući SNS jer, ako bi, kojim slučajem, bojkot uspeo, Aleksandar Vučić bi izgubio i poslednji privid demokratije kojim maše međunarodnim prijateljima – legitimnost svojih izbora.

Vučić je predsednik države ogrezle u korupciji, u kojoj javnost dvadeset dana nije obaveštena da je uzbunjivač Aleksandar Obradović, IT stručnjak u valjevskom "Krušiku", pritvoren zato što je otkrio korupciju, tačnije novinarima dostavio podatke o tome da je otac ministra policije Nebojše Stefanovića, Branko, umešan u trgovinu oružjem. U toj istoj državi, istovremeno, dvojica okrivljenih za prebijanje Dejana Bagarića, studenta i aktiviste #1od5miliona, osuđeni su samo na uslovne kazne. To su tek dva primera o kojima mali deo srpske javnosti nešto zna u proteklih sedam dana, a ima ih, takvih, nemali broj za poslednjih sedam godina. U takvoj državi u kojoj se uzbunjivači tretiraju kao kriminalci, a lokalne batinaše nagrađuju uslovnim kaznama, Aleksandar Vučić ima još tu, poslednju legitimaciju demokratski izabranog predsednika i šefa najpopularnije stranke u zemlji. I ne treba stavljati navode na reči "demokratski" i "najpopularnije" jer iako se o svim dosadašnjim izborima od 2012. godine pričalo kao o nepoštenim i neslobodnim, iako su postojali i neposredni dokazi za to, opozicija nikad nije uložila formalne prigovore. Jedan jedini put, na prošlim izborima 2016. Demokratska stranka je sprečila izbornu krađu i uspela da opovrgne Vučićevu izjavu da DJB, DSS i Dveri nisu prešli cenzus zahvaljujući zapisnicima koje su imali. Ukratko, posle izbora, sedalo se u skupštinske klupe, a demokratski privid je bio sačuvan. Sve do protesta i bojkota parlamenta prošle godine, koji su zajedno sa odlukom dela opozicije o bojkotu izbora doveli do toga da šef Spoljnopolitičkog odbora Evropskog parlamenta Dejvid Mekalister pošalje svoje predstavnike da posreduju u pregovorima vlasti i opozicije da se nađe nekakav kompromis i da se na izbore u »

nekim popravljenim izbornim uslovima ipak izađe. Valjalo bi kazati da je reč o bivšim evropskim parlamentarcima Eduardu Kukanu i Knutu Flekenštajnu, pa su se, tim povodom, u političkoj čaršiji već mogla čuti zanovetanja kako su za Dejvida Mekalistera i Brisel neobavezujući pregovori vlasti i opozicije u Skupštini Srbije na koje su poslali svoje bivše parlamentarce, penzionere. I da, ako se nešto i postigne, a izbori nekako upakuju na proleće, uz učešće makar dela opozicije, dobro jeste, Vučić će dobiti još jedan mandat, a Brisel sagovornika kojeg je dosad strpljivo čekao da okonča kosovsko pitanje.

Ako bi, kojim slučajem, bojkot uspeo, Aleksandar Vučić bi izgubio i poslednji privid demokratije kojim maše međunarodnim prijateljima – legitimnost svojih izbora. Vučić je predsednik države ogrezle u korupciji

ALTERNATIVA

Čini se da, mada već neko vreme stižu glasovi o nezadovoljstvu Angele Merkel Aleksandrom Vučićem, Berlin i Brisel u ovom trenutku nemaju alternativu. Poznavaoci prilika tvrde da kancelarkino veliko strpljenje za predsednika Srbije nije izraz ličnih simpatija koje, recimo, prema Borisu Tadiću, svojevremeno, nije uopšte imala. Posredi je prostija stvar. U slučaju Borisa Tadića, onomad, Zapadu se smešila jaka i obećavajuća opoziciona alternativa spremna da napravi odlučujuće korake ka konačnom priznanju Kosova, jer "normalizacija odnosa Beograda sa Prištinom", odnosno Kosovom značila je i 2011. i danas to – konačno priznanje Kosova. Sada, međutim, zapadni partneri zvaničnog Beograda ne vide tu alternativu među postojećim opozicionim liderima, a Vučićev se entuzijazam iz 2011. i 2012. i sledeće, drastično otopio, makar tako to izgleda spolja.

Florijan Biber, profesor Južnoslovenskih studija na Univerzitetu u Gracu, rekao je za "Most" Omera Karabega (Radio Slobodna Evropa) da je nemačka vlada danas razočarana Vučićem: "Mislim da je Nemačka svesna, mada se to ne izražava javno, da situacija u Srbiji nije ohrabrujuća i mislim da postoji sumnja u Vučićevu spremnost za rešavanje problema Kosova."

I Bodo Veber, analitičar Veća za demokratizaciju politike iz Berlina, u istom razgovoru za Slobodnu Evropu, kaže da ima godinu i po dana kako odnos između kancelarke Merkel i predsednika Vučića nije ono što je bio, te da mu je otprilike tada u zatvorenim razgovorima i kazala da bi trebalo "da prestane sa crtanjem mapa".

Ukratko, Vučić Berlinu, odnosno Briselu, jeste jedini sagovornik i partner zato što jasna politička alternativa nije ni na vidiku, ali to "ne znači da će ga Nemačka i dalje bezuslovno podržavati" (prof. Biber, Radio Slobodna Evropa). Posebno je u tom kontekstu zanimljiv sastanak, neki dan u Beogradu, Marka Đurića, direktora Kancelarije za KiM, sa Arminom Paulusom Hampelom, šefom Spoljnopolitičkog odbora Alternative za Nemačku, prve ultradesničarske partije od 1945. u Bundestagu.

Hampel je Đuriću rekao da je ponosan na vlast u Srbiji čiji je uspeh to što je čak 13 država povuklo priznanje nezakonite nezavisnosti Kosova: "Ostajemo kao stranka i poslanička grupa u Bundestagu pri stavu da je nezavisnost Kosova protivzakonita kao i NATO intervencija." Hampel je srećan i što je Srbija "u dobrim rukama" a "sada ima brojne prijatelje među kojima su i nobelovci", misleći na Petera Handkea, razume se. Đurić se zahvalio na podršci koja dolazi "iz tako moćne države kao što je Nemačka" i da je važno što se "iz Nemačke čuje drugačiji glas" i sve tako što već ide, ali, što baš sad taj sastanak s ultradesničarskom partijom iz Bundestaga? Zato što je Angela Merkel razočarana u Vučića pa ipak traži alternativu, kako se spekulisalo, u Ani Brnabić, pošto Vučić nije ispunio svoj deo dogovora o kosovskom pitanju? Ili zato što je novi Trampov specijalni izaslanik za dijalog Beograda i Prištine Ričard Grenel, ambasador SAD u Berlinu, čija je, kao jedna od glavnih karakteristika koje se spominju u evropskim medijima, loš odnos sa kancelarkom Angelom Merkel i njenom vladom, i gotovo prijateljski odnosi sa Alternativom za Nemačku? Kome je sada upućena poruka zvaničnog Beograda koji se sastaje sa nemačkom ultradesničarskom strankom? Je li za unutrašnju predizbornu upotrebu ili je to poruka Grenelu lično, u smislu brzog prilagođavanja nekim novim prilikama, ako ih uopšte ima? Tačno je da Grenel, sem što je Trampov čovek u rešavanju kosovskog pitanja, podržava desnicu u Nemačkoj i EU. Tačno je i da je nedavno imenovan izaslanik Stejt departmenta za Zapadni Balkan Metju Palmer, pa je uvođenje Grenela u rešavanje kosovskog pitanja izazvalo zbunjujuće i oprečne komentare među evropskim ekspertima za Balkan.

Florijan Biber, profesor iz Graca na Tviteru je napisao: "Ovo je zabrinjavajuća poruka po zajedničku poziciju EU i SAD. Grenel ima istoriju neprijateljstva prema Nemačkoj i EU. Recimo, pozive (građanima) da podrže desnicu i krajnju desnicu. Ovo nije dobar znak." Stigli su ubrzo i umirujući tonovi kako je imenovanje Grenela za izaslanika SAD za dijalog Beograda i Prištine jasan znak da je Bela kuća posvećena postizanju konačnog sporazuma Beograda i Prištine i da loši odnosi Grenela sa zvaničnim Berlinom nisu, u ovom slučaju, od prevelike važnosti, jer je i za Berlin i za Vašington i na kraju za Brisel, konačni sporazum između Beograda i Prištine spoljnopolitičko pitanje, pa je plan za njega odavno utvrđen i treba u najhitnijem roku da bude i rešen.

KO JE REKAO MITO?

Za to vreme, u Beogradu, posle prve runde pregovora vlasti i opozicije u Skupštini Srbije uz posredovanje EU, opozicija ne samo da se i dalje prepire oko toga šta je gore – izlazak na prolećne izbore ili bojkot, nego su u sporu i oko toga da li treba da bojkotuju pregovore kojima koordinira EP preko svojih predstavnika ili ne.

Boris Tadić, predsednik Socijaldemokratske stranke, posebno se istakao u tim podelama, tako što se pojavio prvog dana prve runde pregovora, 9. oktobra, da

bi se obratio novinarima u pauzi međustranačkog dijaloga i objavio da više neće učestvovati u razgovorima. Došao je, naime, da "evropskim prijateljima direktno saopšti da dijalog nije moguć bez učešća svih predstavnika opozicije". Mada je SDS sada ujedinjen sa DS-om, demokrate su zajedno sa ostalim članicama Saveza za Srbiju saopštile da neće doći na ove pregovore, kojima nisu prisustvovale ni Srpska radikalna stranka, ni Demokratska stranka Srbije. S druge strane, osim predstavnika vladajuće koalicije na oktobarskoj rundi pregovora uz posredovanje EU učestvuju i predstavnici Stranke moderne Srbije, Pokreta slobodnih građana, Nove stranke.

Najglasniji u osudama bojkota pregovora vlasti i opozicije kojima koordinira Evropski parlament jesu pojedini članovi DS kojima se odluka rukovodstva stranke o bojkotu i ovih pregovora i izbora na proleće nikako ne dopada. Goran Ješić, funkcioner DS, tako, tvrdi da je apsurdno da DS ne učestvuje u pregovorima za koje je inicijativa potekla baš od poslanika DS koji su redovno slali Evropskom parlamentu izveštaje o političkoj situaciji u Srbiji. On je takođe uveren da je bojkot izbora za DS pogubna odluka jer će DS dan posle izbora morati da napusti sve stranačke prostorije po opštinama i gradovima Srbije i da to nije problem ni Vuka Jeremića, ni Dragana Đilasa ni Boška Obradovića, koji i nemaju infrastrukturu, nego privatno finansiraju svoje prostore po Srbiji.

Boško Obradović, s druge strane, kaže da oni nisu ni dobili poziv Evropskog parlamenta već predsednice Skupštine Srbije Maje Gojković i da je, za početak, to prvi razlog zbog kojeg bojkotuju pregovore vlasti i opozicije kojima koordinira EP: "A Maja Gojković za nas ne postoji. Mi tražimo njenu ostavku i ne vidimo da ona može biti moderator između vlasti i opozicije posle svega što je učinila na uništavanju parlamentarizma u Srbiji." Dodao je i da neće učestvovati u "lažnim dijalozima gde se samo troši vreme do izbora, a da se ništa ne promeni", a da bojkot izbora nije nikakva predaja i povlačenje već – borba. I da će se s vremenom podizati "atmosfera bojkota", da će se protesti omasoviti: "Sledi nepriznavanje rezultata izbora, nepriznavanje Skupštine, nepriznavanje vlade i njenih odluka. To je politička kriza koja mora da se završi normalnim izborima."

Ni u Pokretu slobodnih građana nije mirno. Iako učestvuju u pregovorima u Skupštini Srbije, ali se još nisu izjasnili o bojkotu izbora, Sergej Trifunović, predsednik PSG nedavno je objavio da je vladajuća SNS htela da ga podmiti sa 500.000 evra, da je on to odbio, ali da neki njegovi saradnici u Pokretu nisu hteli da odbiju. To se, naime, poklopilo sa smenama u PSG-u, a Trifunović je objasnio da su jedni smenjeni zato što nisu dobro radili svoj posao, a drugi zato što su uhvaćeni u pokušaju da uzmu mito od pola miliona evra. Na društvenim mrežama bilo je i optužbi da je počistio one članove PSG koji su za bojkot izbora te da je priču o mitu – izmislio. Sociološkinja Vesna Pešić ga je tim povodom takođe prozvala, ali, ta prepiska je već za ljubitelje tviteraškog rečnika. Svakako, tamo ne važe ni Žan Mone ni Četam haus formati, i nikad nije dosadno... ¶

ZORA DRČELIĆ

Nagrada Tamari Skrozzi

Novinarka "Vremena" Tamara Skrozza dobitnica je ovogodišnje nagrade Fondacije "Katarina Preradović", koja se dodeljuje za novinarsku hrabrost, izuzetnost i doslednost

Foto: Nenad Đorđević/ FoNet

"I dalje verujem da je potrebno biti hrabar, ali ne u onom smislu hrabrosti u koju nas ubeđuju da treba da bude takva. Novinarska hrabrost nije da postavimo pitanje, napravimo pošten tekst, emisiju i intervju, već da koliko-toliko podignute glave izdržimo posledice svog teksta, da koliko-toliko izdržimo i platimo ceh. I dalje verujem da je potrebno biti dosledan, jer ako zarad sopstvene doslednosti i komfora odustanemo od principa, onda ovaj naš posao nema nikakve svrhe. Vremena su sve gora i teža, a principi su važniji od svega. Jer su upravo ti principi nešto što čini našu profesiju kompleksnom, izuzetnom i važnom", rekla je Skrozza na dodeli nagrade.

Ekonomsku novinarku Katarinu Preradović nije poznavala, ali je čula "kako se strastveno borila za priče i profesionalne principe", rekla je Skrozza i dodala da zbog toga ovo priznanje za nju ima naročitu težinu, ali i zato što se "novinari danas olako prodaju režimu i podležu pritiscima".

Priznanje je 2017. godine ustanovila Fondacija "Katarina Preradović", a nagrada se dodeljuje za ispunjavanje visokih profesionalnih i etičkih standarda, profesionalni integritet i doprinos razvoju društva. Katarina Preradović bila je novinarka "Blica" i NIN-a koja je preminula pre četiri godine. Prethodni dobitnici tog priznanja su novinar "Južnih vesti" Predrag Blagojević i karikaturista Marko Somborac.

OKO VUČIĆA SE ST

“On ne može da ide na izbore ako na njima nema sve građane uključene u izborni proces. Više ne može da prevari ni strance, tu je sve potpuno jasno. Nema šanse da budu održani izbori a da ne budu pošteni. Siguran sam u to jer smo mi sad na jednoj tako dramatično važnoj tački u kojoj ko zna šta može da se desi. Da li će to biti kad neko ponovo, kao u Toplom Dolu, zacevi planinske reke ili se neko s nekim zakači zbog nepravde na pijaci, ili da dočekamo 4. novembar da vidimo da li je Siniša Mali plagijator ili nije? Sve može da bude iskra koja će da zapali vatru”

TEŽE OBRUČ

Foto: Bojan Stekić

Najvatreniji zagovornik bojkota izbora koji treba da budu održani na proleće sledeće godine je Nebojša Zelenović, predsednik stranke Zajedno za Srbiju, jedan od osnivača Saveza za Srbiju i, po čemu ga najčešće prepoznaju, gradonačelnik Šapca, jedinog grada u Srbiji (uz još tri opštine) u kojem Srpska napredna stranka ne učestvuje u vlasti. Prošle godine je 6. novembra na sednici Kongresa regionalnih i lokalnih vlasti Saveta Evrope predstavio izveštaj o zloupotrebama republičke vlasti i kršenju građanskih i političkih prava u Srbiji. Ove jeseni, odnosno prethodne nedelje, nije se složio sa generalnim sekretarom OEBS-a Tomasom Gremingerom, koji je posle sastanaka sa predsednikom Aleksandrom Vučićem i predsednicom Vlade Anom Brnabić izjavio da bojkot izbora nije dugotrajno održiva mera. Ni Zelenović ni njegove kolege iz Saveza za Srbiju nisu prisustvovali sastancima vlasti sa delom opozicije održanim 9. i 10. oktobra uz posredovanje evropskih parlamentaraca Eduarda Kukana i Knuta Flekenštajna.

"VREME": Zbog čega vaša koalicija nije prisustvovala sastanku sa evropskim parlamentarcima?

NEBOJŠA ZELENOVIĆ: Kukan nije ni došao, iz zdravstvenih razloga ostao je kod kuće. Došao je gospodin Flekenštajn, a mi njima nismo imali ništa novo da kažemo, oni manje-više sve znaju. Kad su prošli put dolazili, naša delegacija Saveza za Srbiju proširena strankom Borisa Tadića srela se sa njima i tada smo im rekli da mi više ne živimo u slobodnoj već u delimično slobodnoj državi, prema izveštaju organizacije Fridom haus, zatim da je Evropska komisija dala svoj krajnje negativan izveštaj o pravima građana, da su sve nezavisne organizacije, CRTA, CESID i Transparentnost Srbija, koje su bile deo okruglog stola vlasti i opozicije zaključile da je stanje u medijima katastrofalno. Stvar je potpuno jasna – u Srbiji je nemoguće da se odvija redovan politički život, a kamoli kakvi izbori. Mi tražimo da se to promeni. Rekli smo da ne želimo da učestvujemo ni u jednom cirkusu koji organizuje Aleksandar Vučić. Ili Maja Gojković, što je, na kraju krajeva, isto kao da organizuje Vučić. Ovaj poslednji razgovor je bio još jedan u nizu takvih sastanaka – da, posle svega što je tamo moglo da se čuje, izađe onaj Vladimir Đukanović i kaže da svi dišu kao jedan. Mi tu nemamo šta da tražimo jer je to još jedan politički cirkus koji prvenstveno služi da zamaže oči strancima i da pokaže kako u Srbiji, ipak, postoji nekakva forma dijaloga, samo, eto, tamo neka opozicija ne želi u tome da učestvuje. Naši zahtevi koji su strancima odavno poznati su veoma jednostavni – dakle, 42 preporuke stručnog tima se tehnički sprovode kroz svega tri konkretna zahteva. Prvi je smena svih članova REM-a, ne jednog, ne pet, već svih, i imenovanje ljudi oko kojih postoji politički konsenzus u Srbiji da su visokostručni i da su se dokazali kao zaštitnici slobode govora. Drugi zahtev je da i u Republičkoj izbornoj komisiji takođe sede visokostručni profesionalci jer je RIK sudija svih izbora. Treći je zahtev smena direktora Agencije za borbu protiv korupcije i imenovanje novog. Ako mi uspemo da kroz te tri stvari vratimo snagu institucijama ove države, to su uslovi posle kojih treba da prođe devet meseci, da te institucije počnu da rade, primenjuju zakone i da upravljaju resursima države u oblastima slobode izražavanja i slobode medija, da bismo mogli da idemo na izbore.

Da li ste vi svesni da vam ova vlast to nikada neće ispuniti? Nijedan od ta tri zahteva.

Bez ovih zahteva nema slobodnog glasanja u Srbiji. Mi nismo tražili da mi uređujemo Radio-televiziju Srbije, niti da Zoran Lutovac sedi u Upravnom odboru RTS-a ili bilo kod drugog medija ili televizije, niti smo tražili da naši članovi budu u RIK-u, a podsetiću vas da je Dejan Đurđević, čovek koji je išao na pregovore sa opozicijom kao deo delegacije Srpske napredne stranke, bio predsednik RIK-a, što po zakonu nije dozvoljeno. Mi tražimo samo da institucije počnu da rade svoj posao. Ne moram nikad da se pojavim na RTS-u – kao što nikad tamo nisam ni bio – ako će se onde čuti drugačije mišljenje.

Dobro, ali zar ne mislite da je to malo paradoksalno? Imamo punih sedam godina tokom koji se institucije urušavaju, da bi se to potpuno zaokružilo podjarmljivanjem institucija zaštitnika građana i poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti. A vi sad očekujete od ove iste vlasti koja je sve institucije rasturila da ponovo počne da ih gradi. Bar neke od njih. Zar je to realno?

Ja odavno ne očekujem puno od ove vlasti. Ne očekujem da ova vlast nekakvim magičnim štapićem počne da gradi »

institucije koje je za sedam godina uspela da uništi. Ovo nije stvar koja se tiče njih, da se oni pitaju, oni ne bi ništa uradili i bilo bi, može biti, samo gore od ovoga. Govorim o dva procesa koji se sad dešavaju u Srbiji i koji će njih nužno naterati da se to uradi. Prvi proces je što su krenuli protesti po Srbiji od decembra prošle godine i koji još traju. Mi smo kroz taj proces uspeli da od različitih zahteva, a bilo ih je stotine, dođemo do samo jednog: da se u Srbiji slobodno glasa. To je jedini zahtev koji traži ona Srbija koja protestuje. Druga činjenica je da prema istraživanjima oko milion i po ljudi neće da učestvuje na izborima jer veruju da je u ovom trenutku besmisleno ići na bilo kakve izbore. Dakle, želja onih koji protestuju jeste da opet ne budu prevareni i da opet ne budu zloupotrebljeni. U ovom trenutku Savez za Srbiju je zajedno sa SDS-om, sa delom "Dosta je bilo" i sa "Ne davimo Beograd" ušao u bojkot. Ideju bojkota sada dele politički predstavnici opozicije i pobunjeni narod. Mi ne tražimo da ono što je za sedam godina u Srbiji urušeno sad odjednom počne da živi. Mi tražimo samo jednu stvar, a to je da se pošteno glasa. Ljudi znaju da ako se u Srbiji bude pošteno glasalo i ako jednom budemo imali poštene izbore, sve ove druge stvari biće rešene vrlo brzo, kad jednom dođe poštena vlast na čelo države. Verujemo da to ne da nije mnogo, nego je toliko malo, a ipak najznačajnije za Srbiju. Sad smo to uspeli da objasnimo svim stranim predstavnicima, ljudima iz OEBS-a, Evropskog parlamenta ili ambasadorima. Svi oni znaju da je ovo sada cirkus u kome niko ozbiljan neće učestvovati i da smo došli do tačke koja mora da se reši. Ako se ne reši, nas Vučić gura u jedan tako loš period koji će se, kako se sad stvari razvijaju, završiti dramatično. To niko ne želi. Mi to ne želimo i zovemo na dijalog od samog početka protesta.

Koliko stranci razumeju vašu poruku da su stvari otišle toliko daleko?

Bili smo vrlo jasni i mislim da su oni sve razumeli. Na kraju krajeva, svi koji predstavljaju neku političku snagu a dolaze iz inostranstva, zaključili su da ova stvar sa Vučićem nema neku naročitu budućnost. Došli smo u fazu da vlast sa Vučićem i ovakvim parlamentom ne može ništa značajno i važno za Srbiju da odluči. Oni, jednostavno, nemaju više taj kapacitet.

I stranci se slažu sa tom vašom ocenom?

Ne znam da li se oni slažu, ali sam siguran da su razumeli i da ovde više nema nikakvog pretvaranja. Sve je potpuno jasno: ovakvi izbori, bez učešća opozicije i bez učešća milion i po birača neće sutra moći da dovedu legitimne predstavnike građana koji će moći o bilo čemu ozbiljnom da odluče. Pa ni o Kosovu. A to je tema nad temama koja najviše zaokuplja predstavnike Evropske unije i Sjedinjenih Američkih Država.

Vi se sećate izbora iz 1997. koje je opozicija, sa izuzetkom Srpskog pokreta obnove Vuka Draškovića, bojkotovala. I tada ste dobili jednu nelegitimnu vlast koja je uvela državu u rat protiv NATO-a, vlast koja je naterala Vojsku da potpiše Kumanovski sporazum, vlast koja je fizički izgubila Kosovo. Samo godinu dana kasnije, kada su bili verovatno najgori mogući izborni uslovi u savremenoj istoriji Srbije, opozicija izlazi na izbore i dobija. Kako to tumačite u kontekstu legitimiteta vlasti?

Bio sam tada student i učesnik protesta, pa i bojkota. Tada se desilo ono što će se danas ponoviti. Svako ko na bilo koji način želi da sarađuje sa Vučićem ispašće iz ovog procesa. Kao što je onda Vuk Drašković odlukom da učestvuje na takvim izborima, a cela ostala opozicija ih bojkotovala, prestao da bude pokretačka snaga opozicije i krenuo u proces iščezavanja. To je bilo loše samo po Srpski pokret obnove, ali je bilo veoma dobro za opoziciju i budućnost Srbije. Tada se Demokratska stranka etablirala kao neko ko predvodi čitavu opoziciju, što je na kraju dovelo do smene Slobodana Miloševića. Period od 1997. do 2000. bio je potreban da se građani uvere da je promena moguća, da ona ne može da se desi ako ne postoji prava opozicija, ako ne postoji demokratska snaga. To će se ponoviti i sada.

Postoji li unutar opozicije pritisak da se izađe na izbore?

Mi smo svaki dan pod pritiskom, ali vidite da taj pritisak ne daje rezultate. U to su mogli da se uvere i Flekenštajn i Greminger. Ta dva sastanka su poslužila da se razbije jedinstvo opozicije. Na sastanak opozicije sa Tomasom Gremingerom, na koji smo pozvani mi iz Saveza za Srbiju

koji bojkotujemo izbore i Pokret slobodnih građana koji se dvoumi, odjednom dolazi Čedomir Jovanović – koga niko nije ni zvao i mi i ne znamo da on tamo prisustvuje – da on objasni Gremingeru kako je, u stvari, opozicija jedna gomila luzera. To je samo još jedan u nizu pokušaja da se razbije jedinstvo opozicije, ali očigledno je da nije uspelo. Meni je žao što je Greminger kao generalni sekretar OEBS-a bio zloupotrebljen u Vučićevoj igri koja treba da posluži da obezbedi dovoljan broj predstavnika opozicije na sledećim izborima. Ne uspeva. A zašto? Zbog ovih milion i po građana čije je snažno uverenje da je bojkot u ovom trenutku najjače sredstvo koje imaju u borbi protiv Vučića.

Rekli ste da se Pokret slobodnih građana dvoumi. Znate li zašto?

Ne znam. Čuo sam različita njihova obrazloženja, neću da vršim dodatni pritisak na njih. Na njima je. Ovo je ozbiljna stvar, u pitanju je budućnost Srbije u svakom pogledu, i svako ko se prema tome ponaša neodgovorno na kraju će snositi posledice za koje treba sam da odgovara.

Da li vaš bojkot podrazumeva da nećete izaći ni na lokalne izbore?

To mi je najčešće postavljano pitanje pošto je ovo jedini grad u kojem stranka Aleksandra Vučića nije na vlasti. Sve ono što su lokalne politike Šapca, vrlo lako i vrlo brzo mogu da postanu nacionalne politike. I što se tiče uključivanja građana u odlučivanje i referenduma koje organizujemo i prilike da milioni ljudi mogu da odlučuju o svom novcu u gradovima, selima i mesnim zajednicama u kojima žive. I da javni sektor pruža najjeftinije moguće usluge građanima. Da sistem finansijske kontrole obezbedi da građani, za početak građani Šapca, a kasnije i cele Srbije, znaju na šta se troše narodne pare. Ko ih troši, kako i čemu to služi. Sve to vrlo brzo može da postane nacionalna politika. Taj sistem će omogućiti da se rešimo ovoga što se sad zove 230.000 robova koje drži SNS u javnom sektoru i ne da im da se osećaju i ponašaju kao

„Svi koji predstavljaju neku političku snagu a dolaze iz inostranstva, zaključili su da ova stvar sa Vučićem nema neku naročitu budućnost"

ljudi jer je, pored njih samih, zarobila i njihove porodice u najbeskrupoloznijem sistemu pritiska da glasaju za njih. Meni ljudi po Šapcu pričaju da moraju da glasaju za SNS zbog deteta koje radi kao medicinska sestra u bolnici. Ako tu ostane bez posla otići će u Nemačku, ako ode u Nemačku njemu će se raspasti cela kuća. To niko nije zaslužio. Zatim, mi u Šapcu imamo potpuno nov privredni ambijent u kojem su svi slobodni da rade svoj posao, a da ih niko ne reketira. Tačno se zna koliko košta kvadrat zemljišta, nema neosnovanih subvencija i poklanjanja zemljišta u industrijskim zonama. U ovom trenutku mi u okviru ujedinjene Demokratske stranke završavamo razvojni program koji će kroz privredu, energetiku i biznis obezbediti osam posto rasta godišnje. To je naš plan. Pravimo sad strategiju kako da ovaj bojkot na najbolji način proizvede svoj puni efekat. Obilazimo Srbiju, podižemo energiju kod ljudi, imamo plan da za dve nedelje obiđemo stotinak gradova i opština. Ja sam sâm obišao desetak, Zoran Lutovac isto...

Izgleda da ste vi spremni da sve to što ste uspeli i postigli u Šapcu i što imate želju da proširite na državni nivo prepustite bez borbe Vučiću na lokalnim izborima dogodine.

Nije ideja da li ćemo mi prepustiti ili ne. Na kraju će građani reći šta ćemo uraditi. Ali to zavisi od toga da li oni veruju da je ovo što smo do sada uradili dobro. Radićemo sve što možemo da Vučića pobedimo na poštenim izborima. Od građana će zavisiti kako će se s tim u vezi izjasniti. U mnogim gradovima u kojima sam nedavno bio čuo sam da mi ni po koju cenu ne smemo da pustimo da Šabac padne u ruke bilo koga. Ali i Šabac i Paraćin i sva ta druga mesta su sada manje važna, najvažnije je da mi dođemo do energije ljudi. A do energije ćemo doći ako počnu da nam veruju da mi radimo pravu stvar. Zato smo mi paralelno sa bojkotom izbora ušli u još jedan proces za koji su svi rekli da nema šanse da uspe, a ja vam kažem da će uspeti, a to je da ujedinimo Demokratsku stranku. Da napravimo snažnu političku organizaciju levog centra koja će, jednom u Srbiji, biti poštena politička organizacija. Šta znači poštena? Da svaki član, a zatim i svaki građanin, vidi kako se troši novac u toj stranci. Kako novac ulazi, kako izlazi, kako se troši, zašto se troši i na šta se troši. Jer ne može neko ko hoće ozbiljno da se bavi politikom da kaže: "Ja sam sposoban da vodim državu, al' baš nešto nisam sposoban da vodim stranku. I baš sam sposoban da organizujem državu, ali, eto, ne mogu stranku. I baš ću da vratim sve državne dugove, da napravim od Srbije najprosperitetniju državu u Evropi, al' nešto ne mogu da vratim ove dugove koje ima Demokratska stranka." Ne biva. To ne ide tako. Zato smo se dogovorili da idemo u kampanju u kojoj ćemo tražiti od svakog člana, od svakog građanina koji želi da podrži, jednom u 30 godina parlamenarizma u Srbiji, poštenu političku organizaciju da dâ 100 dinara mesečno za taj cilj. Za nešto svoje, za svoju budućnost, za svoju stranku. Obilazeći Srbiju zajedno sa Zoranom Lutovcem i Sašom Ivanovićem, video sam da kada pitate ljude: "Jel' biste vi za poštenu političku organizaciju dali 100 dinara mesečno? A da znate, da kontrolišete i da vidite svaki dinar u njoj?" Ljudi kao u školi – dižu dva prsta. Svi hoće. Jer su shvatili da je to put da smenite Vučića i da tu nema nekih trica i kučina. Mi hoćemo da pokažemo da je moguće napraviti pristojno društvo, a da biste to postigli trebaju vam pristojne i poštene stranke, i to ćemo mi napraviti sa Demokratskom strankom. Jednom u 30 godina!

Način na koji vi usmeravate svoju političku energiju je nešto sa dugoročnim ciljem – treba da prođe nekoliko godina da bismo došli do društva koje će malo pažljivije da posmatra političke tokove i da ih malo racionalnije tumači. Ali šta ćete vi dogodine u martu ili aprilu kada se budu održali izbori? Biće sigurno, nećete ih odložiti. Nema šanse.

Ja sam potpuno drugog uverenja. Vučiću se steže obruč. On ne može da ide na izbore ako na njima nema sve građane uključene u izborni proces. Više ne može da prevari ni strance, tu je sve potpuno jasno. Nema šanse da budu održani izbori a da ne budu pošteni. Siguran sam u to jer smo mi sad na jednoj tako dramatično važnoj tački u kojoj ko zna šta može da se desi. Da li će to biti kad neko ponovo, kao u onom Toplom Dolu, zacevi planinske reke ili se neko s nekim zakači zbog nepravde na pijaci, ili da dočekamo 4. novembar da vidimo da li je Siniša Mali plagijator ili nije. Sve može da bude iskra koja će da zapali vatru. Mislim da je to svima jasno. Mi ćemo istrajati, promovisaćemo ideju bojkota, nećemo zatvarati vrata Evropskoj uniji, sa njima moramo da razgovaramo jer hoćemo da idemo u Evropsku uniju. Tražićemo ove tri vrlo jednostavne stvari. One nisu nedostižne. Mi tražimo samo ono na čemu Evropska unija insistira, a to je vladavina prava. To da vratimo, pa da pustimo pošten svet u REM-u da radi svoj posao. Pitali su me stranci da li ima takvih ljudi – poštenih, nezavisnih autoriteta. Ima. Pa evo, takvi autoriteti će sada biti u Nadzornom odboru Demokratske stranke: Zoran Ivošević, Žarko Trebješanin, Ivan Vujačić. To su ljudi koji nemaju nijednu mrlju u svojoj karijeri. Bivši sudija Vrhovnog suda, profesor univerziteta, bivši ambasador u SAD, to su ljudi koji će kontrolisati ulazak i izlazak novca u Demokratskoj stranci.

Međutim, u istoriji Demokratske stranke mnogi ugledni ljudi su joj pristupili i dali joj svoje ime i obraz, ali ne možete reći da se stranka može podičiti da je čista i poštena.

Slažem se. Ali kakve veze imam ja s tim? Kakve veze ima Zoran Lutovac? Kakve Saša Ivanović? Demokratska stranka nikad nije bila problem kao stranka, problem su ljudi u toj stranci. Evo, sad su došli neki novi ljudi. I ja mislim da ima još novih ljudi. Uz sve pritiske i sva osporavanja, uz sve ove prepreke i podmetanja koje postavlja Aleksandar Vučić, mi ćemo završiti posao. Znam da smo blizu, samo još malo nam treba. Biće teško, biće još više pritisaka, ali taj posao u vezi s Vučićem se mora završiti. ¶

RADOSLAV ĆEBIĆ

Smanjite broj biračkih mesta – odmah

Koristi optimalizacije broja biračkih mesta bili bi višestruki: smanjenje troškova, manje posla oko imenovanja biračkih odbora, štampanja spiskova, distribucije biračkih materijala, kutija, sprejova i drugih detalja. Sastav biračkih odbora bio bi neuporedivo kvalitetniji, članovi odbora mogli bi biti stručniji i motivisaniji nego do sada, posebno ako bi se duplirale naknade za velika birača mesta, i to sve bez uvećavanja troškova pošto bi se smanjio broj biračkih mesta. Samim tim bi bilo i manje nepravilnosti i eventualnih primedbi na zapisnike. Nije zanemarljivo ni to što bi se rezultati izbora mogli neuporedivo lakše i brže obraditi, bar za 96 odsto birača na velikim mestima

Izborni proces u Srbiji od prvih višestranačkih izbora pretrpeo je brojne izmene, a ključna promena je bila ukidanje većinskog izbornog sistema na zahtev opozicije. Kako je vreme prolazilo, kontrola procesa je usavršena; birački spisak je "centralizovan" u Ministarstvu državne uprave i lokalne samouprave, uvedeni su sprejovi kojima se sprečavaju višestruka glasanja, tehnologija izrade ličnih karata onemogućava da vlast može nekontrolisano da "štancuje" lična dokumenta... Od doba Slobodana Miloševića ipak je kao konstanta ostao preveliki broj biračkih mesta. Tako su za izbore za predsednika Republike održane 2. aprila 2017. godine, određena 8253 birača mesta, od čega 8224 u opštinama/gradovima i 29 unutar zavoda za izvršenje zavodskih sankcija. Na prvim višestranačkim izborima održanim u decembru 1990. godine glasalo se na 8595 mesta – razlika je samo u tome što je na Kosovu i Metohiji drastično smanjen broj biračkih mesta.

Održavanje izbora na toliko velikom broju biračkih mesta podrazumeva veliku logistiku – potrebno je formirati 8253 birača odbora, čiji stalni sastav treba da sačinjavaju koliko-toliko obučeni i sposobni ljudi (idealno bi bilo da je predsednik biračkog odbora pravnik). Prosečan broj birača koji glasaju po biračkom mestu je samo 460, iako zakon dozvoljava da na biračkom mestu može glasati do 2500 ljudi. Veliki broj biračkih mesta podrazumeva i značajne troškove: članovi biračkih odbora se plaćaju i za svako birača mesto mora se obezbediti potrebna logistika – spiskovi, birače kutije, paravani i slično. Takođe, sâm izborni proces duže traje jer je potrebno obraditi 8253 zapisnika u Republičkoj izbornoj komisiji, a veliki broj biračkih mesta može da dovede i do značajnog broj prigovora, posebno usled nedovoljno kvalitetnog sastava biračkih odbora.

Iako danas glasa 28 odsto manje birača nego 1990, broj biračkih mesta je ostao isti. Da je broj biračkih mesta neprimeren ukazuje i poređenje sa podacima iz 1990. godine kada je glasalo 5.030.440 birača dok je na poslednjim predsedničkim izborima glasalo tek 3.655.365 birača. Nije nikakva posebna mudrost ako se konstatuje da će broj birača usled negativnih demografskih tendencija u budućnosti samo padati; Srbija gubi i bez emigracije oko 35.000 stanovnika godišnje. To je dodatni argument da se mora što pre pristupiti ozbiljnoj reviziji broja biračkih mesta.

BROJ BIRAČKIH MESTA JE LAKO PROMENITI

Redukovanje broja biračkih mesta ne zahteva zakonske promene, pošto Zakon o izboru narodnih poslanika samo propisuje da po biračkom mestu ne može biti manje od 100 niti više od 2500 upisanih birača. Birača mesta određuje svojom odlukom za svake izbore posebno Republička izborna komisija; smanjivanje broja biračkih mesta zavisi samo od odluke RIK-a, a to znatno olakšava sprovođenje eventualnog političkog dogovora. Ipak, kako ćemo pokazati u daljem tekstu, za postizanje punog efekta optimizacije broja biračkih mesta poželjno bi bilo da se zakonska granica poveća na 3000 upisanih birača.

Da su birača mesta previše usitnjena govori i podatak da se u gradovima na istim lokacijama (obično u školama) nalazi po dva a često i više biračkih mesta – u jednoj školi glasa se čak na osam biračkih mesta.

U centralnim beogradskim opštinama postoji izuzetno mali broj lokacija za glasanje na kojima se nalazi samo jedno birača mesto. Autor ovog teksta glasa u mesnoj zajednici u centru Beograda, gde se nalaze dva birača mesta (37 i 39). Na njima glasa manje od 400 birača i ne postoji nijedan razlog zašto se ta dva mesta ne objedine. Naprotiv, izbegla bi se konfuzija gde birač glasa, pošto birački odbori naizmenično menjaju mesta u sali, pa ako birač ne zna redni broj ili ne nosi cedulju mora da se raspita na kom mestu treba da glasa. Veliki broj biračkih mesta na jednoj lokaciji dovodi do komplikovanja izbora, pa bi sažimanje biračkih mesta po postojećim lokacijama samo unapredilo i pojednostavilo obavljanje sâmog čina glasanja i izborni postupak.

Nije dovoljno samo objediniti birača mesta koja se nalaze na jednoj lokaciji. To pokazuje primer Jagodine, u kojoj, za razliku od susednog Paraćina, nema

Foto: Sava Radovanović/ Tanjug

"višestrukih" lokacija. U seoskim sredinama nije lako (niti je potrebno) ukidati birački mesta i terati birače da putuju u udaljene centre radi glasanja.

PRIMERI RASPOREDA

Optimizacija može dati posebno značajne rezultate u gradskim područjima, u kojima ionako živi preko 80 odsto stanovništva, kao i u velikim selima u kojima ima preko hiljadu birača. Na primer, na području opštine Inđija, u Beški se glasa na pet biračkih mesta, u Novom Slankamenu na četiri birački mesta, na po dva u Maradiku, Novim Karlovcima i Krčedinu, dok se u samom gradu Inđiji glasa na 16 biračkih mesta. Dakle, u gradu po biračkom mestu, glasa od 550 do 1230 birača (samo na tri birački mesta glasa više od 1000 ljudi), pa se u pomenutim selima i gradu Inđiji bez ikakvih teškoća može prepoloviti broj mesta za glasanje.

U centru Beograda, u opštini Stari grad, broj birača koji glasaju je u proseku oko 500 po biračkom mestu, a više od 700 birača glasa samo na tri birački mesta. Maltene, identična situacija je u svim centralnim beogradskim opštinama, odnosno broj upisanih birača je duplo veći od broja izašlih na izbore. Prema tome, ne bi bio nikakav problem da se u gradskom jezgru Beograda prepolovi broj biračkih mesta; moguće je i da se smanji za maltene dve trećine.

Na opštini Voždovac (koja je mešovita, pošto pored dela koji pripada centralnoj gradskoj zoni obuhvata i veći broj podavalskih sela) na preko 20 lokacija nalaze se po dva ili više biračkih mesta, a u OŠ "Bora Stanković" nalazi se čak šest biračkih mesta. Na opštini Vračar, od 63 birački mesta, na manje od 10 lokacija postoji jedno mesto dok se na svim ostalim nalaze bar po dva birački mesta, dok se u OŠ "Svetozar Marković" nalazi čak osam biračkih mesta. Sa druge strane, u maloj prigradskoj opštini Barajevo ne postoji nijedna lokacija gde se nalazi više biračkih mesta.

U Vojvodini sela nisu razuđena tako da je grupisanje biračkih mesta veoma jednostavno. U slabo naseljenim brdskoplaninskim područjima južne i istočne Srbije situacija je potpuno drugačija.

Kako bi se što efikasnije moglo organizovati grupisanje biračkih mesta, bilo bi ipak poželjno izmeniti odredbe Zakona o izboru narodnih poslanika tako da se gornja granica broja upisanih birača po biralištu podigne na 3000. To bi omogućilo da se grupišu po tri ili čak i četiri sadašnja birački mesta u jedno veće mesto na kome bi glasalo 1200 do 1800 birača. Dugoročno rešenje bi podrazumevalo da se sprovede revizija biračkih spiskova, odnosno da se sa spiskova uklone ljudi koji su napustili zemlju i ne glasaju već decenijama. To je međutim zamašan posao i jedino rešenje tog problema je da se u potpunosti promeni koncept biračkih spiskova tako što bi se zahtevalo da se birači koji su zainteresovani za glasanje registruju. Takva praksa postoji u čitavom nizu država: posle formiranja novog biračkog spiska dobila bi se realna slika stanovništva koje želi da učestvuje u izborima, ali je za to potrebno promeniti čitav niz zakonskih propisa i sprovesti veliku kampanju kako bi se formirao nov birački spisak. To nije realno u kratkom vremenskom periodu, ali jeste ideja koja bi mogla da se sprovede u neko politički mirnije vreme.

Analiza broja birača po glasačkom mestu (GM)

broj glasova po GM	broj GM	ukupno glasova u grupi
0–100	904	61.181
101–150	694	86.586
151–250	1227	242.253
251–500	2288	841.254
501–750	1688	1.030.883
751–1000	1074	927.909
1000+	522	588.756

Tabela je urađena prema podacima RIK–a sa predsedničkih izbora 2017. g.

UKRUPNJAVANJE I OPTIMIZACIJA

Da bi se ostvario pun efekat sažimanja biračkih mesta na teritoriji Srbije, potrebno je da RIK uradi analizu biračkih mesta po opštinama, na osnovu podataka koje bi im dostavile lokalne samouprave. To nije nikakav poseban posao; ako postoji politička volja, on se može završiti za najviše sedam dana.

Opozicija takođe može da predloži novu mrežu biračkih mesta na osnovu podataka koje bi dobili od lokalnih odbora. Nije u pitanju nikakva posebna mudrost niti je potreban državni aparat da bi se napravio ozbiljan predlog – dovoljno je analizirati podatke o biračima sa prethodnih izbora, sagledati postojeća birački mesta i predložiti ukrupnjavanje imajući u vidu situaciju na terenu.

Da bi do kraja bilo jasno kakvi se efekti mogu postići sažimanjem broja biračkih mesta, potrebno je analizirati rezultate poslednjeg glasanja 2017. godine (nije bilo veće razlike ni na parlamentarnim izborima 2016. godine).

Na čak 904 birački mesta glasa 100 i manje od 100 birača a ukupan broj glasova je samo 61.181; na 694 birački mesta gde glasa između 100 i 150 birača ukupno ima 86.586 glasova.

Ako pretpostavimo da je najveći broj ovih biračkih mesta u izdvojenim seoskim sredinama, zaključujemo da na 1598 mesta glasa manje od 150.000 lica, odnosno samo 3,8 odsto od ukupnog broja birača. Sažimanje broja takvih biračkih mesta bilo bi sa jedne strane poželjno i racionalno, posebno što nije jednostavno formirati u malim sredinama kvalitetne biračke odbore, ali bi sa druge strane dovelo do toga da to stanovništvo daleko putuje do biračkih mesta. Zato je potrebno ipak dobro razmotriti opravdanost racionalizacije tih

Foto: Tanja Valić/ Tanjug

malih i po svoj prilici zabačenih biračkih mesta.

Ali to svakako nije ključno pitanje, pošto izborni proces neće biti bitno ugrožen čak ni u slučaju masovnih nepravilnosti u tim biralištima. Čak i ako opozicija ne bi mogla da obezbedi nijednog kontrolora na tim mestima, radi se o nepunih 3,8 odsto od ukupnog broja glasova, i uz krajnje ekstremnu pretpostavku da se svi ti glasovi na neki način pokradu, to neće uticati na više od dva odsto od ukupnog rezultata (u tim sredinama preko polovine birača bi svakako glasalo za vlast, tako da opozicija ne bi bila oštećena ni za dva odsto). Isto tako nije praktično ukrupnjavati biračka mesta sa više od 1000 birača (mogla bi se eventualno priključiti neka manja mesta ako su u blizini), ali tih mesta je samo 522.

Za potencijalnu optimizaciju (pre)ostaje, dakle, 6277 biračkih mesta na kojima glasa 3.042.299 birača, odnosno oko 488 birača po biračkom mestu. Najveći deo od pomenutih 6277 biračkih mesta mogao bi se ukrupniti tako da dva, a ponegde i tri postojeća biračka mesta postanu jedno. U ponekim slučajevima biće potrebno da se neko biračko mesto "podeli", tako da deo birača glasa na jednom ukrupnjenom mestu, a deo birača na drugom.

Sigurno je da se jedan broj ovih biračkih mesta nalazi u izolovanim selima i da tu ne bi bilo moguće ukrupnjavati birališta, ali je takođe izvesno da u grupi birališta gde glasa manje do 150 birača može doći do ukidanja pojedinih biračkih mesta, tako da se opravdano može pretpostaviti da je potrebno najviše 3000 birališta umesto postojećih 6277. U tom slučaju, po biračkom mestu glasalo bi u proseku 1014 birača, što ne bi bio nikakav logistički problem za biračke odbore, pošto i sada na 522 birališta glasa više od 1000 birača.

Posle ovakve reforme, Srbija bi imala dve grupe biračkih mesta: 1598 malih sa ispod 150 birača i oko 3500 velikih biračkih mesta sa po 1000 i više birača. Naravno, i ovako redukovan broj biračkih mesta je (pre)veliki za Srbiju. U gradovima je moguće bez ikakvih problema skoncentrisati i do 2000 birača po biralištu. Uvođenjem tehnoloških rešenja proces bi se mogao znatno ubrzati ako bi se umesto ručnog pretraživanja "čaršava" sa biračkim spiskom i ručnog potpisa birača koji pristupa glasanju kao dokaz glasanja očitavale lične karte (čip nije neophodan). To je tehnički lako izvodljivo za veća biračka mesta sa više od 1000 birača (u malim sredinama za tim nema nikakve potrebe), pa bi glasanje čak i 2000 birača bilo moguće bez gužvi.

ŠTA SE DOBIJA OVAKVOM REFORMOM

Koristi predložene reforme bile bi višestruke za državu: smanjenje troškova, broj biračkih mesta znači manji posao oko imenovanja biračkih odbora, štampanja spiskova, distribucije biračkih materijala, kutija, sprejova i drugih detalja. Sastav biračkih odbora bio bi neuporedivo kvalitetniji, članovi odbora mogli bi biti stručniji i motivisaniji nego do sada, posebno ako bi se duplirale naknade za velika biračka mesta, i to sve bez uvećavanja troškova pošto bi se smanjio broj birališta. Samim tim bi bilo i manje nepravilnosti i eventualnih primedbi na zapisnike. Nije zanemarljivo ni to što bi se rezultati izbora mogli neuporedivo lakše i brže obraditi, bar za 96 odsto birača na velikim mestima.

Mnogo važniji efekat ova reforma imala bi na legitimnost izbornog procesa. Pre svega, opoziciji bi bilo neuporedivo lakše da obezbedi kvalitetnu kontrolu izbornog procesa, jer za 3500 većih biračkih mesta nije potrebno angažovati više od 8000 ljudi, koji treba da budu obučeni kako da pravilno učestvuju u izbornom postupku. Za trenutno stanje sa više od 8200 biračkih mesta potrebno je da se organizuje bar 20.000 kontrolora; danas je mobilizacija toliko dobrovoljaca ozbiljan, da ne kažemo nepremostiv problem za bilo koju stranku ili koaliciju.

Vlast teško može odbiti ovakav zahtev opozicije. Smanjivanje broja biračkih mesta znatno će smanjiti troškove održavanja izbora, tako da "štedljivi" predsednik Aleksandar Vučić neće moći da napada političke stranke i organizacije da samo gledaju da "rasipaju" pare, što je bio razlog da 2014. godine inicira izmene zakona o finansiranju stranaka kojima je bukvalno prepolovio prihode stranaka iz budžeta.

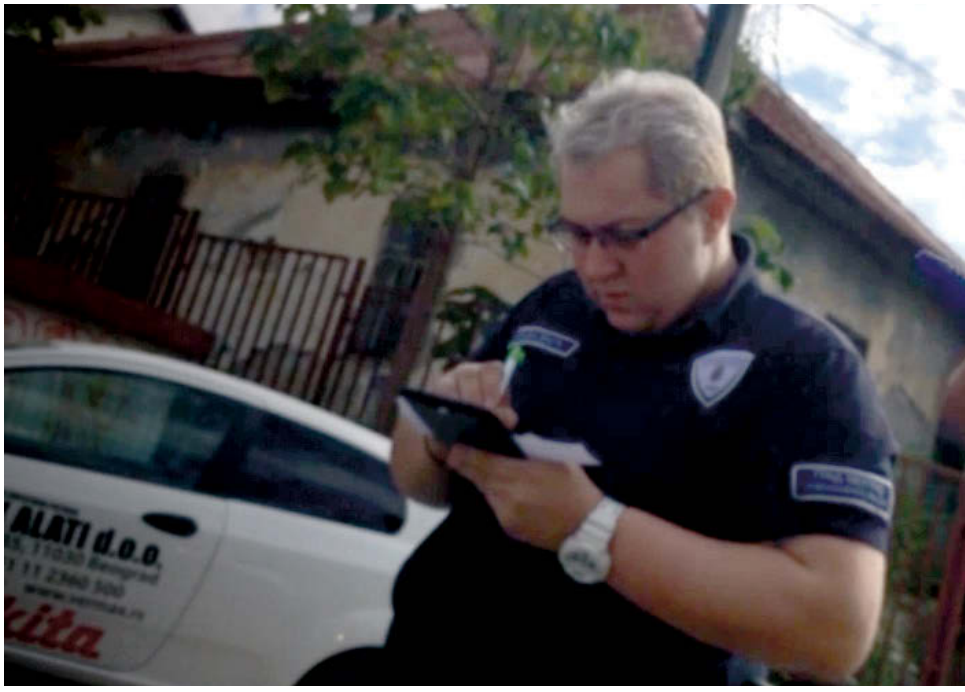
Naprosto je neshvatljivo da opozicioni Savez za Srbiju u čitavom nizu uslova za izbore koje je napravio "ekspertski tim" ne pominje pitanje broja biračkih mesta. Ako zanemarimo zahteve vezane za medije, svi ostali zahtevi su teško razumljivi običnim građanima. Štaviše, ne vidimo ni da bi opozicija imala opipljivu korist sve i da vlast usvoji te zahteve.

Ništa bolji nisu ni predlozi CRTE i CESID-a za unapređenje izbornog procesa. ¶

BOGDAN PETROVIĆ

Čemu služe, a uz

Nije nužno da će komunalna milicija biti stranački (zlo) upotrebljavana. No, postoje razlozi za brigu: nemaju sistem kontrole kao što je ima prava policija, praktično nema ograničenja partijskom zapošljavanju, a odgovaraju samo načelniku kojeg imenuje vladajuća većina

Scena – iako amaterski snimljena – bila je poput nekih filmova o "prljavim" policajcima, koji kroz svoj posao iskaljuju sopstvene frustracije. Devetog oktobra u javnosti je objavljen snimak kako komunalna milicionerka van svih pravila službe najpre bahato razgovara sa čovekom koji je nepropisno parkirao automobil u beogradskom naselju Žarkovo, a potom, na njegova uporna pitanja kakva će to kazna da mu stigne na kućnu adresu, njoj "puca film":

– Šta znači to, koja je kazna u pitanju, ne razumem vas?

– (Milicionerka izlazi iz kola) Kako me ne razumete?

– Lepo vas pitam šta znači to, nikad nisam dobio kaznu.

– (Ona otima telefon) Nikad niste dobili kaznu...

– Šta radite to?

– Sa'ću da ti pišem ometanje.

– Pusti me!

– Sa'ću da ti pišem ometanje!

– Šta vam je, bre?

– Sa'ću da ti pišem ometanje, bre, alo, pišem ti napad sada!

– Koji napad?

Nakon ovoga, čovek koji je snimio napad Komunalne milicije strpan je u milicijska kola, dok je vikao da kod kuće ima malo dete.

"Ona je sela sa mnom pozadi, prebacili su me preko prednjeg suvozačkog sedišta, ja sam klečao na zadnjem sedištu, ona mi je držala zavrnute ruke, dok smo išli ka stanici uzela je da mi pretresa džepove. Kad su me uveli u kola, imao sam sa sobom kovertu sa 150 hiljada dinara. Oni su me izvukli napolje, ona je ostala u kolima, njen kolega je izašao, a ja sam sa dvojicom ulazio u stanicu i njima prijavio da u džepu više nemam tih 150 hiljada dinara", izjavio je napadnuti čovek za N1, dodajući da je milicionerka u stanici glumila da je povređena i da su komunalni milicajci falsifikovali izveštaj, pišući da je čovek njih napao.

Vršilac dužnosti načelnika Komunalne milicije izjavio je da su milicioneri suspendovani, da su "prekoračili svoja ovlašćenja" i da je protiv njih pokrenut disciplinski postupak. On je napomenuo da je reč o "pojedinačnom slučaju", kao i da su zbog onih 150 hiljada dinara obavešteni MUP i Tužilaštvo.

Komunalna policija, koja je od ove godine dobila novo ime – Komunalna milicija – u Beogradu funkcioniše od 2010. godine. Njeni pripadnici, njih oko 300, u prethodnih sedam godina su imali tolike i takve "faulove" – bahate, brutalne i nasilne ispade prema građanima – da je ovaj novi incident samo još jedan "pojedinačan slučaj".

Naravno, formalno, svaki slučaj bio je "pojedinačan", ali tako veliki broj "pojedinačnih slučajeva" među tako malim brojem komunalnih policajaca/milicajaca obećava da će "pojedinačni slučajevi" da se nastave, samo u proširenom obimu: novim zakonom donetim ove godine omogućeno je praktično neograničeno uvećanje broja komunalnih milicajaca. Takođe, zakonom je omogućeno da svaka opština u Srbiji napravi sopstveni odred milicajaca, koji u krajnjoj instanci odgovara samo stranci koja je u toj opštini na vlasti – do donošenja novog zakona to su mogli samo gradovi.

to i ne rade

POČECI

Još 2002. članovi beogradske vlade "prizivaju" komunalnu policiju koja bi imala veća ovlašćenja od komunalnih inspekcija, a 2004. gradonačelnik Nenad Bogdanović izjavljuje da je komunalna policija potrebna "jer nema te komunalne inspekcije i dobre volje građana koja može da zaustavi vandalizam pojedinih sugrađana".

Međutim, tek su krajem 2007. usvojeni Zakon o lokalnoj samoupravi i Zakon o glavnom gradu, kojima je postalo moguće da se formira Komunalna policija. No, još godinu i po dana je moralo da prođe da bi Skupština Srbije usvojila Zakon o komunalnoj policiji. Ovim zakonom (usvojen u julu 2009) bilo je omogućeno da komunalnu policiju osnivaju gradovi, koji bi mogli da na svakih 5000 građana zaposle po jednog komunalnog policajca.

U junu 2010. počela je obuka za prvu generaciju komunalnih policajaca, u julu iste godine gradska uprava imenovala je Gorjanu Obrenović na mesto načelnice Komunalne policije (koja izjavljuje da je "uloga komunalnog policajca da bude dobar komšija koji ume da podvikne kada primeti neregularnosti, ali i da reši probleme svojih građana"), a u novembru prvih sto četvoro komunalnih policajaca pojavljuje se na beogradskim ulicama.

Tokom prvih godinu ili dve, u Beogradu nema incidenata poput onog sa početka priče, ali počinje da ih bude u drugim gradovima, na primer, u Novom Sadu, gde je komunalna policija u aprilu 2011. optužena za prekomernu upotrebu sile prilikom sprečavanja nelegalne prodaje sa haube automobila. No, već posle godinu dana, u novembru 2011, načelnica Obrenović zahteva proširenje ovlašćenja – "dozvolu da ulaze u stanove, da sprovode do sudije za prekršaje, da zaustavljaju vozila divljih taksista ili preprodavaca sa uličnih tezgi".

Početkom 2012. veća ovlašćenja traže i Niš i Subotica, a u septembru javnost biva zgrožena snimkom na kome komunalni policajac pesnicom udara putnika javnog prevoza u Beogradu koji nije imao kartu i nije želeo da napusti vozilo. Prvi put, a biće potrebno još mnogo puta, reaguje zaštitnik građana, utvrdivši da je komunalni policajac "nezakonito i nepravilno postupio prema građaninu zatečenom bez vozne karte, čime je primenio akte nasilja i mučenja prema građaninu na javnom mestu", donoseći preporuku da komunalni policajac bude udaljen sa radnog mesta.

Nakon ovih incidenata, početkom oktobra 2012. dotadašnja načelnica komunalne policije podnosi ostavku. Treba zapamtiti ovaj događaj, s obzirom na ono zbog čega sve SNS-ov načelnik Nikola Ristić nije podneo ostavku. Istovremeno je moguće i "mapirati" oblasti u kojima je komunalna policija pravila probleme – izgledalo je kao da su dobijali zadatak da se fokusiraju na određene oblasti, a onda tu brljali, prekoračivali nadležnosti i iznova šokirali javnost.

Tako, tokom 2012, dok je gradonačelnik još uvek bio Dragan Đilas, komunalna policija pomaže privatnoj firmi "Bus plus" da podigne očajnu naplatu karata (naprednjaci su, podsetimo, pozivali građane da ne plaćaju kartu za javni prevoz).

PROMENA GRADSKE VLASTI

Tokom 2015. izgledalo je kao da komunalna policija, pod vođstvom načelnika Nikole Ristića (postavljen u junu 2014) ima ekskluzivan zadatak da "brani" prostor Beograda na vodi i novog gradonačelnika Sinišu Malog od novinara.

Međutim, početkom 2015. ponovo dolazi do incidenta u autobusu GSP-a, komunalni policajci ponovo bivaju snimljeni – kako njih trojica stavljaju lisice ženi koja nije imala kartu. Sindikat komunalne policije (netačno) tvrdi da je zabranjeno snimanje komunalne policije, najavljuju podnošenje krivične prijave, građani počinju da skupljaju potpise za peticiju za ukidanje komunalne policije (biće skupljeno oko 17.000 potpisa), a krajem januara jedan komunalni policajac na svom Fejsbuk profilu, na tekst pod naslovom "Puk'o im film, narod napao komunalnu policiju na Mostarskoj petlji", ostavlja sledeći komentar: "Tek će da vam pukne, pizda vam materina", što dalje izaziva negativne reakcije u javnosti.

U martu 2015. komunalna policija privodi aktiviste pokreta "Ne davimo Beograd" zbog deljenja reklamnog materijala, kao i novinarku agencije Beta: "Nisu nas zvanično priveli, ali kada nisu hteli da nam vrate dokumenta i napisali nam prijave, osetili smo da nemamo drugu opciju nego da krenemo sa njima. Ništa ih nije zanimalo. Čak su priveli i novinarku Bete i jednog građanina koji nije učestvovao u deljenju novina, iako smo im objašnjavali ko su i da nemaju veze sa akcijom. Kazne koje smo dobili nisu velike, ali zar je moguće da i pored dozvole ovako nešto mora da se desi?", izjavio je tada aktivista pokreta "Ne davimo Beograd" Radomir Lazović.

U julu 2015. uhapšen je jedan pripadnik komunalne policije na Slaviji koji je, po pisanju "Blica", pokušao da proda narkotike. A onda, u razmaku od mesec dana, »

SLUŽBA BEZ OPRAVDANJA:
Komunalni milicajci
Foto: Milena Anđela

u septembru i oktobru 2015. – dva skandala. Najpre komunalna policija bahato i bezobrazno zabranjuje novinarskoj ekipi "Istinomera" da snimi intervju sa još jednim aktivistom pokreta "Ne davimo Beograd", Dobricom Veselinovićem, na šetalištu Beograda na vodi (jedan od komunalnih policajaca je snimljen kako "upozorava" novinare da on "ima osećaj" da će kamera da im padne i da se ošteti), a novinarska ekipa je dobila i prekršajne prijave – sve zato što su hteli da urade intervju ispred novoizgrađenog restorana Savanova.

Mesec dana kasnije, komunalna policija ide i korak dalje: oteli su telefon i fotoaparat novinarima KRIK-a i pobrisali snimke, zato što su novinari pokušali da uzmu izjavu od gradonačelnika Siniše Malog o 24 stana u Bugarskoj. Među osobama koje su ovo učinile bio je i načelnik komunalne policije Nikola Ristić. Ombudsman će u januaru 2016. preporučiti smenu Ristića zato što je "nezakonito sprečavao snimanje postupanja Komunalne policije, a tokom postupka kontrole je dao neistinite podatke o oduzimanju predmeta, koji su u očiglednoj suprotnosti sa sadržajem audio-video snimaka tog događaja dostupnih javnosti". Ristić, naravno, nije smenjen, jer ga je zaštitio čovek koji treba da ga smeni – gradonačelnik Siniša Mali, rekavši da "svako ko radi, pravi greške".

Negde na proleće 2016. vlada donosi predlog izmene Zakona o komunalnoj policiji u kome su, manje-više, bila predviđena sva proširenja nadležnosti koje će tri godine kasnije doneti Zakon o komunalnoj miliciji. Tadašnji zaštitnik građana Saša Janković izjavio je da se ovim predlogom "neproporcionalno i nepotrebno jačaju ovlašćenja komunalnih policajaca da ograničavaju slobode i prava građana", da "takve izmene nisu neophodne za delotvorno održavanje komunalnog reda", kao i da "iskustva u radu komunalne policije upućuju na potrebu za restriktivnijim, a ne širim pristupom ovlašćenjima".

A onda, u junu 2016, dolazi možda i do najbezobzirnijeg i najbahatijeg incidenta, nakon koga je preminuo prodavac lubenica na Vidikovačkoj pijaci. Komunalna policija je najpre saopštila da nije prekoračila svoje nadležnosti, a potom je suspendovala dva policajca koji su u incidentu učestvovali.

U decembru 2016. tada ministarka Ana Brnabić izjavljuje da su svesni "činjenice da Komunalna policija nije uvek bila pomoć kakvu građani očekuju i zaslužuju", te da je "neophodno uspostaviti odnos poverenja između građana i komunalnih policajaca". U isto vreme Goran Vesić izjavljuje da "javnost često sazna za neke intervencije komunalaca koje su problematične, ali to je možda hiljaditi deo njihovih intervencija". Tokom 2017. građani sprečavaju komunalnu policiju da uhapsi prodavca jaja na Uskrs, a u maju 2018. komunalni policajac nezakonito oduzima pasoš norveškom državljaninu zbog bačenog opuška. Naravno, nema mesta za nabrajanje slučajeva kada su komunalni policajci uhvaćeni u nepravilnom i bahatom parkiranju, a osim građana Beograda i Novog Sada, treba reći da su komunalni policajci šokirali svojim ponašanjem i građane Leskovca (šamarali dečaka jer je pokušao da snimi službeni automobil), Niša (uvrtali ruke ljudima koji su pokušali da ih snime na dužnosti) i Kraljeva (krala meso u prodavnici).

No, na sve ovo, umesto da se rad komunalne policije bolje kontroliše i ograniči, ona je novim zakonom, osim novog imena, dobila i veće nadležnosti. Po rečima Gorana Vesića, to je urađeno "kako bi komunalna milicija mogla da bude efikasnija u uvođenju komunalnog reda i kako bi građani bili zaštićeni od bahatosti svake vrste, nezavisno od toga da li se radi o bahatom parkiranju, glasnoj muzici, bacanju smeća van mesta koja su za to određena, nelegalnoj gradnji ili nepoštovanju drugih pravila komunalnog reda".

Uprkos rečima zamenika gradonačelnika, problem kontrole rada Komunalne milicije ostaje – prema zakonu nije obavezno da se obrazuje jedinica unutrašnje kontrole (u zakonu piše "može se obrazovati", dakle i ne mora).

Takođe, osim nedostatka kontrole, Komunalna milicija donošenjem novog zakona ima mogućnost rada u civilu, zaustavljanja i pregledanja vozila, može da snima građane, a i primena sile im je proširena uvođenjem biber-spreja. Ono što je zanimljivo jeste da, prema Informatoru o radu Grada, Sekretarijat za poslove komunalne policije nema opredeljena sredstva na budžetskom računu grada Beograda, pa "nabavke za vozila, odeću i opremu za komunalne policajce vrši Sekretarijat za opšte poslove Gradske uprave. Uz to, praktično je javnosti onemogućen pristup informacijama: "Omogućava se pristup informacijama bez ograničenja, sa izuzetkom da se pristup bez ograničenja omogućava samo strankama u tom postupku, kao i ograničenje slobodnom pristupu informacijama u skladu sa članom 9, 10. i 14. Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja."

Naravno, nije nužno da će Komunalna milicija biti stranački (zlo)upotrebljavana. No, postoje razlozi za brigu: nemaju sistem kontrole kao što je ima prava policija, praktično nema ograničenja partijskom zapošljavanju, a odgovaraju samo načelniku kojeg imenuje vladajuća većina, a ne bira se na konkursu. Ujedno, ne postoji niti jedna analiza rada kojom bi se opravdalo postojanje same službe, a kamoli uvećanje broja policajaca/milicajaca: u zakonu samo piše da se zakon donosi kako bi i opštine mogle da imaju komunalnu miliciju. ¶

RADMILO MARKOVIĆ

TEOFIL PANČIĆ

Potrošači na bazaru morala

Pre samo pola veka, veliki mislilac zvan Prljavi Hari govorio je "Mišljenje je kao dupe: svako ga ima". To je stanje stvari bilo prilično nepodnošljivo za osetljivije duhove, ali već sada ga se možemo sećati s nostalgijom

Aleksandar Vulin je, eto, baš srećan i ponosan što je Peter Handke dobio Nobelovu nagradu za književnost: ama, i da su njega pitali, ne bi bolje pogodili! Ali, zašto je uopšte srećan Aleksandar Vulin, ako uzmemo u obzir da se radi o beslovesnom tipu koji ne bi prepoznao dobru književnost ni da ga ova ugrize za nos? Iz onih istih razloga zbog kojih je ovih dana u Zagrebu službeno nesrećan Stjepan Vulin, a u Sarajevu Fikret Vulin. Ko su, dođavola, Stjepan i Fikret Vulin? E, to su vam dva tipa navlas ista kao Aleksandar Vulin, toliko ista da se, eto, čak i isto zovu, mada se uopšte ne zovu tako. Ali to nikome nije važno, čak ni njima. *Vulinstvo lica u svemiru* funkcioniše na načelima izbora po srodnosti.

Ali, kakve uopšte imaju veze braća (po materi) Aleksandar, Stjepan i Fikret Vulin – prvi prividno stvaran, potonja dvojica još prividnije fikcionalni – s Handkeom generalno i s njegovim Nobelom konkretno, i zašto bi iko njih tu išta pitao? Zašto se ove preispoljne dileje uopšte pačaju u nešto o čemu ništa ne znaju niti slute niti haju? Eh, zašto... Zato što je ustrojstvo savremenog sveta takvo da se vulini ovog sveta sve više pitaju za sve; i to ne samo vulini-profesionalci, nego i vulini-amateri svih boja; danas je već gotovo nepristojno ne imati eksplicitan, jednoznačan, nepomirljiv i nepomeriv stav o ama baš svakom pitanju između neba i zemlje. I izricati ga vehementno, kao objavu Poslednje istine. Prvo se, doduše, handkei ovog sveta izjasne o vulinima, neretko sa visina svoje olimpijske aroganci-je, ali onda se, sledećih iks-ipsilon godina, vulini ovog sveta uzvratno iživljavaju na handkeima, cmačući njihovu sliku ili je pak mažući govnima, gotovo da je svejedno.

Na ovom mestu možda nije loše uočiti jedan jasan trag dijalektičkog progresa. Pre samo pola veka, veliki mislilac Hari Kalahan, zvan Prljavi Hari, govorio je "Mišljenje je kao dupe: svako ga ima". To je stanje stvari bilo prilično nepodnošljivo za osetljivije duhove, ali već sada ga se možemo sećati s nostalgijom. Jer do danas je ta stvar zastrašujuće uznapredovala: *mišljenje* više nije dovoljno, danas se zauzima *stav*, iznosi se besprizivan moralni (moralistički) stejtment na bilo koju temu, u realnom vremenu, s namerom trajnog dejstva. Izraelci ili Palestinci, mesožderstvo ili veganstvo, realsocijalizam ili realkapitalizam, klimatske promene ili klimava teorija, Vreme ili Pečat, Junajted ili Siti, Knausgor ili Ferante: svi sve znaju, svakog svrbi samopozvanje arbitra estetsko-moralne elegancije.

U neku ruku (čudnu ruku, doduše) čak je i to u redu, dok se bar deklarativno rukovodimo univerzalnim merilima i principima. Megjutoa, izgleda da smo i to u međuvremenu napustili, pa nam je tribalno-identitarni narativ postao mera stvari. Uf, Pančiću, može li to jednostavnije? Može. Izgleda da više nismo čak ni besprizivne moralne sudije, nego smo kenjkavi potrošači na bazaru morala, koji na svaki njima disonantan ton odmah ulažu pritužbu tvrdeći da ih je neko ili nešto *uvredilo*. A to je – dakle: uvreda! – najstrašniji tabu epohe multikulturalističkog sujeverja.

Još nije dovoljno prosto? Okej, 'ajde da ga skroz zapasuljimo. Prema književnosti Petera Handkea ostao sam trajno ravnodušan, iz nekog razloga se nisam "primio" na nju kad je trebalo, a posle je valjda bilo kasno, došli su toliki drugi uticaji; nemam ništa protiv da bude da je krivica u meni, a ne u Handkeu, jer inače verujem da nisu svi čitaoci dostojni svih pisaca, daleko od toga. Njegovi, pak, građanski pogledi na tzv. političke stvari, pre svega one glede raspada Jugoslavije i ratova iz devedesetih, duboko su mi odvratni, o čemu sam ostavio podebeo pisani trag onda kad je tome bilo vreme. Pa ipak, kao što mi je odbojna i gnusna tzv. srpska radost zbog Handkeovog Nobela, zasnovana na jednoj otvoreno idiotskoj premisi i nizu diletantskih zabluda, tako mi je duboko odbojno i ono kontraško ibrećenje na tu vest, neretko praćeno gde-će-vam-duša diskursom "uvrede žrtava" i tome slično.

Zapravo, šta je ono što me žulja, i gde tačno? Sveopšta invazija "koncilijantnih" a toksičnih načela sadržanih u ideologijama multikulturalizma na jednoj strani i političke korektnosti na drugoj (ako to nisu – a ponajčešće jesu – dve strane istog novčića) permanentno reprodukuje hiperinflaciju nadobudnog advokatisanja "poniženima i uvređenima" svih boja, koji da su "naročito osetljivi" na ovo(g) ili ono(g), izgarajući u pravedničkoj ljutnji i nadurenosti zbog neke manje-više objektivne naučne ili zdravorazumske činjenice, lako dokazive tvrdnje ili zbog nekog meritokratski ne baš spornog poteza, kao što je recimo književno nagrađivanje globalno uvažavanog pisca (koji inače može biti anđeo, ali može biti i hulja, shit happens). Tako je nastao gnjecavi svet histeričnih viktim-narcisa u kojem više ni Vudi Alen nije genije jer to ljuti Miju Farou i njen porodični klan, ni Ruždi nije veliki pisac jer to sekira izvesne poštovaoce Allaha etc. E, od toga umskog i jezičkog korova treba braniti i Handkea, koji mi nije niko i ništa, da bi se onda moglo braniti i one koji su mi i te kako neko i nešto...

Inače, da se ja pitam, dao bih Nobela Milanu Kunderi, dok je još živ. Ali se ne pitam, što je možda i dobro: što bih se ja o svemu pitao? Ionako je pun dunjaluk onih koji i nepitani stalno nutkaju svoje gotove odgovore, za pare ili iz gušta, svejedno. Baš kao ovi naši Raja, Gaja i Vlaja, pardon, Aleksandar, Stjepan i Fikret, ako im je tako ime, a nije, a nije ni važno. ¶

Život u postizbornom grču

Kako se prepucavanje Beograda sa Prištinom odražava na život srpske zajednice na severu Kosova i da li je nova vlast u Prištini nešto što će poboljšati ili pokvariti život običnih ljudi

Iako je novinar "Vremena" proveo samo tri dana u Kosovskoj Mitrovici, nedelju dana posle vanrednih parlamentarnih izbora koje je sprovela Priština, mogao je bukvalno u vazduhu da oseti tenziju koja postoji na tom delu Kosova i Metohije.

Bio je vikend, miholjsko leto, ali Mitrovica nije grad u kome ćete videti preveliki optimizam na ulicama uprkos tome što je u glavnoj ulici puno, što ima uveče sveta koji traži neki način da na trenutak zaboravi na "situaciju" i da proba da živi "normalno".

"Mi smo građani drugog reda", govore uglas mladi novinari sa Kosova sa kojima se ekipa "Vremena" susrela, i ukazuju na činjenicu da njihovi srpski pasoši nisu pravi srpski pasoši, a da nema prevelike želje da se "vade" kosovski pasoši, oni koje izdaje Priština, jer i za njih kao i za ove srpske potrebna je viza ako biste negde da putujete.

S druge strane, van tog puta, izvan te želje mladih ljudi da i oni budu deo sveta, da i oni mogu kao svi drugi u Evropi da putuju, da upoznaju druge zemlje, ljude, mirise i predele, ono na šta je Srbija ponosna, te četiri opštine ostaju zakucane u vremenu, infrastrukturno zapuštene i odaju utisak privremenih mesta.

"Da je Srbija htela zaista nešto ovde da uradi u poslednjih dvadeset godina, Mitrovica i okolina bile bi kao Švajcarska", govore stanovnici ovog mesta koji ne žele ni da ih mediji slikaju ni da govore pod svojim imenom.

Uprkos neverovatnom lepom jesenjem vremenu koje bi čoveka moglo da razgali i natera da pomisli kako je ipak na kraju sve u redu i da sve ovo ima smisla, Mitrovica i dalje odaje utisak mesta u kome postoji neka velika tajna, mesta koje je pod pritiskom misterije. Kao da se kroz ulice čuje neki glas koji govori: ko je ubio Olivera, ko je ubio onog pre njega, šta će biti sa nama, kako će se sve ovo završiti?

"Moram da pratim sve što govori Vučić", kaže jedna koleginica iz Mitrovice: "On nam kroji sudbinu i od njega nam sve zavisi."

Za to vreme, svi pažljivo osluškuju vesti iz Prištine, koja je samo sat vremena vožnje udaljena od mosta na Ibru, a čini se kao da je u Indiji. "U poslednjih godinu dana više sam puta prešao u južni deo grada nego za prethodnih 15 godina", priča službenik suda u Mitrovici. Kaže da je počeo da uči albanski i da mu dobro ide, i da ga sad i Albanci drugačije gledaju jer shvataju da razume šta se govori.

Svi čekaju da vide kako će da se završi ova saga sa formiranjem nove vlade u Prištini i kako će to uticati na budući status te zajednice na Kosovu.

"Aljbin je gori od Ramuša", mnogi će vam reći u Mitrovici.

ALJBIN, VUČIĆ I USTAV KOSOVA

Kada je ovaj novinar pre dve i po godine razgovarao sa Kurtijem u Prištini, u hipsterskom okruženju prostorija pokreta Samoopredeljenje (Vetevendosje), on je imao auru pobunjenika, čoveka koji je više aktivista i bundžija nego političar. Njegovi su poslanici izvodili različite akcije u parlamentu, organizovali su akcije presretanja kamiona sa robom iz Srbije.

"Kosovo nema problem sa Srbima nego sa državom Srbijom", govorio je tada i objašnjavao kako je na Kosovu moguće da Srbi žive sa Albancima, kako je moguće pobediti korupciju, ali i da je nužno spajanje Kosova i Albanije.

Nije nosio kravatu, izgledao je potpuno relaksiran ali odlučan. Od tada se svašta promenilo, pa i on sam. Postao je uglađeniji, stavio je kravatu, kao da je neka ekipa sa strane koja pravi lokalne "lidere" dohvatila i njega, kao da mu je neko objasnio da mora da promeni neke stvari da bi bio na vlasti.

Zvuči poznato?

Uglavnom, kada ga je ovaj novinar sreo poslednji put, u holu hotela Sirius u Prištini u novembru 2018, on je izgledao kao diplomata iz Brisela, u tesno skrojenom odelu i sa kravatom oko vrata. Pozdravili smo se i ovaj novinar ga je pitao: "Kad potpisujemo, kad ovo završavamo?" On se nasmejao i rekao nešto kao "sve je već rešeno", i otišao na neki naredni sastanak.

Danas je Kurti za Srbe na severu neka vrsta albanskog Slobodana Miloševića, kako ga je i deo albanske javnosti u Prištini okarakterisao. Pa kako je moguće da neko koga je Milošević hapsio, ko je zbog Miloševića bio zatvorenik bude poistovećen sa svojim "dželatom"?

Kurtija vide kao levičara u ekonomiji i nacionalistu u politici, što jeste neka vrsta otrovne mešavine koja mu je verovatno i donela prednost na poslednjim izborima, što bi trebalo da mu omogući da bude novi premijer i da presudno utiče na buduće odnose Beograda i Prištine. Iako su ga "doterali", narav mu nisu promenili: on je odmah rekao da neće ljude iz Srpske liste, koja je osvojila dominantan broj srpskih glasova na izborima, u svojoj budućoj vladi, iako bi po kosovskim zakonima upravo oni trebalo da budu politička grupacija koja će predložiti jednog člana vlade.

Potpredsednik Srpske liste, koja je označena u izveštaju međunarodnih organizacija koje su posmatrale izbore kao opcija koja je koristila sva dopuštena i sredstva na ivici dopuštenih e da bi naterala sve koji idu na izbore da glasaju za nju, jeste Milan Radoičić, koga tužilaštvo u Prištini vidi kao jednog od osumnjičenih u istrazi za ubistvo Olivera Ivanovića u januaru 2018. godine.

U kosovskoj javnosti, onoj koja je uz Kurtija, stvorila se atmosfera da ne postoji nikakva šansa da neko takav, iz takve političke opcije bude deo vlade "jer to nisu Srbi nego Srbija", kako Kurti kaže, ali je zaista pitanje da li je to taktičko nadmudrivanje ili primer političke doslednosti.

Dok Kurti na sve strane šalje poruke o tome da politika taksi nije njegova opcija

JASNO OPREDELJEN:
Aljbin Kurti
Foto: AP

nego da će je zameniti politika reciprociteta (koliko i šta vi nama, to mi vama), čak i liberalni Srbi sa severa Kosova strahuju, na neki način, od tolike tenzije oko Srpske liste.

Stav je da iako Srpska lista oličava strah i trepet, to je to, "takav je Ustav Kosova" i te stvari ne bi trebalo da se menjaju. Liberalni predstavnici Srba, kao što su, u Vučićevim medijima prokaženi, Rada Trajković i Nenad Rašić, nemaju nikakav autoritet, ali ga nemaju ni Goran Rakić i ostali sa Srpske liste.

Ali, ima ga Vučić, on je Srpska lista i od njega nekako sve zavisi, a sad je ispalo da od njega zavisi i da se on bori za poštovanje kosovskog ustava koji kao Srbija ne priznaje.

DA LI ĆE IGRATI ŠAH

Dok je bio u zatvoru u Srbiji, to smo ranije saznali, Kurti je naučio da igra šah, ali to nije bilo dovoljno da onda, ranije, bude spreman da odigra partiju sa Vučićem, koji, razume se, oličava jednog od najvećih šahovskih talenata koji se nije profesionalno bavio šahom.

I bez toga da sednu za sto jedan preko puta drugog, čini se da obojici sat uveliko kuca, jer je i u Prištini i u Beogradu "značajna diplomatska aktivnost" i ona koja se vidi i ona koju kamere ne beleže.

Čekalo se da se završe kosovski izbori koje je inicirao odlazeći Ramuš Haradinaj, valjda sa idejom da produži stanje u kome se ne pregovara sa Srbijom, a sada kada je ta nova vlada pred vratima, ubrzavaju se stvari u nameri da se dođe do "rešenja".

S obzirom da se ni na severu Kosova ni u ostatku Kosova ne živi onako kako bi ljudi željni dostojanstvenog života možda hteli, ta beda, osećanje bezizlaza i zarobljenosti kao da ovoga puta povezuje Srbe i Albance, koji su posle decenija nesuglasica sada zajedno pred zidom koji im je podignut i koji ne mogu da preskoče.

Srbi su kao čovek koga je uhvatio grč dok pliva i koji nikako ne prestaje. Taj čovek pokušava da ga se oslobodi i krene ka obali, ali grč ne prolazi, ništa ne pomaže i on provodi sve vreme boreći se da ne potone. Priče o dobrom životu, investicijama i svemu takvom nikako da se ostvare: i Mitrovica i druge opštine izgledaju kao velika prašnjava sela koja više nikome nisu potrebna osim tim ljudima koji se još nekako bore da prežive.

Nema nikakvog komunalnog reda i nije jasno zbog čega je nemoguće urediti tih dvadesetak ulica u Mitrovici i po pet-šest u drugim mestima, pa da se bar narod koji je tu oseti dobro, da bar može da poveruje da se ide negde napred kao što mu govore Marko Đurić i drugi ziloti sa one jahte u Budvi.

Nemoguće je ne osetiti gorčinu kada se susretnete sa tim "srcem Srbije" koje više liči na pluća višedecenijskog pušača, kao onaj plivač koji se bori za malo vazduha pre nego što potpuno potone. Šta god se Beograd i Priština dogovorili, utisak je da će sever Kosova ostati teška margina, sa koje god strane granice bio u budućnosti. Pre toga, za početak, možda bi Srbija kao država mogla da reši pitanje statusa tih ljudi u pravnom sistemu Srbije da ne budu primorani da se lažno prijavljuju i glume da žive negde u "centralnoj" Srbiji da bi došli do pasoša sa kojim je moguće slobodnije putovati.

Van velikih političkih priča, ako dozvolite, potrebno je dati ljudima koliko-toliko pristojan život u uslovima koji liče na one koje ima ostatak sveta. Pa da vidimo kako će da prokuca to srce Srbije. A ko će sedeti u Prištini na tronu manje je važno: bez politike koja će biti usmerena na ljude, neće biti ljudi. Džaba Srpska lista, džaba Kurti, džaba kosovska fudbalska reprezentacija.

Povucite potez. ¶

SLOBODAN GEORGIJEV

Vladavina prava ili trijumf volje

Ostaje nejasno na šta je predsednik države mislio kada je svoje sagovornike obavestio da će tokom novembra posetiti El Dorado u opštini Babušnica, osim ako mu namera nije da preseče crvenu traku

Piše: **Jovan Rajić**

Predsednik upravnog odbora Regulatornog instituta za obnovljivu energiju i životnu sredinu

Početkom oktobra održan je sastanak od koga su, rekao bih, mnogi imali nerealna očekivanja. Naime, delegacija predstavnika udruženja Odbranimo reke Stare Planine (ORSP) i eksperata koji sarađuju sa njima, sastala se sa predsednikom države kako bi razgovarali o problemima i nepravilnostima koji prate izgradnju malih hidroelektrana (MHE) na teritoriji Srbije.

Nemam nameru da ulazim u motive inicijatora razgovora, za koje ne sumnjam da su dobronamerni, ali skrećem pažnju na činjenicu da pregovori o javnom interesu sa državnim funkcionerom koji nije nadležan za rešavanje predmetnog pitanja nose reputacioni rizik, dok pregovori sa licem koje je hronično sklono zloupotrebi javne funkcije nose rizike i po sam javni interes.

Nakon sastanka, predstavnici delegacije ORSP su naveli kako je predsednik Srbije upoznat sa celokupnom situacijom oko izgradnje MHE i izjavio je da će početkom novembra posetiti Rakitu, koja predstavlja paradigmu "kaubojštine" koja prati izgradnju malih hidrocentrala u ovoj zemlji, a u kojoj se suprotno odlukama i zabranama nadležnih organa nastavlja izgradnja MHE Zvonce. Istovremeno, prisutni su sa zadovoljstvom i olakšanjem konstatovali kako će predsednik čim pre "predložiti Vladi RS" izmenu postojećih zakonskih rešenja kojima će izgradnja u zaštićenim područjima definitivno biti zabranjena (trenutno je izgradnja zabranjena samo u prvom od tri stepena zaštite). Međutim, kršenje zakona prilikom izgradnje MHE svakako nije dozvoljeno, bilo u zaštićenim, bilo u nezaštićenim područjima, a to je ono što trenutno predstavlja najveći problem u ovoj priči.

Ne želeći da kvarim sreću i "bušim" tek uspostavljene dogovore, ne mogu da ne primetim da se nakon makar površnog promišljanja o izjavama koje smo svi imali prilike da čujemo, ovde javlja nekoliko problema koji zahtevaju dodatno pojašnjenje: predsednik po Ustavu nema ingerencije nad Vladom u smislu predlaganja izmena propisa. Dalje: šta će biti sa MHE koje se ne grade u zaštićenim područjima, a gde se propisi svakodnevno krše na više nivoa? Šta će biti sa lokacijama u zaštićenim područjima na kojima je već započela izgradnja i/ili su izdate potrebne dozvole? Zašto nadležne institucije u ovom trenutku ne primenjuju postojeće propise i zašto ne usvoje propise koje je trebalo da usvoje na osnovu preuzetih obaveza?

Ostaje nejasno na šta je uvaženi profesor Ristić mislio kada je naveo da će predsednik RS "predložiti" Vladi izmenu propisa koji se odnose na izgradnju u zaštićenim područjima. Iako je poznato i nebrojeno puta u praksi dokazano da predsednik gotovo na dnevnom nivou meandrira van oboda svojih ustavnih ovlašćenja, trebalo bi makar zvanično održati privid postojanja institucija i poštovanja njihovih nadležnosti.

Pored toga, važno je javnosti skrenuti pažnju da "u fioci" nadležnog ministarstva stoje propisi (podzakonski akti) čije bi usvajanje i primena mogli značajno da ograniče ugrožavanje prirodnih resursa prilikom izgradnje MHE, pre svega Uredba o oceni prihvatljivosti planova, projekata i aktivnosti koje mogu imati negativan uticaj na ekološku mrežu, prema kojoj bi za sve planove i aktivnosti iz ovog domena prvo trebalo vršiti procenu da li mogu uticati na ciljeve očuvanja i celovitost ekološki značajnih područja, nakon čega bi se tek moglo pristupiti daljoj razradi planova ili projekata.

Važno je ovde pomenuti i rešenje iz Zakona o vodama (iz 2016. godine) koje utvrđuje da se prilikom zahvatanja voda iz vodotoka, odnosno akumulacija, mora nizvodno od vodozahvata obezbediti minimalan održivi protok. Međutim, iako mu je to bila obaveza, nadležno ministarstvo do današnjeg dana nije bliže propisalo način i merila za određivanje minimalnog održivog protoka.

Zato bi u rešavanju problema izgradnje MHE ljudima iz ORSP-a prirodniji sagovornici bili predstavnici lokalne samouprave, opštinâ Babušnica i Pirot, kao i predstavnici nadležnih ministarstava za pitanja izgradnje, energetike i zaštite životne sredine, dakle, svi osim onoga ko je odlučio da ih primi. Ali čini se da je "rešavanje" jednog ovakvog brzonarastajućeg problema, koji najviše tišti "običnog čoveka" (o kome predsednik najviše brine) i koji je za kratko vreme na nedavnim protestima protiv izgradnje MHE u Beogradu na ulici okupio oko 5000 ljudi, zvučalo isuviše primamljivo da bi mu na put stalo uplitanje nadležnih institucija. Bio je, da ne grešim dušu,

na pomenutom sastanku prisutan i ministar energetike Antić, čija je uloga ipak izgleda bila kozmetička, a izjava da prema "njegovom dubokom uverenju" MHE koja se gradi u skladu sa zakonom ima "najmanje negativan uticaj na životnu sredinu" jednaka konstataciji da je Nirvana bolji bend od Pearl Jama, ili kohiba bolji tompus od montekrista, pri čemu je verovatno najpozvaniji da komentariše ovo poslednje.

Predsednikovo obećanje da će tokom novembra posetiti Rakitu predstavlja jednu zakasnelu reakciju, koja je koliko nepotrebna toliko i nejasna, a sve zato što su radovi na izgradnji MHE Zvonce praktično završeni i još se samo čeka da nadležni opštinski organi investitoru izdaju upotrebnu dozvolu, uprkos gradnji izvršenoj nasuprot svim odlukama nadležnih službi. Za one koji nisu na dnevnom nivou pratili situaciju oko izgradnje MHE Zvonce, investitor je uprkos izrečenoj zabrani izgradnje od strane nadležne inspekcijske službe Ministarstva zaštite životne sredine, kao i drugoj zabrani za izvođenje radova koja se odnosi na izvođača radova izrečenoj od strane inspekcijske službe Opštine Babušnica, nastavio sa izgradnjom i čitav objekat do današnjeg dana praktično završio, bez ikakve konkretne reakcije inspekcije, policije ili nadležnog tužilaštva. Da banalizujem: nadležni su investitoru naložili da iz Rakitske reke izvadi cevi duge 350 metara i vodotok dovede u stanje od pre izvođenja radova, a on ne samo da to nije uradio, nego je nakon izrečene zabrane radove nastavio i sada ih lagano privodi kraju. Dakle, očekivano bi bilo da selo Rakitu ponovo posete inspekcija i policija, te da obezbede sprovođenje već donetih odluka.

Važno je javnosti skrenuti pažnju da "u fioci" nadležnog ministarstva stoje propisi (podzakonski akti) čije bi usvajanje i primena mogli znatno da ograniče ugrožavanje prirodnih resursa prilikom izgradnje MHE

Da bezakonje bude potpuno, investitor je za potrebe obezbeđivanja svoje investicije i "privatizovanog" javnog dobra Rakitske reke unajmio privatno obezbeđenje koje je zaduženo da džipovima (da, opet džipovi) patrolira selom i u zavisnosti od ličnih afiniteta i procene, praktično legitimišući ljude, odlučuje koga će da propusti, a kome će da uskrati pristup selu, u šta se autor ovog teksta zajedno sa kolegama iz RERI-ja i lično uverio. Druga uloga ovako angažovanih ljudi, prema svedočanstvima lokalnog stanovništva i javno dostupnim snimcima, odnosi se na obračun sa neposlušnim "lokalcima" i ubeđivanje da je izgradnja MHE Zvonce u njihovom najboljem interesu, te da će od guranja vode u cevi i isušivanja reke svi oni imati brojne benefite.

Ostaje nejasno na šta je predsednik države mislio kada je svoje sagovornike obavestio da će tokom novembra posetiti El Dorado u opštini Babušnica, osim ako mu namera nije da preseče crvenu traku i na taj način dâ doprinos promociji energije proizvedene iz obnovljivih izvora. U suprotnom, ako već i izlazi van ovlašćenja omeđenih Ustavom svoje zemlje, bilo bi sasvim dovoljno da NADLEŽNIM INSTITUCIJAMA sugeriše da počnu da rade svoj posao i sprovode već donete odluke. Da je to učinjeno u startu i da je to nešto što se pretpostavlja, ne bi Rakita, Panjica, Prištavica i ostala malo poznata prirodna blaga širom Srbije danas izgledala ovako kako izgledaju.

Kada bismo se na ovome zaustavili, spasa bi nam svakako bilo. Najveća i nepopravljiva šteta još uvek nije napravljena, a da se to ne bi ni dogodilo, pored gorepomenutog sprovođenja propisa poželjno bi bilo zakonska rešenja dodatno unaprediti i osnažiti. Bar tako što će biti usvojeni podzakonski akti koji prate postojeće zakone. Ideju koju poslednjih godina gandijevski i uglavnom na skupovima civilnog sektora zagovara ministar Trivan, predstavljajući se kao njihov saborac i poručujući između redova da on sam nema snage za tako nešto, sada je na velika vrata uveo onaj ko ima i snage i volje za gotovo sve. Predsednik je dakle (prema navodima prisutnih sa sastanka) rekao – da: "Da, izmenićemo Zakon o zaštiti prirode i zabranićemo izgradnju u zaštićenim područjima."

Pitanje koje se nameće u vezi sa ovom, svakako ohrabrujućom informacijom jeste kada će se to dogoditi i šta će biti sa već "podeljenim" dozvolama. I šta će biti sa lokacijama koje se ne nalaze u zaštićenim područjima? Rakita nema tu "sreću" da se nalazi u okviru zaštićenog područja, pa je tamo onda, valjda, sve dozvoljeno.

Na primeru penzionera videli smo da stečena prava ne moraju biti nikakav ograničavajući faktor ako su interesi države i njenog spasenja u pitanju, pa tako možda i investitori u MHE kojima su dozvole za izgradnju u zaštićenim područjima već izdate, uz predsednikovu ličnu zahvalnost što su u ovoj priči podneli najveći teret izmena zakona, povijenog repa odu svojim kućama i odluče da se umesto trgovinom strujom bave na primer trgovinom oružjem. Teško ipak da je ovaj lobi servilan poput penzionerskog, ali nam po svemu sudeći ostaje da sačekamo kako bismo videli ishod.

Eto prilike za popravni i novog, ko zna kog, testa za državu i nadležne institucije da u praksi pokažu svoju iskrenu nameru i pokajanje i da sprovedu sopstvene propise. Situacija je u ovom slučaju više nego jasna; nisu potrebne nikakve izmene propisa, već samo njihovo sprovođenje. Samo zakon i samo institucije i vladavina prava, a ne trijumf volje. ¶

LAZAR DŽAMIĆ

Kako razgovarati sa zadrtima (3)

Jedan od načina da se makar malo podrije ubeđenje zadrtih je da ste i vi slični njima, na neki način, posebno onima koje oni emotivno vrednuju

Zadrtost je zbunjena emocija, često i strah, najčešće neopravdani. Problem je kada je strah realan. Onda oni nisu zadrti, nego poniženi

Zadrti su stvorenja *iskustva* i *sredine*, i zato su ova dva faktora i najjača za promenu njihovih ubeđenja.

Ubeđenje je priča o apsolutnom; binarni, crnobeli narativ koji je slep za nijanse. Nastaje kao posledica jakog ličnog ili socijalnog iskustva, najčešće oba. Jedno se hrani drugim. Pošto smo mi najčešće to što su naša iskustva u određenoj sredini, ubeđenje je takođe "mi". Ono je deo našeg identiteta.

Iskustvo ima tu snagu da nas istrgne iz narativa na kome se bazira ubeđenje jer nudi fizičke i emotivne dokaze koji taj narativ mogu i da podriju. U susretu sa iskustvom, doživljenom pričom, posebno ako je emotivna, naše odbrane često padnu. Jedan od takvih primera je rehabilitacija pripadnika mladih bandi, program koji je započeo u Americi i onda se proširio i na neke evropske zemlje.

Kao deo svoje kazne, posebno ako su nekoga ubili u obračunu s drugom bandom, moraju da s porodicom ubijene osobe (obično dečaka njihovih godina) provedu neko vreme. Nema izbegavanja: oči u oči s posledicama svog dela. Potrebno je samo nekoliko sesija da proradi kajanje (pod uslovom da su zabludeli, a ne psihopate) kada im emocije roditelja sličnih njihovima pokažu dubinu emotivnog bola i životne štete koju su prouzrokovali. Tog trenutka ubeđenje i grupno kondicioniranje koje im kaže da pripadnici drugih bandi nisu ništa više od štetočina, glodara, koje treba istrebljivati bez milosti, bez trunke ljudskosti u sebi, izvetri kao loša komovica... Zločince iz naših nedavnih ratova trebalo je okovati bar pet godina za porodice onih koje su ubili ili mučili.

U Indiji je isti princip primenjen u nekoliko kampanja za smanjenje kastinske netrpeljivosti. Kada su lokalne opštine organizovale javna druženja uz kuvanje i zajedničke gozbe, iskustvo zajedničkog kuvanja i jela humanizovalo je "dalite" – najniže od niskih – i bar za neko vreme popravilo atmosferu među komšijama.

Jedino masovna iskustva organizovana od strane sistema tokom dužeg vremena mogu da masovno promene ubeđenja. Još je bolje ako iskustvo ima i svoju društvenu komponentu, pozitivnu ili negativnu.

Mi verujemo ljudima *sličnim sebi*. Jedan od načina da se makar malo podrije ubeđenje zadrtih je da ste i vi slični njima, na neki način, posebno onima koje oni emotivno vrednuju. Jezik ili akcenat kojim govorite, poreklo, religija, simboli zajedničkog odrastanja i slično... Ako nema identifikacije, onda je bolje da razgovor sa zadrtima umesto vas vodi neko drugi, sličan njima. Lice vaše poruke, vaš "portparol" za tu ciljnu grupu. Jedan od razloga zašto naši građanski orijentisani intelektualci ne prodiru baš mnogo do "naroda" (pored intenzivne medijske blokade) jeste i to što ne izgledaju i ne zvuče kao taj "narod", uz časne izuzetke...

Ako nam *više* ljudi iz naše okoline kaže nešto ili se ponašaju na određeni način, mnogo je verovatnije da ćemo to slediti. To je u praksi promene ponašanja (i propagande) poznato kao "društveni dokaz". Princip je "vidi, i drugi slični tebi, ili koje poštuješ, misle i ponašaju se drugačije". Nažalost, ovo je i najteže izvesti – sem da zadrtog sagovornika izvedete iz njegovog društva i konverzaciju vodite u drugom koje vaše tačke gledišta podržava samim okruženjem. Ili da imate kontrolu nad medijima...

U svakom slučaju, zadrtima uvek treba omogućiti dovoljno prostora da ostanu pobednici u narativima u svojim glavama, da se u njima osećaju koliko-toliko komforno, da sačuvaju što je više od svog identiteta – ali da se nađete na zajedničkoj teritoriji. Igrajte na njihove želje i nade, uz poruku da postoji više načina da se do njih dođe. Da neke od drugih opcija i pogleda na stvar, za koje se vi zalažete, ne moraju da budu toliko strašne koliko im njihov narativ sugeriše.

Zadrtost je zbunjena emocija, često i strah, najčešće neopravdani. Problem je kada je strah realan. Onda oni nisu zadrti, nego poniženi. A s njima je najteže razgovarati ako ne nudite realnu nadu. ¶

Poštovanje se ne zaslužuje nebulozama

Nerazumevanje uloge zaštitnika, "Vreme" br. 1501

Nisam mislio da će gospodin Zoran Pašalić, zaštitnik građana, imati šta da kaže posle mog teksta "Novinar 'Vremena' u teatru apsurda", ali pošto se već oglasio, prinuđen sam da mu odgovorim.

Kaže zaštitnik u svom reagovanju da, između ostalog, želi da "javnost na potpun, a pre svega istinit način", upozna sa njegovim postupanjem u mom slučaju i da je neophodno u mom tekstu "razdvojiti događaje koji su se stvarno odigrali od fikcija koje provejavaju tekstom".

Potpun i istinit način upoznavanja javnosti počinje izjavom da je moj pravni zastupnik uputio u moje ime pritužbu "navodeći samo Turudićevu verziju događaja", koja nije potkrepljena "nikakvim dokazima". Pa čiju je verziju trebalo da uputimo zaštitniku – verziju policije koja tvrdi da me nije bez razloga, najave i upozorenja trpala u podrum, već da sam ja sve izmislio? O dokazima ne bih, popeo sam se na glavu čitaocima navodeći te dokaze u tri poduža teksta u "Vremenu", valjda i zaštitnik ume da čita.

Što se tiče "razdvajanja događaja koji su se stvarno odigrali od fikcija koje provejavaju tekstom", ne bih ni o tome, sve što tvrdi policija je za zaštitnika "događaj koji se stvarno odigrao", a sve što ja tvrdim je fikcija. Pred takvim argumentima, rasprave nema.

Piše gospodin Pašalić i da je posle razgovora sa mnom tražio dodatna izjašnjenja MUP-a i ponovo otvorio predmet zato što je hteo "još jednom da ispita da li su u obzir uzete sve činjenice, ali da se po dobijenim izjašnjenjima nije moglo utvrditi da li je u policijskoj stanici Momir Turudić bio izložen nedostojanstvenom i nečovečnom postupanju policijskih službenika, jer za to nije bilo materijalnih dokaza, a izjave policijskih službenika bile su upravo suprotne".

Nije zaštitnik morao da troši svoje dragoceno vreme na razgovor sa mnom, ni da se ponovo dopisuje sa policijom. Dovoljno je bilo da se podigne iz fotelje u svojoj kancelariji u Birčaninovoj ulici i prošeta do Unikredit banke u Rajićevoj ulici, ako mu je bilo stalo da išta utvrdi. Razumem gospodina Pašalića, dug je to put, potrebno je bar pet minuta autom ili 20 minuta peške, ali bi, da se takvom naporu izložio, u kratkom razgovoru sa službenicima banke mogao da utvrdi da policija u svom pismenom izjašnjenju laže da mi je usred banke stavila lisice na ruke, jer to niko od prisutnih nije video, već da su me pristojno zamolili da odem do policijske stanice, što sam dobrovoljno učinio.

Da je zaštitnik ovo uradio, skratio bi sebi silan posao, ne bi morao da piše preporuku u kojoj je "utvrdio da je bilo propusta u radu i da procedure nisu bile u skladu sa zakonom, o čemu je obavestio nadležne i tražio da ubuduće koriguju svoj rad". Koji propusti, i koje "procedure koje nisu bile u skladu sa zakonom", kada nije ni bilo stavljanja lisica u banci, za šta postoji gomila svedoka? Propust je, po zaštitniku, što mi nisu uručili pismeno obaveštenje o mojim pravima (poziv porodici, advokatu itd.), ali ne kaže i da su mi na taj način ta sama prava povređena – ako nisam obavešten o pravu na advokata, kako sam mogao da ga angažujem, ako nisam obavešten o pravu da se javim porodici, kako sam mogao da im se javim? A nisam obavešten zato što su hteli da me "na kvarno" strpaju u podrum, što su i uradili, da bi zaštitili kriminalce koji uvaljuju lažne pare.

Možda je fikcija, ali čini mi se da je gospodin Pašalić nešto morao da napiše, a ništa pametnije nije mogao da smisli od ove preporuke. Njegov problem je što se još i hvali da je napisao.

Kaže zaštitnik i da "završava svoje postupanje upućivanjem preporuka kontrolisanom organu, na osnovu činjenica potkrepljenih dokazima, dok sve ostalo spada u domen subjektivnog doživljaja pritužioca". Moj subjektivni doživljaj je da mi niko nije stavljao lisice u banci, valjda bih se setio toga, nikada mi se u životu to nije desilo. Moj drugi subjektivni doživljaj je da su me bez najave, "upoznavanja sa mojim pravima" itd., strpali u rupu punu govana i mokraće i tamo bez razloga držali nekoliko sati. Da se gospodin Pašalić podigao iz već pomenute fotelje i prošetao do policijske stanice u Ulici Majke Jevrosime (ista je, otprilike, razdaljina od njegove kancelarije do te stanice kao do banke u Rajićevoj, oko pet minuta službenim autom), i tamo, na primer, obavio razgovor istovremeno i sa službenicima policije koji tvrde da me nisu zatvarali i sa mnom, možda mu ne bi bio potreban snimak kamera da utvrdi ko laže, policija ili ja.

Doduše, za to je bilo potrebno želeti da se utvrdi da li policija laže, a nisam ja jedini od koga gospodin Pašalić tako grčevito brani policiju. NPM Observation (NPM Obs), međunarodna organizacija, konstatuje u svom izveštaju objavljenom u maju 2019. da je zaštitnik građana, između ostalog, zabranjivao ekspertima Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture Srbija da posećuju policijske stanice u tromesečnom periodu 2018. godine i na mnogo načina se mešao u njihov posao. Ako se zaštitnik tako ponaša prema svojim kolegama iz državne službe, čemu sam ja mogao da se nadam?

Kaže zaštitnik i da je o "shvatanju funkcije i metodologije rada Zaštitnika građana trebalo da me izvesti pravni zastupnik". Nije do mog pravnog zastupnika, ulogu i metodologiju rada zaštitnika posle svega što mi se desilo niko ne bi mogao da mi objasni. Kako razumeti da neko, za masnu platu koju prima, utvrđuje da li je u pravu "pritužilac" ili onaj na koga se pritužilac žali tako što se, u mom slučaju, dopisuje sa policijom i pita ih (banalizujem, ali ne previše): "Jeste vi napravili ovo sa ovim čovekom?" Oni mu u pismu odgovore: "Majke nam, nismo, on laže", a zaštitnik to prihvati kao krunski dokaz, i još se javno hvali svojom metodologijom rada.

Pominje zaštitnik u svom reagovanju i "odgovornost za izgovorenu reč i elementarno poštovanje sagovornika". Iza svake napisane reči o ovom slučaju stojim, a elementarno poštovanje sagovornika se, gospodine Pašaliću, zaslužuje elementarnom odgovornošću za posao koji radite i elementarnim poštovanjem "pritužioca" koji vam se obraća, a ne nebulozama poput "preporuke" koju ste poslali policiji i ponižavajućih odgovora koje ste poslali meni. ¶

MOMIR TURUDIĆ

Škola dobrih ljudi

Verujem da se svi ponekad pitamo da li i dalje delimo univerzalne vrednosti dobrote i da li smo u svetu preplavljenom lošim vestima i dalje dobri ljudi. Upravo stoga, kao podsetnik da budemo dobri jedni prema drugima, ustanovili smo Nacionalni dan davanja – jedini praznik koji slavi dobročinstvo u Srbiji

Piše: **Dragana Jovančević, izvršna direktorka Srpskog filantropskog foruma**

Srpsko društvo ima divnu filantropsku tradiciju i slavnu zadužbinarsku prošlost, a čak smo i u najtežim vremenima kao narod pokazivali, a i dalje pokazujemo, izuzetnu empatiju i želju da pomognemo ugroženima. Sada je potrebno samo da se podsetimo i da u svakom trenutku budemo svesni značaja davanja: osmeha, znanja, dobre volje, finansijskih sredstava ili slobodnog vremena, šta ko može i koliko može. Sve je važno i sve se računa.

Nacionalni dan davanja je prvi put obeležen prošle godine, kada su sva prikupljena sredstva bila iskorišćena za nabavku spektrometra koji je mladim naučnicima u Istraživačkoj stanici Petnica omogućio izvođenje različitih eksperimenata. Na taj način pružena je podrška inovacijama i obrazovanju. Ove godine, fokus Dana davanja ostaje nepromenjen – kampanja pod nazivom "Škola dobrih ljudi" usmerena je na prikupljanje sredstava za savremena učila koja će koristiti više od 60 škola širom Srbije. Sa ciljem da se unapredi edukacija naših osnovaca u 30 opština širom Srbije, škole će biti opremljene novim pametnim tablama, laptop računarima, projektorima i *bee bot* robotima (pčelicama). Do danas, našoj akciji se pridružilo preko 35 donatorskih kompanija i sve veći broj građana, te smo uspeli da prikupimo preko 7,6 miliona dinara i tako potvrdili da živimo u zemlji dobrih ljudi. Budući da je ovo 80 odsto od ukupnog iznosa, nastavljamo da radimo i verujemo da ćemo uskoro u našu Školu dobrih ljudi upisati i neke nove polaznike.

A partnerske organizacije sa kojima ove godine realizujemo Nacionalni dan davanja: Fond B92 iz Beograda, Fondacija gimnazije "Veljko Petrović" iz Sombora, udruženje "Misli globalno, deluj lokalno" iz Šida i udruženje "Sinhro" iz Pančeva, svojim delovanjem daju odgovor na pitanje postavljeno na početku. Da, živimo u zemlji dobrih ljudi.

Pažljivo pogledajte oko sebe i sigurna sam da ćete videti još mnogo ovakvih primera kako se čini dobro.

Nacionalni dan davanja je inicijativa Srpskog filantropskog foruma sa misijom razvoja kulture davanja u Srbiji. Srpski filantropski forum sprovodi inicijativu u okviru Projekta za unapređenje okvira za davanja koji finansira USAID, a sprovodi Koalicija za dobročinstvo koju predvodi Fondacija "Ana i Vlade Divac" a dodatno čine Trag fondacija, Catalyst Balkans, SMART kolektiv, Srpski filantropski forum, Forum za odgovorno poslovanje i Privredna komora Srbije.

DRAGAN ILIĆ

Kršenje i pušenje

Foto: TV Pink

U najgorem slučaju koji je do danas zabeležen, Hepi je 2015. godine dobio zabranu emitovanja u trajanju od 24 časa. Pala muva na međeda

Ovih dana je lestvica bizarnosti emitovanih na TV programima u Srbiji ponovo spuštena. Neslavni rekord drži Televizija Hepi jer je u rijaliti programu "Parovi" prikazan uživo emitovan snimak oralnog seksa. Gost "Parova" je bila prostitutka koja je pred svima, uključujući zbunjenu voditeljku, narodski rečeno "odradila" unuka Ere Ojdanića. Dečko skinuo gaće, profesionalka pokazala čime se bavi, nastao je haos u studiju, a pomenuta voditeljka je zapomagala režiji "šta da radim"!

Ukratko, pukla je bruka, Erin naslednik je postao poznat, identitet dame ne bih da otkrivam, a javnost je ponovo počela da cokće i zgražava se. Zabrinuo se valjda i Veliki Šef iz konkurentskog rijalitija na Pinku, pa je u tabloidima osvanula priča kako je jedna od učesnica "Zadruge" (izvesna Iva iz Hrvatske) na snimcima porno afere koja je političara iz Mađarske koštala pobede na izborima. Eto, koleginica je ipak internacionalna klasa. Umesto pušenja u "Zadruzi", ona je na jahti u Dubrovniku sa drugaricama zaradila 3000 evra, uz detaljni opis usluga i analnog seksa. Kaže, ne bavi se profesionalno prostitucijom, u pitanju je samo povremeni angažman. Samo da ne pomislite kako na Pinku nema seksa.

Tabloidi su sada preuzeli ulogu moralne arbitraže, pa zivkaju Milomira Marića koji lakonski odgovara kako se radi o "filmskom poljupcu" ili poput fudbalskih direktora Partizana i Zvezde traži VAR tehnologiju. Nastavlja se po ko zna koji put praksa da se bizarnostima mediji naslađuju nekoliko dana, govori se o moralnom srozavanju, ali su posledice po medije minimalne. U najgorem slučaju koji je do danas zabeležen, Hepi je 2015. godine dobio zabranu emitovanja u trajanju od 24 časa. Pala muva na međeda. Ima neke bizarne sličnosti u funkcionisanju naših rijaliti programa sa nedavnom farsom oko "etničkog trovanja" tokom prebrojavanja glasova na Kosovu. Albanski predstavnici u komisiji su počeli da se žale na alergiju i nedefinisane simptome trovanja, pa je brojanje prekinuto. Dva dana traje dekontaminacija, analize na Infektološkoj klinici u Prištini, ležanje pacijenata bez terapije (u stanju akutne alergijske reakcije?), da bi posle tri dana bilo rečeno da nema trovanja. Tako je, pamte stariji, bilo sa vakcinom koja izaziva sterilitet samo kod Albanaca (događaj sa kraja osamdesetih), kao i selektivno jednonacionalno trovanje vodom iz vodovoda.

Tako se danas na isti način čeka odluka REM-a u Srbiji, da bi se utvrdilo da li je bilo oralnog seksa u programu Hepi televizije ili se radi o glumi. Ukoliko je u pitanju gluma, onda ćemo se svi skupa pokloniti umetničkoj slobodi unuka Ere Ojdanića. Ne bih da budem nalik na botove SNS koji su tužili Branislava Trifunovića jer je tokom predstave u Leskovcu pocepao srpsku zastavu.

Plašim se samo da je Hepi na ovom primeru, bez obzira na buduću odluku REM-a, pokazao da ga baš zabole – organ unuka Ere Ojdanića.

Tražeći reakciju na sajtu REM-a, otkrio sam mnogo zanimljiviji izveštaj od seks afere. Sada su, naime, objavljene prijave sudu zbog kršenja različitih propisa o oglašavanju i to za tri komercijalne televizije. Po broju prekršaja u julu 2019. na prvom mestu se nalazi TV Prva (403), sledi Pink (395) i Hepi (210). Ne znam koji iznos će televizije platiti kao kaznu, ali je veoma dragoceno iskustvo kada saznate šta zapravo emituju naše televizije. Najprostije rečeno, a evidencija je zaista detaljna i precizna, televizije krše Zakon o oglašavanju najčešće na tri načina i tako stiču dodatnu zaradu. U blokovima reklama po satu umesto dozvoljenih 12 minuta, reklame se emituju po 20 minuta, a ponekad i više. Prva i Pink praktično svakodnevno, naročito u prajm tajmu prekoračuju dozvoljeno vreme. Drugi vid prekršaja su telešop blokovi koji se svakodnevno i više puta dnevno prikazuju unutar emisija. Dakle, telešop gledate u jutarnjem i popodnevnim emisijama, a ne između njih. Ovako se u emisiju ubacuju dodatni komercijalni blokovi. Treći vid prekršaja, naročito izražen na Pinku, jesu baneri u studiju (tokom emisije neprekidno vidite na zidu studija ili "Zadruge", recimo, Afričku šljivu) ili je proizvod ispred voditelja, kao što je Medeno srce ispred Sarape. Ima primera kada se u Vestima plasira reklama maskirana u prilog.

Sve ovo mi kaže da bez obzira na precizno praćenje programa, REM nije u stanju da suzbije zloupotrebu i kršenje zakona na komercijalnim televizijama. Iz iskustva bih, takođe, mogao da kažem da su prekoračenja u blokovima tokom jula, koji se ne smatra udarnim periodom godine, pokazatelj da je stanje sada samo gore.

Kazne koje se izriču očigledno su znatno manje od zarade koju emiter ubire od oglašivača. Takođe, prekršaji su očigledno pravilo, a ne izuzetak.

Konačno, dok se gledaoci budu zgražavali nad prošlim i budućim seks skandalima u rijaliti programima, kontinuirano se toj istoj publici uvaljuju sati i sati reklama.

Poetski rečeno – dok je pušenja, biće i kršenja. ¶

O učenju empatije i moralnom kosmopolitizmu

Poljska književnica koja je dobila Nobelovu nagradu za 2018. godinu kod nas je uredno prevođena, ponekad i uprkos nedovoljnoj kritičkoj recepciji. O delu i pogledima na svet i književnost Olge Tokarčuk za "Vreme" piše prevodilac svih njenih knjiga na srpski jezik

Arijanac Agila u diskusiji o istinitom ili lažnom učenju, a povodom Arijeve smrti, svom sagovorniku, Grigoriju iz Tura, kaže: "Mi ne smatramo zločinom ako se veruje ovako ili onako." Čini mi se ovaj citat zgodnim početkom pokušaja portreta književnog fenomena koji je odavno izašao izvan granica Poljske. Portreta književnice koja vešto briše brižljivo negovane poretke, omeđenosti odavde-dovde, i vašari sve te pedantne fioke stvarnosti. A budući da se čitav njen književni opus čvrsto oslanja na mitologiju, počeću kao one priče što liče jedna na drugu.

Tog četvrtka, 10. oktobra, samo nekoliko minuta posle trinaest časova, spremna za polazak na planirani put, nisam ni stigla da uključim vesti, kad mi je zazvonio telefon i stigla narudžbina teksta jer – dobitnik Nobelove nagrade je Olga Tokarčuk! Samo godinu dana nakon velikog uspeha engleskog prevoda *Beguna* (Paideia, 2010), u ruke prve poljske dobitnice Bukerove nagrade stiže i zasluženi Nobel. Radost koju je ova vest u meni izazvala bila je ogromna, budući da smo prethodne večeri Olgin prevodilac iz Finske Tapani Karkainen i ja spekulisali hoće li to biti ove ili ipak neke druge godine, jer nismo ni sumnjali da će do toga kad-tad doći. I dugo nisam mogla da se povratim od uzbuđenja.

Krajem osamdesetih godina, kad je iz Poljske već moglo slobodno da se putuje, Česlav Miloš je predviđao da će sledećeg Nobela dobiti pisac poljskog katoličkog romana. Već nekoliko godina Olga je važila za najozbiljnijeg poljskog kandidata, a njeno poslednje monumentalno delo, njen opus magnum, *Knjige Jakovljeve* (Paideia/Službeni glasnik, 2017.) u najkraćim crtama mogao bi se nazvati antikatoličkim romanom. Ako tome dodamo da je dvostruka dobitnica najveće poljske književne nagrade Nike, lako ćemo zaključiti da je Olga Tokarčuk nesumnjivo zaštitni znak savremene poljske književnosti.

O tome da je ogromna sreća i čast prevoditi njene knjige znala sam od početka, još krajem devedesetih, kada sam kao "goluždrava" prevoditeljka radila u izdavačkoj kući "Nolit" koji je objavio prva tri Olgina naslova kod nas – *U potrazi za Knjigom* (2002), *Dnevna kuća, noćna kuća* (2002) i *Svirka na mnogo bubnjeva* (2004). Bilo je to vreme kada su vozovi još stizali na beogradsku Železničku stanicu, i tog davnog maja 2003. godine tamo sam je čekala; tada je još nosila kratku jež frizuru i vukla za sobom mali bordo kofer na točkićima. Na zvuke balkanske muzike živo je reagovala, i sada znam da je već tada imala opsesiju Jakovom Frankom, mada o tome nije govorila. Te njene prve prevedene knjige teško su se probijale do našeg čitaoca. Pamtim kako sam moljakala "nolitovce" da u izlog knjižara istaknu informaciju kako je nominovana za nagradu *IMPAC Dublin*, ali oni su samo odmahivali rukom, gunđajući što im nisam ponudila bestseler nego nekakvu nepoznatu Poljakinju. I tako je bilo do 2008. kada sam za Paideiu prevela najpre *Begune* (2010), a potom i *Pamtivek i druga doba* (2013), knjigu koja je u Poljskoj uvrštena u srednjoškolsku lektiru. Direktor Paideie Petar Živadinović bio je obodren toplom preporukom svojih francuskih prijatelja koji su hvalili Olgine knjige. Ono malo preostalih Nolitovih izdanja otkupila je poljska ambasada da ne bi skupljale prašinu po policama i zauzimale mesto kurentnim izdanjima. Godine 2011. na osnovu pripovetke iz zbirke *Svirka na mnogo bubnjeva* nastala je pozorišna predstava *Akvarijum* u režiji pokojne Olge Savić, i nekoliko puta je izvedena u Domu kulture "Vuk Karadžić". Bio je to krajnje entuzijastički poduhvat, projekat su finansirali sami glumci Bora Nenić i Nevena Novović, njeni pasionirani čitaoci. A zatim je 2013. godine, zahvaljujući Dagmari Luković, tadašnjem atašeu za kulturu u poljskoj ambasadi, Olga otvorila Međunarodni sajam knjiga u Beogradu, i iste godine su je iz Kulturnog centra Novog Sada, potaknuti

Foto: AP Photo / Martin Meissner

Foto: AP Photo / Britta Pedersen

srdačnom preporukom pesnikinje Ane Ristović (takođe velike poklonice Olgine proze), pozvali da učestvuje na novosadskom Prosefestu. Godinu dana kasnije prevela sam za KCNS *Vuci svoje ralo po kostima mrtvih*, ekološki triler čiji je naslov stih pesme Vilijama Blejka, po kojem je Agnješka Holand snimila film *Pokot* (*Trofejna divljač*), koji je osvojio srebrnog medveda na filmskom festivalu u Berlinu. A novosadski gimnazijalci koji su tada čitali *Begune* i o njima razgovarali sa autorkom, samoinicijativno su došli u Beograd da bi se ponovo susreli s njom u Centru za kulturu "Vlada Divljan" (tadašnji "Palilula"), i do danas prate sve informacije koje objavljujem o njoj na svojoj fejsbuk stranici. Sva je prilika da je Olga imala svoje posvećene čitaoce, čitavu jednu enklavu, ali u širokoj skali recepcije ona je i dalje ostajala slabo zapažena, budući da su se o poljskoj Bukerovki (čitavih osam godina nakon objavljivanja *Beguna* na srpskom), svi mediji kod nas izrazili kao o dobitnici nagrade za roman *Letovi*. Za *Begune*, međutim, niko kod nas nije ni čuo, a pošto sam u međuvremenu prevela monumentalne *Knjige Jakovljeve*, o pomenutom Jakovu Franku, jevrejskom šizmatiku iz XVIII veka koji je tražio i nalazio ključ opstanka za sebe i svoje pristalice kršeći sve moguće religijske i institucionalne norme, organizovana je promocija u Domu kulture "Studentski grad", u koju se Olga uključila uživo, putem Skajpa, i razgovarala sa čitaocima. Iskoristila sam priliku da podsetim publiku na prethodne njene knjige, mada se ni novootkriveni stari *Beguni* nisu više mogli naći u prodaji. Ovaj osvrt na Olgina izdanja kod nas završila bih sad već pouzdanom najavom skorog objavljivanja prevoda poslednje Olgine knjige *Bizarne priče* kod Službenog glasnika koji je, srećom, brzo reagovao, jer bi u finansijskom smislu traženje autorskih prava u ovom trenutku bilo za srpskog izdavača dosta rizičan poduhvat.

Sem knjiga, dosta pojedinačnih Olginih tekstova koje sam prevela objavljeno je po periodici, jedan od važnijih je *Izmišljanje heterotopije. Društvena igra* ("Polja" br.483, 2013), koji je dostupan na internetu. U neku ruku, to je manifest boljeg, pravednijeg, humanijeg društva i ove postulate ponavlja 2018. u svojevrsnom receptu koji se oslanja na politeizam, filozofiju ekscentričnosti, samoograničavanja i promenljivih perspektiva. Te stubove-temeljce zamišljenog sveta predstavila je na Forumu za budućnost kulture u varšavskom pozorištu "Teatr povšehni". Prvi je prihvatanje stanovišta da je zemlja jedna celina, organizam koji stvaraju sva stvorenja, živa i neživa, i evocirajući Andersenovu bajku, sugeriše na to da se u životne tokove mogu uključiti i porcelanske šoljice iskrzanih ivica. Umesto razlika koje razdvajaju bića na osnovu nekih kriterijuma, poziva se na celinu sazdanu od mnogolikih ispoljavanja života. Drugi stub je zamenjivanje monoteističke duhovnosti i religioznosti politeizmom, kao otvorenijim i demokratičnijim, koji uključuje umesto da isključuje, koji zbližava ljude i bogove. Treći proističe iz drugog: pošto je drugačija religioznost, drugačiji je i pristup religiji, toj neobično važnoj, a time opasno instrumentalizovanoj ljudskoj sferi, pogotovo u političke svrhe. U svetu Olge Tokarčuk proživljavanje religije je poput seksualnog iskustva – intimno je, konzumira se u tišini privatnosti, ne istupa se sa njim javno. Četvrti stub: odbaciti esencijalno shvaćeni identitet koji trasira oštre granice među ljudima, grupama, kolektivima. Za takav identitet nema bioloških osnova, a promene individue tokom života pre se mogu definisati kao "Protejski identitet". Peto: učiti promenljive perspektive umesto prenošenja kanonskog i jednoznačnog znanja, događaje i stvarnost posmatrati i prenositi iz različitih uglova: iz ugla žene, dece, hendikepiranih osoba, drveća, životinja. Šesto – filozofija ekscentričnosti: u svetu Olge Tokarčuk nema mesta za konformizam koji počiva na stremljenju za modama i dominirajućim pogledima proizvedenim u centru, stožeru glavnog toka debate i misli, nego se prakse i razmišljanja preuzimaju iz ekscentriciteta, iz onoga što nije norma, mejnstrim. Sedmi stub – nova filozofija samoograničenja: zajednički imenitelj koji spaja jedinke i omogućava njihovo samoorganizovanje jeste zajednički etički senzibilitet koji počiva na samoograničavanju, uvažavanju sredine i prihvatanju stanovišta da Zemlja pripada svim bićima. Najzad, osmi temelj – metafora čovekovog bića, povratak duši kao bezgraničnoj metafori, povratak koji proističe iz intuicije da postoji nešto što prevazilazi okvire slučajnog postojanja, i da to nešto povezuje čoveka sa svetom. Dakle, ipak ne religijske, i ne metafizičke definicije duše, nego pre – intuicija.

Jedna od mnogobrojnih studija posvećenih njenom stvaralaštvu nosi naslov "Svetovi Olge Tokarčuk" (izdanje Univerziteta u Žešovu iz 2013), i ta sintagma već odavno funkcioniše u svesti Poljaka kad god je o ovoj književnici reč. U svojoj poslednjoj knjizi, zbirci pripovedaka *Bizarne priče*, Olga pokazuje svet koji se koristi tehničkim napretkom, koji omogućava izgradnju novog, dekoncentrisanog energetskog sistema baziranog na čistim izvorima, u kojem se meso proizvodi sintetičkim putem, svet koji odbacuje bilo kakvu vrstu dominacije, svet slobodnih bića koja poštuju svoju neponovljivost, a tu individualnu subjektivnost osnažuju etičke norme, oblici duhovnosti i način obrazovanja koji zajednički deluju. I svaka je njena knjiga, unekoliko, vrsta ekscentrične utopije i izraz nade da, ako ništa drugo, onda barem možemo da zamislimo alternativu za poredak čijeg smo raspadanja svedoci. ¶

MILICA MARKIĆ

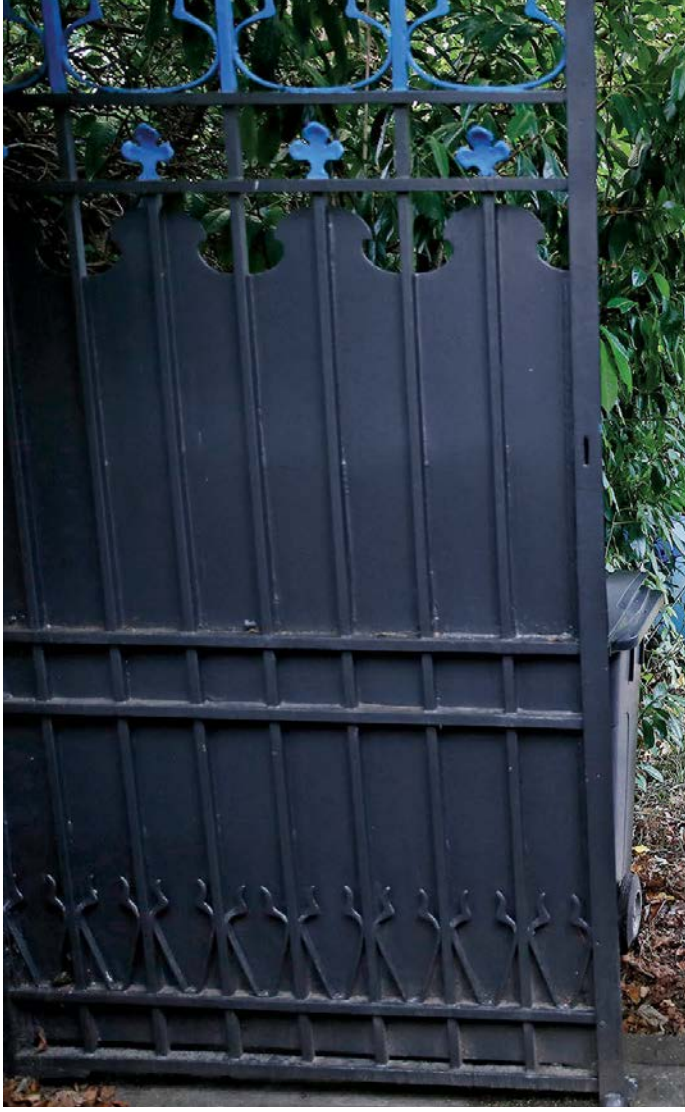
Književnost se pravi od jezika

Fotografije: AP Photo / Francois Mori

Švedska akademija nije Handkea izvukla iz podruma Slobodana Miloševića, gde je čamio čekajući za malo javne pažnje, naprotiv: reč je o piscu čija su dela praktično od samog početka, kako bi se to stručno reklo, menjala poetičku paradigmu evropske književnosti

Ako se pođe od činjenica, čini se da barem dve ostaju izvan spora: da je u četvrtak 10. oktobra u 13 časova ovogodišnju Nobelovu nagradu za književnost Švedska akademija dodelila Peteru Handkeu (1942) i da je nagrada dodeljena za "uticajno delo, u kome su se na jezički izuzetan način ispitivale margina i jedinstvenost ljudskog iskustva". Obrazloženje se dakako moglo iskazati i na razne druge načine, ali kako god da je glasila formulacija, neupitno je da umetnička vrednost Handkeovog dela spada u one najvišeg reda u modernoj evropskoj i svetskoj književnosti. Usamljeni glasovi neslaganja sa ovom tvrdnjom, na koje se može naići kako lutaju po internetskom bezobalju, zbilja deluju neuko, ili u najmanju ruku neobavešteno, tim pre što uskraćuju bilo kakvu argumentaciju. Konačno, počev od 1967, dakle od svoje dvadeset pete godine, kako kaže nemačka Vikipedija, Handke je za svoja dela do danas dobio 45 nagrada (među kojima niz onih najuglednijih, kao i nekoliko počasnih doktorata), što znači gotovo svake godine po jednu. Drugim »

rečima, Švedska akademija nije – kako bi se moglo zaključiti iz nebrojenih osuda ovog izbora – Handkea izvukla iz podruma Slobodana Miloševića, gde je čamio čekajući za malo javne pažnje, naprotiv: reč je o piscu čija su dela praktično od samog početka, kako bi se to stručno reklo, menjala poetičku paradigmu evropske književnosti. Štaviše, stvar se može postaviti i nešto oštrije: teško je u istoriji ove ipak najznačajnije svetske književne nagrade pronaći baš mnogo pisaca koji su je sa jednakom utemeljenošću mogli dobiti i dve, pa i tri decenije pre nego što im je dodeljena.

Handkeov književni početak obeležen je javnim nastupom na Prinstonu 1966, kada je, svega nekoliko meseci pošto je objavio prvu knjigu, među najuglednijim nemačkim posleratnim piscima, članovima Grupe 47, izrekao čuvene reči o "opisivačkoj impotenciji" (tada) savremene nemačke književnosti. U isto vreme njegov "antikomad" *Psovanje publike* doživljava veliki uspeh, a komad *Kaspar* već naredne godine etablira ga kao ključnog, zapravo prevratničkog pisca te same po sebi revolucionarne decenije. Replika kojom se završava *Kaspar*: "Ja:/ sam:/ samo:/ slučajno:/ ja:" upravo bi mogla poslužiti kao jedan od putokaza u središte Handkeove umetnosti: ukoliko sam ja samo slučajno ja, onda je pisanje način da se utvrdi koje su to slučajnosti koje su me načinile onim što jesam. Handke zapravo u svojim ranim delima radi sličnu stvar kao i francuski filozofi poststrukturalisti tih godina: iz temelja preispituje mehanizme koji konstruišu različita polja realnosti: u *Psovanju publike* principe na kojima počiva iluzija pozorišne stvarnosti, a u *Kasparu* odnos (nastanka) ličnosti i jezika. Dosledno sprovodeći svoju tezu da se "književnost pravi od jezika, a ne od stvari koje jezik opisuje", u romanu *Golmanov strah od penala* (svi naslovi u tekstu dati su prema objavljenim srpskim i hrvatskim prevodima) Handke praktično ukida sve tradicionalne pripovedne elemente: radnju, zaplet, događaje, pa i samog glavnog junaka, i gradi prozno tkivo od doživljaja i opažaja pojedinca čija svest je (pre)nadražena svakovrsnim, bezbrojnim čulnim i jezičko-psihološkim utiscima. U romanima objavljenim sedamdesetih godina, kakvi su *Kratko pismo za dugo rastajanje*, *Trenutak pravog osjećaja* ili *Ljevoruka žena*, Handke varira ovaj poetički model baveći se različitim (generacijskim) temama: od susreta Evropljanina sa mitskom Amerikom i njenom kulturom slobode i nomadstva, preko iskušavanja autentičnosti i težnji ka egzistencijalnoj čistoti i uzvišenosti unutar vrlo strogo utvrđenog životnog reda, sve do suočavanja sa isprazno-šću i promašenošću jednog spolja gledano korektnog života. Unutar ovog korpusa stoji donekle stilski, a naročito tematski izdvojen kratak roman *Užas praznine*, jedno od najintimnijih i najpotresnijih Handkeovih dela, u kojem pripoveda o samoubistvu svoje majke.

Krajem sedamdesetih i početkom osamdesetih, Handke piše tetralogiju *Spori povratak kući*, kojoj, pored naslovnog, pripadaju još i romani *Pouka planine Sainte-Victoire* i *Detinja povest*, kao i drama *Kroz sela*, a predstavlja jedan od vrhunaca njegove književne umetnosti. U ovim knjigama, nasuprot kafkijanskoj anksioznosti potrošačkog društva, koja je napeto vrebala iza gotovo svake rečenice dotadašnjeg opusa, sada preovlađuje uzvišena vedrina. Ovim zaokretom pisac je, po sopstvenim rečima, želeo da povrati sjaj velikim rečima, kakve su "priroda, Bog, lepota", koje je "jezik nacista gnusno silovao". Navedenim rečima mogu se dodati i dom, zavičaj, porodica, dete, koje takođe predstavljaju neke od ključnih tematsko-motivskih kompleksa ove tetralogije, čineći tako neku vrstu unutrašnje, svetle protivteže u okviru Handkeovog opusa temi smrti iz *Užasa praznine*.

Treba naglasiti da, uprkos upadljivoj samosvojnosti, karakterističnoj uostalom za sve velike pisce, na užoj stilsko-poetičkoj ravni Handkeova proza zapravo predstavlja dalje razvijanje i razradu poznatih modernističkih narativnih modela, u prvom redu Foknerovih, a potom i onih iz korpusa francuskog novog romana, kakve su ustoličili npr. Rob Grije ili Bitor, ali ne manje i proznih modela američkih bitnika. Pored pomenutih, koje i sam pisac u različitim prilikama navodi, postoji čitav niz pisaca i umetnika na koje Handke u svom opusu neupadljivo ili neposrednije referira, a čije prisustvo na bitan način oblikuje njegov književni univerzum. Primera radi, prva rečenica iz *Golmanovog straha od penala*: "Monteru Jozefu Blohu, nekada poznatom golmanu, saopštili su, kad se pre podne javio na posao, da je otpušten", svojim ritmom i sintaksičkim sklopom jasno upućuje na čuvenu uvodnu rečenicu Kafkinog *Procesa*, a ovakva vrsta ugrađivanja jednog kanonskog teksta u sam početak romana traži aktivnije saučestovanje čitaoca u kreiranju novog proznog sveta, ona zahteva – sa podrazumevanim punim piščevim pravom i da je tokom teksta prevari ili izneveri – pojačanu čitaočevu pažnju.

Na sličan način je u *Kratkom pismu za dugo rastajanje* aktiviran klasičan Kelerov roman *Zeleni Hajnrih*, ili Benjamin i Rilke u kultnom filmu *Nebo nad Berlinom* Vima Vendersa, čiji je Handke scenarista. Uopšte uzev, ima malo pisaca tog ranga koji bilo neposrednim ili posrednim navodima, bilo u stvaralačkom dijalogu, bilo promišljanjem ili samim pominjanjem drže u neprestanoj igri gotovo celokupnu svetsku književnost i umetnost, a što nije samo odlika učenosti nego, moglo bi se reći, i posvećenosti i zahvalnosti.

Počev od kraja osamdesetih i tokom devedesetih Jugoslavija i njen raspad postaju jedna od glavnih tema Handkeovih dela, i to ne toliko količinom tekstova – budući da ovaj korpus predstavlja tek mali deo onoga što je pisac objavio tokom te decenije – koliko po medijskom toplom zecu kroz koji je prošao u zapadnoj javnosti. Tim se tekstovima može prići u najmanju ruku trojako: ako se čitaju kao politički tekstovi, a naročito dnevnopolitički, onda je jasno da tu Handke nema šta da traži, jer je politika, a posebno u vreme rata, polje nemilosrdnog svođenja svakog mišljenja na "za" i "protiv", i još surovijeg obračuna sa svakim ko se usudi da misli izvan utvrđenih okvira; ukoliko se ti posmatraju kao književno-publicistički tekstovi koji tematizuju raspad Jugoslavije, tada se oni mogu čitati s jedne strane kao preispitivanje medijske prezentacije zaraćenih strana na Zapadu, a sa druge kao nijansiranje, ali nikako kao relativizacija onoga što se ovde događalo; na kraju, u kontekstu samog Handkeovog opusa, reč je o tekstovima koji, sa svim podrazumevanim piščevim stilsko-jezičkim strategijama i dijalektikom, zapravo variraju temu potrage za utočištem, zavičajem, mestom nepatvorenog života, i dakako nenalaženja tog mesta u svetu. Naravno, preduslov za sve to je da se ovi tekstovi uopšte pročitaju.

A ako se to zaista i dogodi, onda će se videti da u čuvenom, ozloglašenom tekstu "Pravda za Srbiju" ne samo da nema nikakvog negiranja masakra u Srebrenici ili opsade Sarajeva, nego da je reč o nečem sasvim drugom: "Ali nije li, napokon, neodgovorno, mislio sam tamo na Drini i nastavljam da tako mislim ovde, pričati ovde o malim patnjama u Srbiji, o nekom smrzavanju tamo, nekoj usamljenosti, o sporednim stvarima kao što su snežne pahuljice, kape, kajmak, dok s one strane granice vlada velika patnja Sarajeva, Tuzle, Srebrenice, Bihaća, u poređenju sa kojom srpske sićušne nedaće ne predstavljaju ništa (...) Zabeležiti ružne činjenice, to je u redu. Ali za mir je, međutim, potrebno još nešto, što nije manje vredno od činjenica (...) ono što povezuje, ono što obuhvata – 'podsticaj za zajedničko sećanje, kao jedine mogućnosti izmirenja.'"

Deset godina posle ovog teksta, međutim, Handke drži govor na sahrani Slobodana Miloševića i predstavlja ga u intervjuima iz tog vremena kao nesumnjivog autokratu, ali i kao tragičnu ličnost u borbi sa zlim medijsko-političkim silama Zapada, previđajući da ako ovaj možda i jeste bio to, nikako nije bio samo to, i potpuno zanemarujući njegovu stvarnu moć i ulogu u raspadu Jugoslavije.

Sve to nužno dovodi do rečenice koju je izgovorio u toku Prozefesta u Novom Sadu pre dve godine: da ga Srbi vole, ali ga ne čitaju. Iako je tokom poslednjih dvadesetak godina u Srbiji objavljena hrpa Handkeovih knjiga, njihova stvarna recepcija je potpuno izostala, i to iz jednostavnog, iako pogrešnog razloga: što oni koji mogu da razumeju veličinu i značaj tog dela, ne mogu da razumeju Handkeovu, makar i samo površnu, makar i nesvesnu bliskost sa nastavljačima Miloševićeve ideologije, a koje pak Handke, naravno, uopšte ne interesuje kao pisac već isključivo kao svetska zvezda koja potvrđuje da su oduvek bili u pravu. A Nobelova nagrada ovom trendu, razume se, samo ide naruku.

Ona takođe ide naruku kako Švedskoj akademiji, tako i samom Handkeu. Prvima iz razloga što pomera javni fokus sa skandala koji su je pratili na pisca dobitnika, a Handkeu, uprkos opravdanim primedbama na račun problematične kanonizacije pisaca, kao još uvek najviša, javna svetska potvrda značaja njegove velike umetnosti. ¶

MARJAN ČAKAREVIĆ

Da li ste čitali Betovena?

Foto: Goran Jevremović

Ako narodu nije jasna distinkcija između biografije pisca i njegovog dela, kako mu tek objasniti razliku između književnog lika i glumca koji na sceni taj lik tumači? Nemoguća misija

Tri su događaja – sva tri sveža i neposredno vezana za našu svakodnevicu – povod za moguće revizije stavova za koje smo mislili (ili su barem neki od nas mislili) da su jednom za svagda nepromenjivi. Prvi slučaj se tiče Petera Handkea, najnovijeg laureata Nobelove nagrade za književnost.

Opšti stav nepomirljivo podeljene Srbije su – dva mišljenja. Po prvom, Handke je jedan od najvećih prijatelja Srba, pisac koji nam je pritekao u pomoć kad nam je bilo najteže, dolazio nam u posetu, putovao uzduž i popreko Srbijom i, što je najvažnije, usprotivio se svetskoj antisrpskoj zaveri koja nas je devedesetih godina minulog stoleća označila kao "rđave momke". (Istina, ne samo zbog političke korektnosti, nego na osnovu činjeničnog stanja, bilo je tu i "rđavih žena", a ima ih i danas, baš kao što razumni insajder, žitelj Srbije koji sa skepsom baziranom na životnim iskustvom sluša izveštaje međunarodne zajednice o stanju u našoj zemlji, ne vidi previše razloga da ona karakterizacija iz 90-ih danas bude korigovana.)

Zastupnici drugog gledišta Handkeu ne praštaju što je podržao Miloševića, pa mu je još i na sahrani držao govor, što je negirao srebrenički genocid i, uopšte, što je išao uznos našoj tadašnjoj (a i sadašnjoj) opoziciji. Kako to ovde vazda biva, sve što s nama ima veze (katkad, međutim, i ono što s nama nikakve veze nema) postane povod za mnogo šire debate i sukobe koji ponekad prerastu i u ratove. Tako i "slučaj Handke" preti da poput cunamija preplavi svetske medije, već je provocirao silne reakcije, a američki PEN od Nobelovog komiteta traži da revidira odluku o dobitniku.

Uvidom u ovako uspostavljene rovove nije, međutim, teško zaključiti da se stavovi dveju strana ne zasnivaju na osnovnoj temi "priče", a ona proizilazi iz odrednice koja ide uz ime nagrade te glasi "za književnost", što će reći da zastupnici oba gledišta zanemaruju činjenicu da je autor *Psovanja publike* nagradu dobio za *književno* delo, a ne zato što je tukao svoju prvu ženu ili se ponašao kao slobodni intelektualac kojem na nerve idu unisoni pozivi na bombardovanje Jugoslavije. Razume se, ovu činjenicu je teško objasniti ovdašnjoj čaršiji koja je još davnih dana "pouzdano" utvrdila da je Andrić dobio Nobela jer je potpisao dokument kojim Kraljevina Jugoslavija pristupa Trojnom paktu (potpisao nije, a prisutan jeste bio), zato što je bio Titov protivnik (ni to nije bio, barem zasigurno ne javno, već i zato što je bio član Saveza komunista, Prezidijuma Narodne skupštine NR BiH, Saveta Federacije, predsednik Saveza književnika Jugoslavije, potpredsednik Društva za kulturnu saradnju sa Sovjetskim Savezom...), a popularno je bilo i mišljenja da je postao laureat ove nagrade samo zato da je ne bi dobio Miroslav Krleža, inače Titov intimus i osvedočeni komunista. (Ono prvo je Krleža izvesno bio, dok je ono drugo, nakon *Dijalektičkog antibarbarusa* iz 1939. i Pricinog odgovora *Barbarstvo Krležinog "Antibarbarusa"* iz 1940, pod znakom pitanja.)

No, vratimo se Handkeu. On sâm je konstatovao da se o njemu mnogo priča, ali da njegove knjige malo ko čita. Kada

bi pomenuti odnos bio izražen u procentima, on bi kod nas verovatno bio veći no ma gde u svetu, bilo da je reč o Handkeu ili ma kojem drugom piscu. Ono po čemu se, međutim, uklapamo u svetske trendove tiče se fenomena brkanja biografije autora i njegovog *umetničkog* dela. Šekspira, na primer, ceo svet smatra jednim od najvećih svetskih dramatičara (i mislilaca) premda o njemu veoma malo znamo. Nepobitno utvrđene činjenice iz njegove biografije ne bacaju previše lepo svetlo na njegovu ličnost, dok podatak da je za sobom ostavio samo tri svojeručna potpisa – sva tri različita, provocira i izvesne sumnje u vezi s autorstvom njegovog opusa. Ni biografije, ili barem neki njihovi delovi, Getea ili Betovena, Bajrona ili Ženea, Sartra ili Remboa, ne poklapaju se uvek s uvreženom predstavom o uzvišenim umetnicima i, posebno, njihovim uistinu veličanstvenim delima. Odnos koji se uspostavlja između biografije autora i njegove umetnosti složen je, pa bi otuda mnogi ljubitelji poezije Branka Radičevića (1824–1853) bili zgranuti kada bi znali da je slavnu pesmu *Kad mlidijah umreti* (1845) napisao u času kada je pucao od snage i životnog elana. Šta, uostalom, pouzdano znamo o životima Eshila, Sofokla i Euripida, pa ih ipak smatramo velikanima tragičke umetnosti.

No, uzaman je nada da će oni koji su povodom Handkea zauzeli busije revidirati stavove. Kod nas posebno, pre svega jer čaršija ne voli da čita, a i zato što su politički govori i odgovarajuća retorika i smišljeni da se ljudi ne bi zamarali čitanjem i izlagali opasnom dejstvu knjiga.

SLUČAJ BROJ DVA

Ako narodu nije jasna distinkcija između biografije pisca i njegovog dela, kako mu tek objasniti razliku između književnog lika i glumca koji na sceni taj lik tumači? Nemoguća misija! A šta tek reći o tome da predmet koji glumac koristi u predstavi, tumačeći dramski lik, ima ulogu rekvizite, te da se njegova scenska upotreba uklapa u složeni odnos između označitelja i označenog?! U prilog ovdašnjim ignorantima mogao bi da ide podatak da se ovom temom, istina na ponešto drugačijem nivou (znatno drugačijem, naime) bavio i Platon, te da je – menjajući ono što je za promenu – na koncu prognao pesnike iz idealne države. To će reći da će Branislava Trifunovića, inače po zakonu potpuno nevinog jer srpsku zastavu u predstavi *Pad* nije pocepao ni kao B. Trifunović a ni kao lik, prognati iz Srbije oni koji Platona nisu čitali. Kao što nisu čitali ni Handkea, Andrića, Krležu, Šekspira i Radičevića. Uostalom, zašto bi se oni držali zakona kao pijan plota?

VLAST I NJENA OPOZICIJA

Drugi aktuelni događaj koji podleže mogućoj reviziji tiče se Branislava Nušića. Odnosno Nebojše Romčevića. Tačnije, Egona Savina koji je u niškom Narodnom pozorištu režirao Romčevićev komad *Vlast i njena opozicija*, nastao kao više-manje otvorena replika na Nušićeve komedije. U Romčevićevom komadu predstavnik aktuelne vlasti nudi ovdašnjem ubogom intelektualcu koji se bavi društvenim naukama pozamašnu svotu novca a kao protivuslugu traži da ovaj počne javno da kritikuje vlast. I naučnik i predstavnik vlasti znaju šta sledi: "topli zec" kroz koji će tabloidi provući nesrećnog intelektualca, obojica su svesni da će društveni rejting intelektualca skočiti u opozicionim krugovima, ali – brate – pare su pare, a vlast će opozicionara držati pod kontrolom.

Premda s literarnog stanovišta Romčevićeva ideja nije originalna, jer je u različitim varijetetima srećemo kod Nušića (*Gospođa ministarka*, *Narodni poslanik*, *Dr*), u komediji *Vlast i njena opozicija* ona dramaturški funkcioniše na duhovit, efektan i provokativan način, te u istoj meri tangira i vlast i našu prilično šarenu opoziciju. Na niškoj premijeri reprezentanti vlasti su se kiselo smejali, a lokalna opozicija se ubrzo ogradila od predstave.

Kad ne lezi vraže, samo nekoliko dana docnije, drugi Trifunović – Sergej, naime – obznanio je da je dobio nepristojnu ponudu: neko iz vlasti mu je ponudio pola miliona evra i status budućeg koalicionog partnera, razume se, pod određenim uslovima.

Osim logične pretpostavke da su se sa sličnim ponudama suočili i neki drugi opozicionari, ali da tim povodom nisu imali dileme koje su podelili s javnošću, te da naša opozicija (ni) u tom pogledu nije monolitna, šta bi u ovom slučaju mogao još da bude predmet revizije? Na prvom mestu je to prethodno izrečena konstatacija da ovde niko ništa ne čita. (Možda je, ipak, neko čitao Nušića. Ili Romčevića.) Drugo, teza da se u Srbiji išta promenilo od Nušićevih vremena. I napokon, treća moguća revizija se odnosi na podatak koji se pojavljuje u Romčevićevoj komediji. Tamo, naime, predstavnik vlasti nudi intelektualcu 100.000 dinara mesečno, a stvarnost demantuje pisca jer je Trifunoviću ponuđen znatno veći iznos. U najmanju ruku, dakle, valja revidirati stav da je ovde intelektualni angažman jeftin. ¶

ALEKSANDAR MILOSAVLJEVIĆ

O ratu kojeg nema,

Foto: Vanja Fifa

"Činjenica je da su Srbi i Mađari izmešani. Eto, meni je slučaj što sam rođen u dvojezičnoj porodici doneo to da sam oduvek govorio oba jezika. Kako sam već dosta toga preveo, stalno me pitaju da li sam Srbin ili Mađar. Ja uvek odgovaram da sam kao pisac Mađar jer pišem samo na mađarskom jeziku, a kao ličnost sam i jedno i drugo. Jer, pisac je uvek onaj na kom jeziku piše"

Roman *Fantomkomando* Rolanda Orčika (1975, Stari Bečej) prevela je sa mađarskog jezika Angela Pataki, a objavio ga je Kulturni centar Novog Sada u ediciji "Prosefest". Tako je Orčik svojim prvim romanom, izvorno objavljenim u Mađarskoj 2016. godine, napravio veliki *come back* u vojvođansku književnost jer, kako sam kaže, čitao je u mladosti i bio pod uticajem velikih pisaca manjinske mađarske književnosti Ota Tolnaija, Ištvana Domonkoša i Lasla Vegela. Nakon četiri zbirki poezije, od kojih je samo jedna prevedena na srpski – *Skinuti Maler* (Treći Trg, Beograd, 2012), zakoračio je u prozu sa ovim delom "koje je plod mašte i ima veze sa stvarnošću, samo je pitanje sa kojom". Prevodi južnoslovenske književnosti na mađarski jezik, piše i eseje i kritike, svira u psihodeličnom prostitutskom pank bendu Lajka. Živi od 1992. godine u Segedinu, gde radi na univerzitetu. Nedavno je gostovao u Novom Sadu na 13. Međunarodnom festivalu proznog stvaralaštva "Prosefest"-u.

"VREME": Roman *Fantomkomando* čita se u dahu, neverovatnog je ritma, a glavni junak krije od roditelja tri gvozdene cevi u memljivom podrumu vojvođanske kuće i udara u njih sve vreme dok su ovi na poslu. Kada roditelji prestanu da rade zbog uvedenog vanrednog stanja, on nečujno dodiruje njihovu površinu, ritmove i melodije izvodi u mašti, pokreti su mu bili pantomimičarski... tonove je osećao samo u utrobi... I ne odlazi iako njegova majka misli da treba jer su mu "živci pretanki za rat".

ROLAND ORČIK: Ritam je oduvek bio u meni. Muzika je bila sa mnom verovatno od momenta kada sam začet jer moj otac svira bubnjeve, a tada je, tokom sedamdesetih, svirao u bečejskom bendu Sigma. Moja je majka odlazila na njihove probe i ja sam već u stomaku slušao ritmove. Taj je ritam "kriv" što se ja bavim umetnošću. Danas imam eksperimentalni bend kejdžovskog tipa u kojem sviram, udaram *world music* na gvožđima, a to je već klasika, jer u Kejdžovo doba je to bila inovacija.

ali ubija

Snažna je to metafora odsutnosti. Taj ritam se nije čuo na isti način na koji se ni doboši rata nisu čuli. Pisao si o ratu koji, u stvari, ne postoji, zbog kojeg je varoš sablasno napuštena, a koji se ne dešava. O njemu se sluša jer svi o njemu pričaju, ali se ne doživljava na sopstvenoj koži jer ga zapravo nema. Da li je ta poetika odsutnosti dominantna poetika tvoje književnosti?

Da, dominantna je to poetika, ali samo za ovaj roman. Već u sledećem romanu, koji trenutno pišem, ta odsutnost je drugačija. Roman *Fantomkomando* je više baziran na apsurdnosti situacije odsutnosti rata kojeg nema, a koji se doživljava kao da ga ima. Tako je to i bilo za moju generaciju. Početkom devedesetih je počeo rat, svi su o njemu pričali, sve je bilo opustelo, a rata nigde. Srbija, u stvari, zvanično i nije bila u njemu. Za taj roman odsutnost je svakako bila neko centralno poetičko jezgro.

A u poeziji?

Tamo je već slika metafora jer ona je ta koja može da stvara atmosferu. Ne treba sve da kažem jer je ona dovoljna sama po sebi. Kada pustim sliku, ona svojom energijom, u stvari, bude dovoljna za čitaoca koji će dalje da je promišlja. A u romanu se to isključivo bazira na nekoj apsurdnoj situaciji. Moj roman je zapravo niz Roršahovih slika u kojima svaki čitalac može da vidi i da dopunjava ono što sam u njemu vidi.

Za moto romana si odabrao reči Edena fon Horvata iz knjige *Omladina bez boga* i rečima "o neprijatelju koji, u stvari, uopšte ne postoji" najavio priču o tom apsurdu. Iz rodnog Starog Bečeja si otišao 1992. godine sa nepunih 17 godina u Segedin gde živiš sada već 25 godina. Koliko te određuje ta "drugost", biti ovde vojvođanski Mađar, a tamo Mađar iz Vojvodine?

Svakako je najvažnije za mene da sam se rodio u dvojezičnoj porodici. Majka mi je Srpkinja i s njom sam uvek govorio isključivo srpski, a otac mi je Mađar i s njim sam govorio samo mađarski. To doživljavam kao veliko bogatstvo. S jedne strane sam imao osećaj da sam uvek mogao da vidim tu srpsku stranu iz neke drugačije perspektive, a isto tako sam mađarsku stranu mogao da vidim iz drugačijeg ugla. Bio sam deo te kulture, ali sam uvek mogao da je sagledam i spolja, sa strane. To je svakako u meni stvorilo ovaj pluralni identitet. Mađarska kultura je dosta homogena i bazira se više na asimilaciji. Zapravo, ono što Vojvodina ima, to je nešto što je u svakom slučaju jedinstveno. U vreme kada su stvarali, tokom 60-ih i 70-ih, Oto Tolnai, Laslo Vegel i Ištvan Domonkoš su izrazito imali upravo taj pluralni identitet – "kentaurski", kako ga je Vegel nazivao. To je bila neka vrsta groteskne situacije, a opet, situacije koja obogaćuje. To je ono što čini da mađarska manjinska kultura, ako je kritički osvešćena, nosi u sebi potencijal neke revolucionarnosti. Kao što se govori i kada je Kafka u pitanju, u smislu da propituje dominantne estetske i političke paradigme. Ukoliko se kultura, književnost, zatvara u sebe, ona gubi taj potencijal koji proizilazi iz te pluralne situacije. Ona onda nema tu kritiku u sebi, tu osvešćenost, i ne može da propituje dominantne estetske političke paradigme i u tom slučaju neće biti revolucionarna.

To se, u stvari, može reći za kulturu bilo koje manjinske grupe, zar ne?

Naravno. Ne odnosi se to samo na mađarsku manjinsku kulturu. Ne odnosi se samo ni na bilo koju etnički određenu manjinsku kulturu. Može se to reći i za gej književnost ili za feminističku književnost... Ako je zatvorena u sebe, nema onda za nju prave perspektive. Grupa ne sme unutar sebe da samoj sebi postavlja ciljeve, već mora da stvori mogućnost dijaloga. Bilo koja manjina, ako se zatvara u svoj diskurs, gubi potencijal za samoodređivanje.

Već četvrt veka živiš u Segedinu, a to je više vremena nego što si proveo ovde do 1992. godine. Kako se sada osećaš u Mađarskoj? Doživljavaju li te oni još uvek kao "mađarskog pisca iz Vojvodine" ili si sada "skroz njihov"?

Zanimljivo pitanje na koje ide i zanimljiv odgovor. To se meša, zapravo. Sada me gledaju kao svog pisca, ali bio je to proces. To je zbog toga što je ranije mađarska manjinska književnost u Vojvodini bila zatvorena. Čitao sam sve te pisce, bio pod uticajem Tolnaija i Domonkoša, ali je ta avangarda i neoavangarda u mađarskoj književnosti bila marginalizovana. Kada sam počinjao da pišem, to nije dolazilo do neke pažnje u početku. Nisam pisao u stilu mejnstrim pisaca u Mađarskoj. Ali, u poslednjih desetak godina stvari su se promenile iako je trenutna kulturno politička situacija u Mađarskoj takva da opet teži nešto da nameće. Mađarska nikako da nauči da se sloboda ne može odozgo osvojiti pa ni nametnuti. U tome treba zajedno celo društvo da bude. Treba da bude u dijalogu da bi se mogla doživeti, recimo, sva težina oslobađajuće slobode. Ima težine u tome kada ste u dijalogu sa drugima koji neće *a priori* potvrditi vaše stavove. Tu dolazimo do toga da mi u dijalogu možemo da preispitujemo sopstvene stavove za koje smo ubeđeni da su večni i da su jedina istina. Dakle, to je ta mogućnost propitivanja sebe što je moguće samo kada budemo imali političku atmosferu koja se bazira na pluralizmu, a ne kao što je u trenutačnoj politici u Mađarskoj.

Preveo si mnoga dela autora sa ovih južnoslovenskih prostora na mađarski jezik... I junak u tvom romanu kaže: "Uprkos tome što ne živim više u rodnom gradu, ostala mi je dvostruka jezička usmerenost. A sa mnom se odselio i onaj konflikt koji nastaje iz trenja ta dva jezika."

Činjenica je da su Srbi i Mađari izmešani. Eto, meni je slučaj što sam rođen u dvojezičnoj porodici doneo to da sam oduvek govorio oba jezika. Kako sam već dosta toga preveo, stalno me pitaju da li sam Srbin ili Mađar. Ja uvek odgovaram da sam kao pisac Mađar jer pišem samo na mađarskom jeziku, a kao ličnost sam i jedno i drugo. Jer, pisac je uvek onaj na kom jeziku piše.

A na kom jeziku sanjaš? »

Uglavnom na mađarskom, ali mi se dešava da sanjam i na srpskom. Nedavno sam sanjao i na nemačkom. Učio sam ga i u osnovnoj i u srednjoj školi i eto, desilo mi se da sanjam na njemu i to sanjam kako ga učim.

"Zažmurio sam, oduvek se bojeći slepila, toga da neću više ništa videti osim konzervisane prošlosti." Da li si ovim romanom želeo da ispričaš priču tvoje generacije koja se baš u tom dobu, između detinjstva i zrelosti, našla usred ozbiljne pretnje da ostane "konzervirana" u tom vremenu i prostoru u kojem je bilo viška istorije?

Sve me je to odredilo, možda čak i za ceo život. Ta pitanja: ko sam ja i šta je domovina. Kako sada vidim, i to je proces. Nema ni u tome nekog stajanja. Ali, definitivno je to nešto što ni do kraja života, na ovaj ili onaj način, nećemo prestati da se pitamo. Kako pripadati nečem i kako prevazići potrebu za pripadanjem nekoj zajednici? Pojedinac želi da bude autonoman, ali ni sama autonomija nema smisla ako nema zajednice. Tada sam izašao i odselio se iz jedne zajednice koja se zvala Jugoslavija. Više je nema, a ja, naravno, osećam pripadnost toj zajednici u kojoj sam odrastao. Kako da osećam pripadnost ovim zemljama koje su se kasnije nizale, a ja nisam živeo u njima već u Mađarskoj? Bila je SR Jugoslavija, pa Srbija i Crna Gora, pa Srbija... a Vojvodina, ko zna kakav joj je zvaničan status sada, sve je to neki proces, neka politička igra. A ja se uvek vraćam u moj grad u njoj.

Šta je za tebe lično Vojvodina?

To je još uvek ona regija koja je u meni. Vojvodina je tu, a oko nje... okolina može biti i veća i manja, ona je uvek tu. Uvek joj se vraćam, tu su mi roditelji i često dolazim. Naravno, vidim i sve ono što se promenilo, što na neki način onemogućava život ovde ili, da budemo blaži, jako otežava život ovde. To utiče na mene i ne mogu da se identifikujem sa njom u istoj meri kao ranije. Jer su se i ljudi promenili. Drugačija je i komunikacija, sve teža među ljudima. Malo je ostalo od one Vojvodine iz koje sam ja otišao. Opustošena je, mnogo je ljudi otišlo iz nje. A u ono malo kuća koje nisu prazne, tišina je, nema one graje i kakofonije u kojoj sam odrastao. ¶

GORDANA DRAGANIĆ NONIN

Album: Nick Cave – Ghosteen

Nik susreće male

Foto: Bruce Baker

Novi album Nick Cave and the Bad Seeds, "Ghosteen", svuda u svetu dočekan je kao važan kulturni događaj. S punim pravom – radi se o remek-delu na temu preživljavanju bola gubitka nekog ko vam je najbliži, kakvo dosad nije postojalo u popularnoj muzici

Prvi, nikad objavljeni solo album Nika Kejva, posle raspada njegove rane, uraganski autodestruktivne post-punk grupe Birthday Party, trebalo je te 1983. da se zove "Čovek ili mit?" ("Man Or Myth?"), ali zapravo nije ni bio završen – svejedno, ova naizgled retorička dilema dobijala je na značaju sa svakim novim projektom, dok je njegov kult rastao i zadobijao planetarne razmere. Poslednja epizoda u sve neverovatnijoj karijeri ovog australijskog rokera ne samo da ponovo otvara pitanje koje je sam sebi postavio pre toliko godina, nego ga konačno smešta u mit.

Naime, upravo objavljeni dvostruki album "Ghosteen" jedno je od onih dela koja zaokružuju ne samo profesionalni nego i životni put svog stvaraoca, na jedan konačan i neopoziv način, koji sebi mogu da priušte samo istorijski velikani. Ovako jedinstven skup pesama o preživljavanju bola gubitka nekog ko vam je najbliži do sad nije postojao u popularnoj muzici, tako da otpadaju poređenja koja se ovih dana spominju u hvalospevnim kritikama, površne paralele sa veličinama kakve su Leonard Koen, Skot Voker ili Van Morison. Nik Kejv je konačno doživeo da postane merilo za druge.

Nije to neočekivano. Najnovije izdanje sa potpisom Nika Kejva na neki način kao da nastavlja tamo gde je njegov prvi veliki solo poduhvat krenuo, a još nekoliko ih između pratilo. Već na albumu koji ga je proslavio – "Firstborn Is Dead" (1985) – Kejv se bavi mitologijom rođenja i smrti, tretirajući dolazak na svet i trenutnu smrt blizanca Elvisa Preslija (pod imenom Džes Garon Presli), nekoliko minuta pre rođenja samog Kralja rokenrola, kao mitološki trenutak kad je rokenrol stvoren – tako što mu je put otvoren smrću osobe koja je bila Elvisov dvojnik. Još tad su teme početka i kraja života bile dovoljno dominantne u njegovom stvaralaštvu da napune celu longplejku, pa i da se preliju. Zato možemo biti sigurni da nikako nije slučaj to što "The Spinning Song", prva pesma na "Ghosteen", ponovo pominje Elvisa.

Bavljenje doživljajem smrti pojavljuje se kao usputna, ali važna tema i na sledećim dvema pločama iz njegovog berlinskog perioda, koje su ga ekspresno pretvorile u lik koga i danas poznaje-

duhove

mo – autentičnog alternativnog rok poetu: radi se o prilično eksplicitno nazvanoj "Your Funeral, My Trial" (1986), te na prvom tržišno uspešnom delu – "Tender Prey" (1988) – gde se takođe nalazi i prva Kejvova pesma po kojoj će ostati upamćen, jedan od njegovih najintenzivnijih iskaza ikada – "Mercy Seat", satkan od toka misli osuđenog na smrt pred pogubljenje na električnoj stolici.

Desetak godina kasnije, Kejv beleži vrhunac karijere kad je u pitanju *mainstream* karijera u klasičnom smislu, šarmirajući svet hit singlom "Where The

Wild Roses Grow" sa Kajli Minog, što potiče sa njegovog i sad najprodavanijeg albuma pod imenom, gle čuda – "Murder Ballads"(1996)... Ne samo da je lik koji tumači Minog ovde ubijen iz obožavanja, ali ipak ispod površine vode peva duet sa svojim ubicom, već je ceo projekat namerno sastavljen od pesama koje se bave isključivo različitim načinima susreta sa smrću.

I mada su ljubavne pesme – katarzično glasne ili nežno tihe – uvek bile prvi i najvažniji deo njegovog stvaralaštva, posle tolikog bavljenja krajem života na način jednog romantičnog *gothic* spisatelja – činjenica da je lična tragedija u poslednje vreme uokvirila postojanje i rad Nika Kejva, nekako nam danas izgleda kao nešto što je bilo zapisano da će se jednog dana desiti. Ne samo da je 2015. u strašnoj nesreći njegov sin Artur pao sa litice na obali Lamanša, stradavši u petnaestoj godini, nego je prošle godine od posledica operacije tumora na mozgu umro i Konvej Sevidž, stari Kejvov saradnik i stabilni član pratećeg benda od 1990.

Obrubljen smrću u stvarnom životu, Nik Kejv sad zaista izgleda kao ono što nam je stalno pričao da je – pesnik bola koji ne može proći, hodajući vesnik istina sa one granice postojanja, bluz balader koga njegov bluz nosi kako hoće. Ne moramo da mu verujemo, znamo da jeste.

TAMO GDE SE MUZIKA JOŠ UVEK SLUŠA

Trilogija o susretu sa smrću, kojom se bavio poslednjih godina, mora se smatrati ne samo novim stepenikom u Kejvovoj karijeri, nego i jedinstvenim miniciklusom u istoriji rokenrola – započeta je 2013. sa "Push The Sky Away", nastavljena 2016. sa "Skeleton Tree", i upravo zaokružena sa "Ghosteen" ovog oktobra. Svaka sledeća muzička slika na ovim delima bila je sve tiša i svedenija, ostavljajući nas da nagađamo kakav će biti finalni ishod. Na kraju puta, "Ghosteen" nam se nudi kao marker bola, zvučni opis razarajućeg iskustva gubitka voljene osobe zauvek.

Od početka je jasno da se susrećemo sa potpunom umetničkom vizijom – koncept uključuje integralne vizuelne sadržaje, kao što su video-film što prati slušanje/gledanje celog albuma na Jutjubu (autor Tom Hingston), ali i omot rajske tematike koji nudi idealizovanu predstavu o vrtu u kome jedni pored drugih u miru žive jaganjci, lavovi, konji, labudovi i flamingosi (autor Tom di Boa). Sada kada živimo u svetu galopirajućeg totalnog kiča i digitalizovanog lažnog rajskog iskustva, ovako svesno kreirano jeftina kulisa za ponuđene pesme govori sve o tome kako je njegova opojna slatkoća naša neizbežna sudbina, posebno kad ostanemo ogoljeni i suočeni sa pitanjima nestanka najbližih. U takvim časovima, jedino nas kič jakih i naivnih emocija može trenutno umiriti, uljuljkati i izvesti na put olakšanja od ličnog užasa, postajući jedina istina koju želimo.

Osnovni oblik kompozicije ovde je Kejvova verzija sakralne pesme, a glavna poruka većim je delom albuma skrivena u molitvenom obraćanju svetu onih koji nisu živi, kao da su živi. Umesto svima poznatog baritona, Nik povremeno peva heruvimskim falsetom, kao da je i sam izašao iz sebe. Slavljenički tihe kompozicije ovde kao da više ne pripadaju uobičajenim modelima popularne muzike, osvetljujući je iznutra svetim sjajem za koji nismo znali da je još uvek moguć.

Kao neka vrsta beskonačne elegije za kraj postojanja, album nudi elektronske ambijentalne tokove emocija i pesničkih slika, kroz koje naš svet vidimo drugim očima. Nikovim očima, koje su neupitno pretrpele nemerljiv bol, i zato se nadaju – samo nadaju – da sve oko nas ima smisla. Zaprepašćujući, a opet jedino mogući rasplet u ovoj potrazi za smislom posle bola, album "Ghosteen" nalazi u stalnom prisustvu onostranog – u svakodnevnici koja se ukazuje kao mesto susreta onih koji su bili i onih koji su sada.

Ta pomalo zastrašujuća pomisao istovremeno nam se ukazuje kao konačna utešna ideja – da su svi koji su ikada postojali još uvek nekako prisutni. Nada i te kako stanuje na ovom albumu, ali nada kroz verovanje autora, koji se susreće sa odlascima i nestancima voljenih, da ga oni nikako ne napuštaju. Apsolutno sve pesme na albumu "Ghosteen" na neki način govore o ovom iskustvu koje je spiritualno na krajnje ličan način, prepoznatljiv svima koji su nekog izgubili.

Relativnost života i smrti, krhkost postojanja i sećanja, jedine su teme ovog dela, koje potpisuje osoba što je tokom karijere dovoljno puta i sama dovodila u pitanje svoju egzistenciju. Ovo retko jedinstvo dela i životnog puta, ideal rokenrola kao umetnosti, kao i ozbiljnost muzičkih rešenja na granici sa novom klasikom, pretvaraju "Ghosteen" u nešto više od običnog *statementa* o stanju duhova u našem vremenu. Radi se o do sad nepoznatoj zvučnoj vrsti, transcendentalnom delu koje objedinjuje muzičku apstrakciju sa duboko personalnim doživljajem.

Posle karijere od 40 godina, plativši najvišu moguću cenu, Nik Kejv se konačno dokazao kao jedan od najupečatljivijih apartnih heroja i otelotvorenja rokenrola. Kompletan Nickov opus intimnih svedočanstava o tragičnosti života na kraju XX veka, veka koji nikako da se sasvim završi, ostaće zauvek zapisan u istoriji popularne kulture, tamo među njenim najvećim postignućima. ¶

DRAGAN AMBROZIĆ

LEPLJENJE ETIK POVLAČENJE NO

Posle više meseci pretnji, turski predsednik Redžep Tajip Erdogan pokrenuo je napad na sever Sirije. Na udaru su lokalne snage odbrane, u čijim redovima su i Kurdi, koje su imale ključnu ulogu u borbi protiv Islamske države. Turske vlasti uporno tvrde da se tamo bore protiv "terorista". A otvorene rane u odnosima između Kurda i Turaka, obeleženim vekovnim usponima i padovima, ne pokazuju znake zaceljivanja

Ofanziva Turske je počela 9. oktobra, posle odluke predsednika SAD Donalda Trampa da se povuku američke trupe sa severa Sirije. Turske vlasti ponavljaju da je akcija usmerena protiv Islamske države i kurdskih "terorista". Ali meta su zapravo Sirijske demokratske snage (SDF), savez više lokalnih vojski poznatih po borbi protiv džihadista. Okosnica su mu Jedinice narodne zaštite (YPG) i Ženske odbrambene snage (YPJ) koje većinom čine Kurdi. YPJ je odraz statusa koji žene imaju u društvu sirijskih Kurda: ravnopravnost čak i u ratu. Zapadni mediji su se često divili kurdskim ženama-vojnicima, demokratičnosti lokalnih vlasti i snažnom otporu Islamskoj državi. S druge strane, u turskim medijima (posebno provladinim) dominirale su slike bradatih boraca "terorista" iz SDF-a. Koristeći reč "teroristi" kao etiketu, turske vlasti se pozivaju na ranije veze SDF-a sa Radničkom partijom Kurdistana (PKK).

ERDOGAN I ODŽALAN

Militantni PKK koji deluje u Turskoj osnovao je Abdulah Odžalan krajem sedamdesetih godina 20. veka, kao levi pokret za prava Kurda i za kurdsku državu. Odžalan je 1979. pobegao na sever Sirije i povezao se sa tamošnjim Kurdima. Među njima je ostavio dubok trag, a neki sadašnji komandanti SDF-a ga još uvek nazivaju "prijateljem". Ipak, Odžalan u Siriju nije kročio bar dve decenije, a tvrdnju da SDF i PKK i danas sarađuju teško je dokazati.

Problem je stariji od Erdoganove vlasti. Posle vojnog puča 1980. godine, reč "Kurdistan" i svaki znak kurdskog identiteta bili su zabranjeni. Otvorena pobuna PKK protiv turske države počela je 1984. Mete su bile turska vojska i policija. Zbog sukoba, kurdsko stanovništvo se polako sa kriznog područja na jugoistoku zemlje selilo na zapad. Išli su ka Istanbulu, gde ih danas ima preko dva miliona.

Stvari se bitno menjaju 1999, kada je Odžalan uhapšen. Još uvek je u turskom zatvoru, a od hapšenja počinje da menja ideologiju pokreta. PKK je od marksističke i nacionalističke platforme skrenuo ka demokratskom konfederalizmu. Istovremeno su Odžalanovi pozivi na osnivanje kurdske države prestali – sada je cilj borba za prava Kurda.

Borba turskih vlasti protiv PKK dugo je bila beskompromisna. Veliki iskorak krajem 2012. napravio je Erdogan, tada premijer, objavivši da država pregovara sa Odžalanom. Proces su potkopava-

ETE I
OVE GRANICE

NEMA MIRA NA BLISKOM ISTOKU: Sirijski grad Ras al Ajn snimljen sa turskih položaja / Foto: AP

li incidenti, poput ubistva tri pripadnice PKK u Parizu početkom 2013. Tadašnji francuski ministar policije Manuel Vals rekao je da su žrtve bile ciljane. Uhapšen je Omer Gunej; prema francuskim medijima utvrđeno je da je prikupljao podatke o članstvu lokalnog kurdskog udruženja, a na njegovoj torbi pronađeni su tragovi baruta. Sumnjalo se i da iza ubistava stoji struja u turskoj obaveštajnoj službi koja se protivila pregovorima. O tome je i dve godine posle ubistava pisao francuski "Mond": "Dokazano je da se Gunej bavio špijunažom i da je mnogo puta tajno komunicirao sa jednom ili više osoba u Turskoj." Gunej nije doživeo presudu. Umro je u francuskom zatvoru od tumora na mozgu krajem 2016. godine, mesec dana pre početka suđenja, a ove godine na zahtev rođaka jedne od žrtava istraga je ponovo otvorena.

Uprkos ovakvim događajima, i turske vlasti i PKK ostali su posvećeni pregovorima. Odžalan je 2013. pozvao na prekid vatre i povlačenje PKK iz Turske ka severu Iraka što je Erdogan pozdravio. Tada je on za mirno rešenje višedecenijskog "kurdskog pitanja" imao podršku javnosti i ono bi bilo kruna njegove političke karijere. Ostalo je da se napravi pravni okvir za ostvarenje prava Kurda.

Stvari su krenule nizbrdo posle razlaza Erdogana i njegovog saveznika, kontroverznog imama Fethulaha Gulena, krajem 2013. godine. Sledili su čistke i hapšenja Gulenovih kadrova u državnom aparatu, kao i drugih Erdoganovih političkih protivnika. Turska ekonomija počela je da posrće, a Erdoganova Partija pravde i razvoja (AKP) izgubila je apsolutnu većinu na izborima u junu 2015. i vlada nije formirana. Nedugo zatim, u mestu Džejlanpinar ubijena su dva policajca, a krivica je anonimnom dojavom bačena na devet navodnih pripadnika PKK. Erdogan je prekinuo pregovore i poništio sav napredak u rešavanju "kurdskog pitanja": "Ne možemo nastaviti mirovni proces sa onima koji prete našem nacionalnom jedinstvu i bratstvu." Pošto su iskopane ratne sekire, AKP je pobedio na izborima u jesen iste godine. Osumnjičeni za ubistvo policajaca na kraju su oslobođeni, a sukobi države i PKK i dalje traju.

TERITORIJALNE PRETENZIJE I KURDISTAN

Erdogan je u Siriji otvorio Pandorinu kutiju. Namera mu je jasna: kontrola nad pojasom istočno od Eufrata koji on zove "zona bezbednosti" i gde želi da iz Turske premesti milione sirijskih izbeglica. Tako bi spojio Afrin na severozapadu (koji već kontroliše sa sirijskim pobunjenicima) i istok severne Sirije – praktično, pomerio bi granicu.

Razlog za ovaj rizičan potez mogla bi biti i njegova ideja o reviziji Sporazuma iz Lozane iz 1923. godine kojim su definisane granice današnje Turske. Erdogan je o tome govorio još 2016. godine: "U Lozani smo dali ostrva gde vas čuju ako viknete (sa turske obale). Da li je to pobeda? Pokušali su da nas prevare da jeste. Oni koji su sedeli za tim stolom nisu nam učinili dobro."

Sporazum iz Lozane je za Tursku ipak bio mnogo bolji od onog iz Sevra 1920. godine, koji su Osmanlije morale da prihvate posle poraza u Prvom svetskog ratu. Plan je bio da deo osmanske zemlje postane autonomni Kurdistan, koji bi kasnije odlučivao o samostalnosti. Do tada je Kurdistan bio samo geografski pojam za oblast u kojoj živi mnogo Kurda i koja obuhvata delove današnje Turske, Sirije, Iraka i Irana, gde su i danas. Ta razdvojenost u četiri države rezultat je zamršenih istorijskih okolnosti i uticaja velikih naroda. To je među Kurdima stvorilo važne kulturne i političke razlike, koje još uvek postoje.

Plan o stvaranju Kurdistana pao je u vodu posle pobede vojske Mustafe Kemala »

RAZBUKTAVANJE NOVOG RATA: Sirijski Kurdi u vreme podrške SAD i borbe protiv ISIS-a; civili u sukobima zahvaćenom području; turska patrola u gradu Akčale, na granici sa Sirijom

Fotografije: AP

Ataturka u Ratu za nezavisnost i sporazuma iz Lozane. Njime su utvrđene granice Republike Turske sa Ataturkom kao prvim predsednikom. Ideja o kurdskoj državi je u svesti kurdskih nacionalista ostala živa. Poslednjih decenija ona im deluje kao rešenje burnih odnosa koji sežu daleko u prošlost, do prvih godina Republike Turske i doba Osmanskog carstva.

STARI SAVEZNICI

Arapski istoriograf Ibn Haldun (1332–1406) kaže da su Kurdi u 10. veku mahom živeli u današnjem Azerbejdžanu, što istoričar Hirmis Abuna (predavao na više prestižnih univerziteta, uključujući i Kembridž) smatra potvrdom drugih izvora. Prva velika sila sa kojom su Kurdi u većem broju krenuli put Mesopotamije bili su Turci Seldžuci, koji su ih novcem i posedima bogato nagrađivali za pomoć u borbama. S vremenom su nastale čitave kurdske dinastije. Osnivač dinastije Ajubida i sultan Egipta i Sirije, na Zapadu poznat kao Saladin, bio je kurdskog porekla.

Savezništvo Turaka i Kurda nastavilo se i u vreme Osmanlija. Početkom 16. veka, Kurde je počeo da progoni safavidski šah Ismail I, glavni suparnik osmanskog sultana Selima Javuza. Kurdske plemenske vođe su bacane u tamnice, mučene i ubijane čak i kada su se "trudile da dokažu lojalnost". Selim ih je dočekao raširenih ruku. Istoričar Abuna navodi podatak da se u bici kod Čaldirana 1514. na strani Osmanlija protiv Safavida borilo 25 kurdskih poglavica. Ishod je bio velika pobeda osmanskog sultana, pod čiju vlast su pali istočna Anadolija i delovi Mesopotamije. Kurde je Selim tada nagradio teritorijama na severoistoku današnjeg Iraka, a kasnije i na istoku današnje Turske. Odnose između Turaka i Kurda povremeno su kvarile pobune nekih poglavica, ali su oni mahom ostali dobri sve do državnih reformi u 19. veku i nacionalnog buđenja.

U vreme slabljenja Osmanskog carstva, vlasti su radi očuvanja poretka često koristile silu. Mnogi sultani i vezir znali su da su potrebne reforme, uprkos učaurenoj ulemi i sve bahatijim janjičarima. U pitanju je bio opstanak carstva, koje se suočavalo sa modernim evropskim državama. Reforme su sprovedene u 19. veku, u periodu poznatom i kao Tanzimat, tj. reorganizacija. Osveženi su vojska, ekonomija, obrazovanje i politika. Do tada su Kurdi imali značajnu autonomiju, no promene u administraciji su centralizovale vlast, pa su se mnoge kurdske vođe uzbunile osetivši da im moć klizi iz ruku.

Poslednju značajnu pobunu Kurda protiv Osmanlija poveo je 1880. uticajni šejh Ubejdula, poreklom iz moćne porodice Šemdinan. Prema istorijskim izvorima, tadašnji britanski konzul u carstvu smatrao ga je važnim: "Sigurno je da je najuticajniji čovek u Istočnom Kurdistanu šejh Ubejdula, a tamošnji Kurdi njegovu ličnost i autoritet drže svetijim i od samog sultana." Pobuna je nastala zbog komplikovanih događaja tokom i posle Rusko-turskog rata. Na kraju je ugušena, a Ubejdula proteran. Smatra se da je njegova pobuna imala nacionalni karakter.

Kako bi odgovorila na rastući jermenski nacionalizam i koliko-toliko umirila Kurde, Porta je jačim protivnicima među Kurdima dala prestižne funkcija, a 1891. formirala je i posebne konjičke odrede nazvane hamidije, po tadašnjem sultanu Abdulhamidu II. Činili su ih nomadski Kurdi i Turkmeni iz istočne Anadolije. Konjanici u hamidijama plaćani su samo dok su bili aktivni, ali su oni i njihove porodice imali neke povlastice. Komandovale su im plemenske poglavice, a osmanski oficiri su ih obučavali i nadzirali. Za njih je otvorena i posebna oficirska škola, a neki su prelazili u regularnu osmansku konjicu. Broj hamidija brzo je rastao.

Hamidije su se pokazale efikasnim i bile su cenjene, a bile su i vrlo surove, posebno u haotičnim vremenima. Učestvovale su u masakrima nad Jermenima i drugim manjinama u carstvu (1894–1896), kao i u "masovnim ubistvima, deportacijama i pljačkama" za vreme Prvog svetskog rata, u kojima je stradalo na hiljade Jermena. Koliko je tačno kurdskih konjanika učestvovalo u haranju i pokoljima teško je utvrditi.

KURDI I REPUBLIKA TURSKA

Posle Rata za nezavisnost i formiranja Republike, tursko društvo se umnogome promenilo. Identitet nacije koncentrisan je oko turskog kulturnog jezgra. Turski jezik je reformisan, čišćen od arapskih i persijskih reči i proglašen za zvanični. Cilj takve politike bilo je formiranje nove nacije i očuvanje jedinstva dok se moderno društvo i država ne učvrste. Zbog snažnog uticaja religije u starom društvu uveden je sekularizam. Jedina neraskidiva veza između građana različitih etničkih korena postaje jednakost pred zakonom.

Prema profesoru na Univerzitetu Marmara i stručnjaku za osmansko pravo Ekremu Bugri Ekindžiju, suživot Turaka i Kurda u pitanje je najpre dovelo ukidanje halifata, jer su nesuglasice prevagnule kada je verska spona nestala. Iz tako poremećenih odnosa rodile su se brojne kurdske pobune protiv republikanskih vlasti. Ekindži smatra da one ipak nisu imale osobine nacionalističkog pokreta, već su nastale eskalacijom pojedinačnih slučajeva. Jedna od takvih bila je pobu-

na šejha Saida 1925. godine, koja je mladoj turskoj republici zadala velike brige.

Ekindži kaže da je ona nastala iz incidenta na nekoj kurdskoj plemenskoj svadbi. No, za pravi uzrok smatra političke ambicije ranijeg turskog premijera Ismeta Inonua: "Liberalni premijer Fethi Okjar rekao je da se radi o lokalnom incidentu, da stvar ne treba dramatizovati i da treba da je reše lokalne vlasti. Njegov rival Inonu je u pobuni video priliku i pretvorio je u državnu krizu. Okjar je podneo ostavku, a Inonu je ponovo postao premijer."

Ustanak je započeo 16. februara među Kurdima poštovani šejh Said, seoski aga i sufija. Podržale su ga vođe nekih kurdskih plemena, kao i kurdski konjički oficiri. Tražili su obnovu halifata. Said je sa sledbenicima uspeo i da zauzme više gradova na istoku zemlje, opustošio oblast oko Dijarbakira i opljačkao grad Elazig. Neki istoričari tvrde da su njegovi žitelji isprva podržali pobunu, ali su se posle "sveopšte pljačke" okrenuli protiv Saida.

Iako uz njega nisu bila sva plemena, Said je imao široku podršku među Kurdima. Pobuna i poziv na obnovu halifata stekli su simpatije i znatnog dela turskih konzervativaca u Istanbulu (a i šire), u čijoj svesti su osmansko društvo i način života u carstvu još uvek bili živi. U to vreme se Republika Turska tek uzdizala iz pepela propale teokratije, a novo zapadnjačko društvo i sekularni poredak bili su krhki. Tadašnji predsednik Ataturk bio je svestan da mora reagovati bez oklevanja, zbog mogućnosti da se pobuna pretvori u opštu reakciju protiv nove republike.

Usledila je brza i oštra reakcija. Manje od mesec dana od početka pobune, 3. marta 1925, Ismet Inonu uspeo je da se ratosilja Fethija Okjara i vrati u premijersku fotelju. Već sutradan je u parlamentu progurao Zakon o uspostavljanju reda kojim su vlastima na dve godine data gotovo diktatorska ovlašćenja (potpuna kontrola nad zemljom tokom vojne opasnosti). U Ankari i na istoku zemlje osnovani su Sudovi nezavisnosti, čiji je zadatak bio da uhapse i osude (ili pogube) pobunjenike, u skladu sa njihovim zločinima.

Vlasti sekularne republike brzo su ugušile pobunu. Šejh Said i njegovi glavni pomagači uhapšeni su i ubrzo osuđeni i pogubljeni. Time su privremeno ućutkani i konzervativci i Kurdi naklonjeni starom društvu. Zakon o uspostavljanju reda i Sudovi nezavisnosti ukinuti su 1927. godine, kako je i bilo predviđeno. Kurdi su ponovo podigli ustanke, u leto iste i naredne godine, opet uz podršku konzervativnog sloja turskog društva. Zakon je zbog toga reaktiviran. Tek kada su pobune 1929. bile ugušene, Ataturk je u parlamentu rekao da taj zakon više nije potreban. Posle propasti Saidove pobune, hiljade Kurda pobegle su sa jugoistoka Turske ka Siriji.

Odnosi između Turaka i Kurda popravili su se tek pedesetih godina 20. veka, kada su Kurdi polako počeli da se uključuju u politički okvir nove države. To je kratko trajalo. U godinama posle državnog udara 1960. problemi sa početka 20. veka ponovo su se pojavili, u nešto drugačijem obliku. U narednoj dekadi okvir za političko okupljanje Kurda dala je leva politička misao, na kojoj je utemeljen i PKK.

Od tada značajnijeg pomaka, osim Erdoganovih propalih pregovora, nije bilo. To stvara pogrešnu sliku i o Kurdima i o Turcima – da su svi Kurdi zatucane bundžije koje ne žele suživot sa Turcima, a da su svi Turci kruti nacionalisti koji svoj jezik i kulturu nameću drugima. U njihovim sukobima najvažniji faktor su ipak interesi političara, koji zarad sopstvenih ciljeva umesto da iznova traže rešenje problema potpiruju tenzije.

BORBA PROTIV "TERORIZMA" I OPSTANAK NA VLASTI

Erdogan se na "kurdsko pitanje" i "terorizam" oslanjao i tokom kampanje za lokalne izbore 31. marta, ali je to imalo kontraefekat – njegova partija pretrpela je ozbiljne gubitke. Sada uporno tvrdi da je cilj vojne akcije na severu Sirije obezbeđivanje granice od "terorista". A upravo je SDF počistio najveći deo džihadista na tom prostoru.

Inače, borba protiv PKK regulisana je sporazumom iz 1998. godine, kojim se Sirija obavezala da će pomoći Turskoj, i zahvaljujući tome Odžalan je uhapšen. Na to je podsetio iranski ministar spoljnih poslova Mohamad Zarif: "Sporazum u Adani između Turske i Sirije – još uvek važeći – može biti bolje rešenje za postizanje bezbednosti." A Erdoganova avantura podstakla je Kurde na dogovor sa sirijskim vlastima, koje su sada poslale vojsku na sever.

Zbog stalne pretnje hapšenjem za "širenje terorističke propagande", turska opozicija mora da balansira. Republikanska narodna partija (CHP) je u parlamentu "teška srca" podržala intervenciju, ali je prethodno, krajem septembra, održala međunarodnu konferenciju o rešavanju situacije u Siriji. Neki njeni poslanici su i javno osudili napad. Zbog reči "vlast bi trebalo da zna da je ovo nepravedan rat i rat protiv Kurda", poslanik CHP-a Sezgin Tanrikulu je pod istragom.

Prokurdska Demokratska partija narodâ (HDP), koja je odmah osudila napad, navikla je na represiju. Njeni članovi i funkcioneri već godinama bivaju hapšeni, mahom zbog "širenja terorističke propagande". Tri gradonačelnika iz HDP-a, izabrana u martu, smenjena su pod klimavom optužbom za "terorizam" i postavljeni su poverenici. Pitanje je koliko dugo će Erdogan moći da ovakvim dizanjem tenzija skreće pažnju sa ekonomskog posrtanja. Građani Turske već zaviruju u svoje novčanike. ¶

PEĐA ANĐELKOVIĆ

Dominacija preko inovacija

Na nedavno održanoj paradi kojom je obeleženo sedamdeset godina od osnivanja NR Kine zvanični Peking demonstrirao je svoju vojnu moć. U Beogradu je "azijski džin" dobrom delu Evrope ilustrovao jačanje svoje meke moći, širenje globalnog uticaja razvojem tehnologije i inovacija

Prethodne sedmice na Beogradskom sajmu održana je dvodnevna konferencija Kine i sedamnaest država Centralne i Istočne Evrope (CIEZ) o saradnji u oblasti inovacija. I dok su probrani gosti prisustvovali predstavljanju najnovijih tehnoloških dostignuća vodećih kineskih korporacija poput Huaveja ili Kineske železnice, u doteranoj i za tu priliku sređenoj Hali 4 uporedo su se održavale ministarska i biznis konferencija u formatu "17+1".

Više od trista preduzeća, univerziteta, institucija i investicionih fondova iz Kine i zemalja Centralne i Istočne Evrope javnosti su prezentovali nova rešenja iz oblasti savremenih tehnologija usmerenih ka razvoju tzv. digitalnog eko-sistema sve umreženijeg sveta – robotike, veštačke inteligencije, telekomunikacija, visokotehnoloških parkova i inkubatora. Glavni gost ove konferencije bio je ministar za nauku i tehnologiju NR Kine Vang Džigang, koji je sa predsednicom Vlade Srbije Anom Brnabić otvorio ovu manifestaciju.

Saradnja Kine i država Centralne i Istočne Evrope kroz mehanizam "17+1" integralni je deo kineske globalne infrastrukturne inicijative "Pojas i put", a sve te zemlje sa Starog kontinenta traže svoje mesto pod ekonomskim kišobranom "zmaja Azije". Grčka je novajlija u ovom mehanizmu saradnje jer se u aprilu ove godine, na samitu održanom u Dubrovniku, pridružila savezu pretvarajući tako koncept "16+1" u saradnju "17+1". Grčka je ujedno i jedina država iz Evrope u ovom mehanizmu koja pre pada Gvozdene zavese nije bila komunistička zemlja. Danas postoji više od dvadeset mehanizama saradnje NR Kine i istočnoevropskih država, koji se protežu od političke saradnje između vlada i regiona, ali i u oblastima trgovine, ekonomije i tehnologije, pa sve do osnaživanja kulturnih i veza između ljudi.

Međutim, osim iskazane jasne političke volje za pristupanjem ovom savezu, moraju se ispuniti i preduslovi da bi zemlje zainteresovane da rade na zajedničkim projektima u okviru mehanizma "17+1" uopšte mogle da sarađuju sa Kinom. Pre svih, tu je prihvatanje načelnog stava Pekinga o politici "jedne" Kine, dakle nepriznavanje Tajvana kao nezavisne države. Zatim, kako je to svojevremeno izjavio premijer Li Kećang, NR Kina finansijsku podršku za izgradnju i renoviranje transportnih sistema i infrastrukture država CIEZ odobrava "sve dok projekti koriste kineske proizvode ili robu", a isto važi i u oblasti tehnologije i inovacija.

OBOSTRANA KORIST

Zvanični kineski državni list "Čajna dejli", koji izlazi na engleskom jeziku, navodi podatak da je između 2012. i 2018. godine kineska trgovinska razmena sa zemljama CIEZ u proseku beležila godišnji rast od 8,1 odsto, kao i da je ukupna vrednost robne razmene porasla sa 56,1 milijarde dolara u 2012. godini, na 89,3 milijarde dolara prošle godine. Kineska preduzeća su, prema pisanju ovih novina, u zemlje Centralne i Istočne Evrope uložila više od 12 milijardi dolara.

Organizacija 4. Konferencije "Kina-CIEZ 17+1" o inovacijama u Beogradu bila je poverena srpskom Ministarstvu za inovacije i tehnološki razvoj, a kreativna i produkcijska podrška agenciji *M2Communications*, koja je slične projekte već realizovala u zemlji i inostranstvu. U izjavi za "Vreme", direktor M2Communications Miro Antić naveo je da su sa privrednog aspekta ovakvi događaji svakako prilika ne samo da se "razvijaju ekonomske veze među raznorodnim privrednim subjektima na konferenciji", već i da se razumeju "ključni postulati iz kineske globalne poslovne filozofije, koji apostrofiraju mirnu saradnju i uzajamnu korist".

Na veoma posećenoj konferenciji posebnu pažnju prisutnih privuklo je izlaganje globalnog izvršnog direktora Britanika grupe Kartika Krišnana, koji

Primirje u trgovinskom ratu

SAD i Kina postigle su delimičan sporazum koji će omogućiti da se dođe do primirja u razbuktalom petnaestomesečnom trgovinskom ratu. Američki predsednik Donald Tramp pohvalio se na Tviteru da je sa Kinom potpisao "najbolji i najveći dogovor do sada, napravljen za naše velike patriote poljoprivrednike".

Nakon sastanka sa kineskim potpredsednikom vlade Liju Heom održanom u Vašingtonu, američki šef države izjavio je da su dve najveće svetske ekonomije došle do "veoma značajne prve faze" trgovinskog dogovora. "Bilo je dosta trvenja između SAD-a i Kine. A sada je to festival ljubavi", rekao je u svom stilu Tramp. Amerika je zbog toga odlučila da suspenduje povećanje taksi na uvoz kineske robe u vrednosti od 250 milijardi dolara, a Kina je zauzvrat pristala da kupi američke poljoprivredne proizvode vredne između 40 i 50 milijardi dolara. Američki Blumberg navodi i da će ovaj dogovor biti osnov za širi trgovinski sporazum Donalda Trampa i Si Đinpinga koji bi mogli da potpišu kasnije ove godine.

PEKING NE PROIZVODI PODELE U EVROPI:
Čvrst stav Kine
Foto: Subakov

se bavio prednostima, ali i potencijalnim opasnostima koje nove tehnologije i veštačka inteligencija mogu imati u oblasti edukacije i obrazovanja ljudi. Na brojnim panelima mogle su se čuti i inovativne ideje o konvergenciji nauke i tehnoloških dostignuća, koja pritom mogu biti u funkciji održivog razvoja i energetske efikasnosti.

Na ministarskom sastanku usvojena je i Beogradska deklaracija o inovacijama, kojom se utvrđuje zajednička vizija razvoja zasnovanog upravo na inovacijama, a srpska strana je sa kineskim partnerima potpisala desetak memoranduma i sporazuma o saradnji sa Kinom u ovoj oblasti.

Veliki štand na konferenciji imao je najveći svetski proizvođač vozova i opreme za železnice kineski CRRC, koji je zajedno sa Kineskom železnicom prezentovao simulator njihovog najbržeg voza i predstavio brzu prugu Beograd-Budimpešta kao jedan od najvažnijih projekata u okviru inicijative "Pojas i put" u ovom delu sveta. Ovaj projekat, međutim, već kasni sa realizacijom, najviše zbog toga što je Vlada Mađarske krajem prošle godine zbog poskupljenja troškova projekta odlučila da raspiše novi tender za modernizaciju svog dela železničke deonice.

Huavej je na konferenciji o inovacijama predstavio koncept funkcionisanja najnovije mobilne 5G tehnologije, koja je nedavno postala još jedno od oružja u trgovinskom ratu između SAD i Kine (vidi "Vreme" br. 1466).

KO POTKOPAVA EU

Imajući u vidu da su od sedamnaest zemalja CIEZ koje učestvuju u ovom mehanizmu saradnje sa NR Kinom, njih dvanaest države članice EU, često dolazi do trvenja na relaciji Brisel – Peking. Ugledni onlajn njuzmagazin "Diplomata" sa sedištem u Tokiju u svojoj analizi navodi da predstavnici Evropske unije kritički upiru prstom u Peking jer svojim "17+1" mehanizmom "doprinosi podelama na evropskom kontinentu", te da "pretvarajući zemlje CIEZ u 'trojanske konje' (Kina) potkopava proces evropskih integracija".

Peking odlučno odbacuje takve tvrdnje Unije, a činjenica da su za sedam godina postojanja ovog mehanizma investicije Kine u CIEZ regionu uvećane pet puta i da je trgovinska razmena između dva "bloka" u tom periodu porasla za više od 50 odsto, govori da su stvari očito kalibrirane tako da odgovaraju obema stranama. ¶

UROŠ MITROVIĆ

Bauk štrajkova

Za "Vreme" iz Soluna

U zemlji izmučenoj dugogodišnjom ekonomskom krizom, koja je u periodu od 2008. do 2013. dovela do pada BDP-a za oko 25 odsto i do porasta nezaposlenosti od 28 odsto, najdeblji kraj su izvukli zaposleni Grci koji su na svojim ramenima izneli teret oporavka zemlje. U godinama krize i stroge štednje minimalni dohodak u Grčkoj je sa 750 pao na 500 evra (za mlade do 25 godina minimalac je iznosio samo 390 evra).

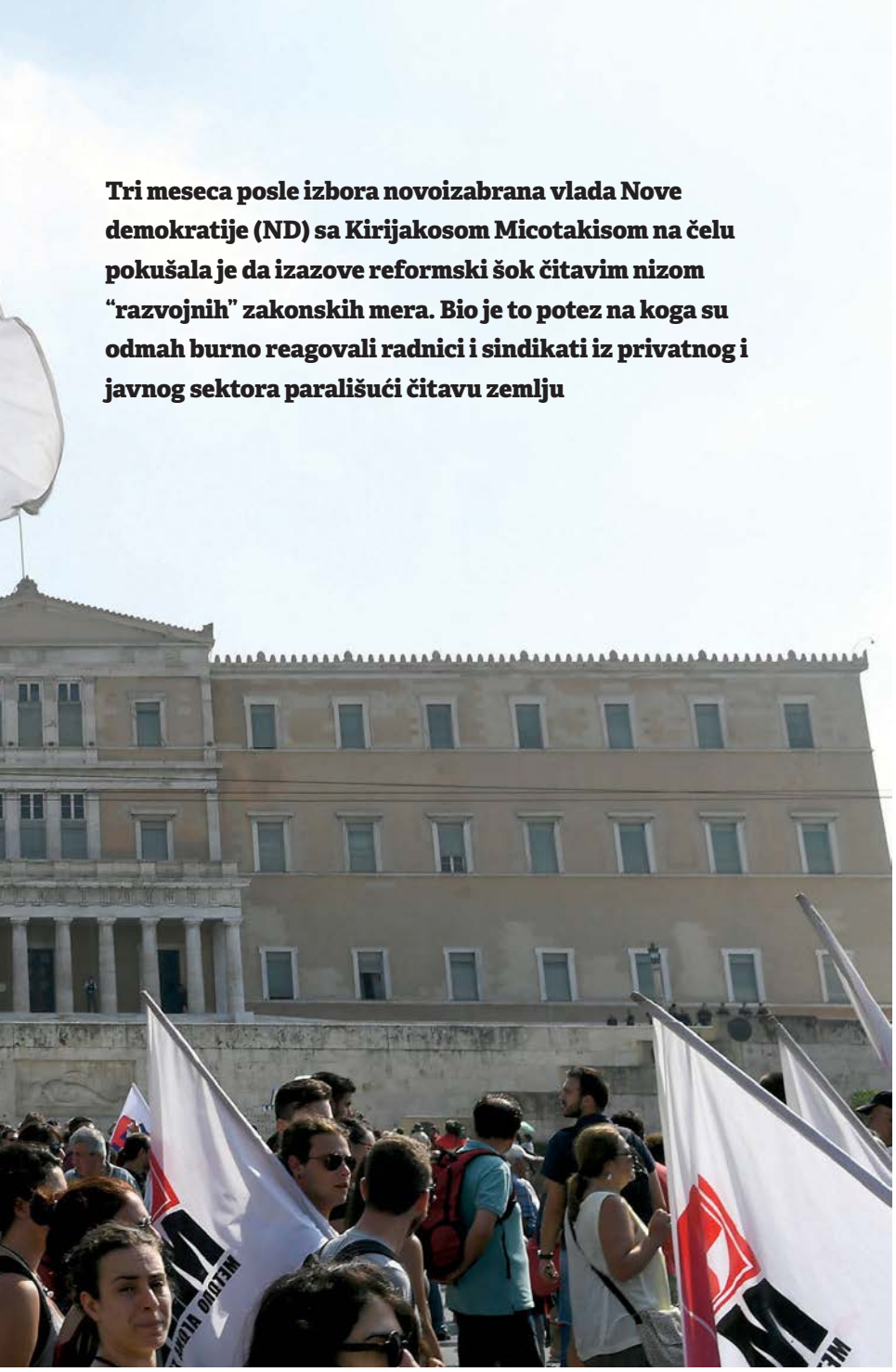
Bila su dozvoljena bezrazložna otpuštanja radnika, suspendovani su kolektivni ugovori koji važe za čitave privredne grane, a ne samo za pojedina preduzeća, ukinut je i čitav niz radničkih prava. Situacija u kojoj je bilo sve manje poslova dovela je do iskorišćavanja radnika, primoranih da rade više i duže nego što je propisano, često neosigurani i loše plaćeni. Bila je to situacija koja je nazvana "radnom džunglom" neprimerenom za državu koja je članica evrozone.

ZAPOSLENI SIROMASI

Iako su jaki grčki sindikati reagovali stalnim štrajkovima, ipak su vlasti u periodu od 2010. do 2015, verno prateći naredbe kreditora, naročito Međunarodnog monetarnog fonda (MMF), uspele da sprovedu čitav niz mera, koje je trebalo da pomognu zemlji da se oporavi i preko smanjenja cene rada popravi konkurentnost na međunarodnom tržištu. Uspeli su jedino da povećaju stepen siromaštva i nezaposlenosti i da stvore novu klasu takozvanih "zaposlenih siromaha", nešto slično onome što je Grčka preživela šezdesetih godina prošlog veka. Sa obaranjem cene rada grčki poslodavci, a naročito velika preduzeća, doživeli su svoje "zlatno doba" otpuštajući stare i dobro plaćene radnike, a na njihovo mesto zapošljavajući mlađe i loše plaćene. Ko god je imao preko pedeset godina morao je voditi homerske bitke kako bi zadržao radno mesto.

Grčki sindikati su tada uspeli da sačuvaju snagu podsećajući nesavesne poslo-

Tri meseca posle izbora novoizabrana vlada Nove demokratije (ND) sa Kirijakosom Micotakisom na čelu pokušala je da izazove reformski šok čitavim nizom "razvojnih" zakonskih mera. Bio je to potez na koga su odmah burno reagovali radnici i sindikati iz privatnog i javnog sektora parališući čitavu zemlju

Fotografije: AP Photo / Michael Varaklas

davce na njihove obaveze stalnim štrajkovima i demonstracijama, tako da nije došlo do fenomena poznatog kao "društveni hanibalizam", kada se jedna socijalna grupa okreće protiv druge, kada se, na primer, zaposleni u privatnom sektoru oko mrvica bore protiv zaposlenih u javnom sektoru. Samo u centru Atine je od 2010. do 2016. održano preko 11.000 okupljanja, a najveći broj su organizovali sindikati.

Nezadovoljni poslodavci su govorili o "zloupotrebi prava na štrajk". Sindikati i pored svega nisu uspeli da spreče donošenje većine mera koje su prošle u skupštini pod izgovorom da je potrebna štednja i "povratak konkurentnosti", ali su uspeli da postave crvene linije, na primer da se izbore da se ne ukinu trinaesta i četrnaesta plata u privatnom sektoru, koje zaposleni dobijaju za Božić, a po pola za Uskrs i u avgustu.

Uprkos štrajkovima i stalnim borbama sindikata, situacija zaposlenih na tržištu rada, koje je sve više ličilo na džunglu, dramatično je pogoršana u od 2010. do 2015, jer su radnička prava stečena posle višedecenijske borbe izgubljena za samo nekoliko godina. U istom periodu je primećen i egzodus od oko pola miliona grčkih emigranata u druge zemlje Evropske unije.

USPESI SIRIZE

Januarski prevremeni izbori 2015. doveli su na vlast levičarsku Sirizu (Koaliciju radikalne levice, na grčkom SYnaspizmos RIZospastikis Aristeras) i Aleksisa Ciprasa, koji je obećao da će prekinuti štednju, ukinuti memorandume i staviti tačku na radnu džunglu. Međutim, u julu 2015. Cipras je bio primoran da nađe kompromis sa grčkim kreditorima i da prihvati teži paket štednje, te da zamrzne obećanja o oporavku izgubljenih radničkih prava i kupovne moći Grka.

Sindikati kao što je PA-ME (Panergatiko Metopo – Sveradnički front), koji potiče iz komunističke partije, reagovali su štrajkovima, premda ne toliko žestokim kao prethodnih godina. Uprkos neizdrživom pritisku kreditora, Sirizina vlada je od 2015. do 2018. pokušala da postigne neku ravnotežu između rada i kapitala, kako bi se obezbedio potreban "radni mir". Zaustavili su dalje smanjivanje plata, kažnjavan je rad na crno, povećana je kontrola poslodavaca, uveden je čitav niz socijalnih pomoći i dodataka, počevši od 200 evra minimalnog zagarantovanog dohotka za svakog građanina, i za 2,5 miliona neosiguranih grčkih državljana obezbedio besplatno zdravstveno osiguranje.

Pošto je grčka ekonomija posle 2016. nakon duge recesije ponovo počela da raste, a nezaposlenost se umanjivala ritmom od tri odsto godišnje, sindikati su se nalazili u stanju čekanja, dok su sa druge strane biznismeni i industrijalci bili besni zbog visokih poreza i zbog činjenice da vlasti ne štite njihove interese. Nakon avgusta 2018. i konačnog izlaska Grčke iz dugogodišnjeg programa štednje i regulisanja grčkog duga, vlada Aleksisa Ciprasa je pokušala da vrati normalnost na tržište rada. Vraćeni su kolektivni ugovori o radu, povećane su plate, a od 1. januara 2019. osnovna plata u Grčkoj je skočila na 650 evra uz obećanje da će se 2020. vratiti na 750 evra. To bi automatski povlačilo za sobom čitav niz uvećanja dodataka i socijalnih pomoći za ugrožene slojeve stanovništva, kao što je dodatak za nezaposlene od 400 evra mesečno. Bio je to kratak "povratak u normalnost", a Grci pričaju o periodu pre ekonomske krize kao o vremenu kada su "pse vezivali kobasicama".

»

Uskoro...

...nešto novo.

nedeljnik
VREME
www.vreme.com

BEZ MILOSTI:
Protesti protiv nove grčke vlade

Radnici i sindikati su, premda suzdržano, pozdravili ove pozitivne mere, dok su poslodavci i preduzeća uglavnom bili nezadovoljni optužujući levičarsku vlast za antirazvojne mere. Moćni SEB (Udruženje grčkih industrijalaca) pribegao je sudskim merama protiv države kako bi poništio većinu donesenih mera, naročito po pitanju povratka tzv. "trogodišnjeg sistema", prema kome je svaki radnik imao zagarantovano pravo da mu se posle tri godine rada u jednoj firmi automatski uvećava plata zbog prethodno stečenog iskustva. Istovremeno je zemlja ulazila u predizborni period i SEB je računao na izbornu pobedu konzervativnog ND-a i Kirijakosa Micotakisa, koji će imati prijateljsku politiku prema preduzetnicima i tako ograničiti prostor zaposlenih za potraživanje njihovih prava.

RAT PROTIV SINDIKATA

Služeći se u velikoj meri nacionalističkom i populističkom retorikom i koristeći ogorčenje mnogih grčkih nacionalista zbog Prespanskog sporazuma i imena "Severna Makedonija" kojima je Cipras okončao decenijski spor sa susednom državom, desničarski ND je pobedio na parlamentarnim izborima 7. jula 2019. sa 39,8 odsto osvojenih glasova i samostalno formirao vladu.

Siriza je sa osvojenih 31,5 odsto posle četiri i po godine vlasti prešla u opoziciju, ostavljajući za sobom nezavršen pokušaj da dovede u normalnost položaj radnika, vrati zaposlenima izgubljena prava i povrati njihovu kupovnu moć.

Nova vlada Kirijakosa Micotakisa nije gubila vreme pa je odmah počela da izglasava zakonske mere koje je imala spremne u fioci, a koje su sve u neoliberalnom kontekstu. Prikazujući se kao vlada "prijateljska" za preduzetnike i investitore, izglasala je odmah umanjenje poreza za preduzeća sa 28 na 25 odsto, sa perspektivom da spadne na 20 odsto do 2021.

Obećavajući u izbornoj kampanji da će privredni rast sa sadašnjih 2,4 (najviše u evrozoni) podići na 4 odsto godišnje, Micotakis je doneo u skupštinu "multizakonske" mere za razvojnu politiku. Jedan deo tih zakona se bazira na promeni zakona o radu, otežavajući rad sindikatima i njihovim odlukama o eventualnoj mobilizaciji.

Osim propisa kojima se smanjuju plate radnika, ukidaju se prava radnika na kolektivnu arbitražu, ukidaju se obaveze poslodavca da obrazloži razlog za otpuštanje radnika, a ukida se i izglasavanje najavljenog zakona o povećanju minimalca za 7,5 odsto u naredne dve godine. Micotakisov razvojni zakon ima za cilj da sindikatima potkreše krila i smanji im mogućnost za realizaciju legalnih štrajkova.

Po tom zakonu, da bi jedan štrajk bio legalan, neće kao do sada biti dovoljno samo da ga podrži većina članova jednog sindikata koji glasaju. Od sada štrajk mora da podrži apsolutna većina svih radnika jedne firme ili jedne ustanove, a ne samo sindikalaca. Pošto je u većini privrednih grana i preduzeća manje od polovine zaposlenih učlanjena u sindikat, to znači da će biti veoma teško realizovati neki štrajk. To je za sindikate bila crvena krpa zbog koje su objavili generalni štrajk.

BORBA JE POČELA

Prvi generalni štrajkovi protiv vladinog Zakona o razvoju realizovani su 24. i 26. septembra 2019, a najveći štrajk koji je paralizovao celu Grčku održan je 2. oktobra. Osim javnih službi, koje su skoro sve bile zatvorene, u štrajku su učestvovali i opštinski činovnici, bolnički radnici, prosvetni radnici, elektrodistribucija (DEI), novinari, zaposleni u privatnom sektoru, studenti itd.

Zaustavljeni su vozovi i autobusi, brodovi nisu mogli da pristanu niti da otplove, jer su u štrajku učestvovali i lučki radnici. Bilo je to zapravo zagrevanje za još veću mobilizaciju, do koje će svakako doći u narednom periodu.

Dolivajući ulje na vatru, premijer Micotakis je optužio "sindikalne profesionalce" zbog njihove "reakcije na transparentnost" i u izjavi na nekoj od društvenih mreža rekao kako "još jednom štrajkuje malo njih, a mnogo ih zbog toga pati, jer su se Grci umorili od iskušenja kroz koja su prošli prethodnih decenija". Ta nervozna reakcija grčkog premijera protiv ustavom zagarantovanog prava na štrajk, okrenula je sve sindikalne grupacije protiv njega, pa čak i one koje proizlaze iz ND-a.

Predsednik Sirize i bivši premijer Aleksis Cipras odgovorio je Micotakisu optužujući ga za "krajnje konzervativno shvatanje prava na štrajk". Optužio ga je da je "netolerantan prema štrajkovima, kao i prema različitim stavovima, radnim pravima, da je netolerantan i za demokratiju" i da funkcioniše sa "režimskim mentalitetom" tipova kao što je Viktor Orban, smatrajući da svi treba da zaćute pošto je on dobio izbore.

Cipras je počeo da gradi nove mostove ka sindikatima koje kontrolišu uglavnom komunistička levica i leva frakcija bivšeg Pasoka, ne bi li formirale zajednički front protiv konzervativne vlade. Micotakis je sa svoje strane suštinski usvojio "agendu industrijalaca", dok ga Siriza optužuje da je otvorio apetit ekonomskoj eliti zemlje koja želi vlast i urušavanje prava radnika.

Cipras ga optužuje da želi da sprovede neoliberalnu agendu, da sruši socijalnu državu koju je prethodna vlast tokom godina krize uspela da sačuva uz mnogo napora i tako pomogla hiljadama osiromašenih građana da sačuvaju posao, dostojanstvo i krov nad glavom.

Običaj je da se novoformiranoj vlasti ostavi nekoliko meseci zatišja. Ovoga puta je taj "period milosti" za vlast prerano završen, radnici i sindikati su joj već objavili rat. Spremni su da ponovo izađu na ulice, da štrajkuju i da odbrane prava za koja su se decenijama borili. Uostalom, sindikalci često ponavljaju kako su "izgubljene samo one bitke koje nismo vodili". ¶

GEORGIOS STAMKOS, MILICA KOSANOVIĆ

Aleksej Leonov (1934–2019)

ČOVEK KOJI JE U KOSMOS

Život i priključenija musavog deteta narodnog neprijatelja kome su skinuli pantalone, prvog čoveka koji je zakoračio u kosmos, koji je imao registarske tablice 00-11, preživeo avionske nesreće, vakuum kosmosa, dekompoziciju skafandera, noć u tajgi, pogibiju kolega i atentat na Brežnjeva

Noć pre poletanja u kosmos 18. marta 1965. Aleksej Leonov imao je tu čast da u malom ugodnom domu za kosmonaute na kosmodromu Bajkonur prespava u krevetu u kome je spavao prvi kosmonaut Jurij Gagarin, koji ga je ujutru i probudio: "Ustanite, građanine, čekaju vas velika dela..."

Misija, koja je trebalo da pokaže kako čovek sa zaštitnom opremom može u otvorenom kosmosu da preživi i da radi, u svoju odlučujuću fazu ušla je u 11 časova 32 minuta i 54 sekunde, kada je Voshod-2 bio nad Crnim morem, a major Aleksej Leonov zaplivao u bezvazdušnom prostranstvu u kome nije bilo jasno šta je gore, a šta dole, u kome su zvezde bile mnogobrojnije i svetlije nego na Zemlji i nisu treptale, gde je sunce pržilo jače nego na Zemlji koja se vrtela, prosto bežala.

U memoarima Leonov piše kako je žarko želeo da vidi mesto gde se rodio, gde je proveo detinjstvo, gde su ga naučili da čita i piše. Prepoznaje planinski venac Altaj. Nije mogao da ugleda reku svog detinjstva Tom sa karakterističnom krivuljom oko grada Kemerova – bila je pod ledom i snegom. Glas Pavla Ivanoviča Beljajeva ga vraća na program: "Pažnja, pažnja! Čovek je ušao u otvoreno kosmičko prostranstvo i slobodno pliva..."

U neobičnoj tišini kosmosa čuo je samo lupanje svog srca i zvuk sopstvenog disanja koji će Stenli Kjubrik kasnije koristiti kao zvučnu zavesu u kultnom filmu "2001: Odiseja u svemiru". "Ne žuri, Ljoša", opominjao ga je Belajev. I pored rada sistema za vazdušno hlađenje, pri većim naporima moglo je da ponestane vazduha i kosmonaut bi bio izložen opasnosti da doživi toplotni udar i onesvesti se.

RIZIK OD KESONSKE BOLESTI

Kad je posle 11 minuta i 51 sekunde u kosmosu krenuo nazad ka kabini, ispostavilo se da je njegov skafander bio više naduven nego što je bilo predviđeno, jer ni u jednoj zemlji na svetu nije bilo komore u kojoj bi se mogao ispitati vakuum u kome se našao Voshod-2, podignut na orbitu u visinu od 495 kilometara, 200 kilometara višu od planirane.

Suprotno od onoga kako je planirano, ugurao se u komoru glavom napred, a nogama nekako pritvorio izlazni otvor. Smanjio je pritisak u skafanderu rizikujući da azot počne da isparava i da umre od kesonske bolesti, da bi konačno ušao u kabinu i nekako se okrenuo u skučenoj komori.

Kasnije je Sergeju Koroljovu objasnio: "Nisam imao izbora. Da sam se javio, formirali biste komisiju, izabrali predsednika... Na kraju bi mi bilo rečeno da otvorim ventil i ublažim pritisak – samo, ja bih do tog trenutka umro."

Poklopac kabine koji je Leonov pri ulasku zatvorio nogama propuštao je vazduh, morao je da se dopumpava kiseonik da bi se povratili gubici. Pri ulasku u kabinu Leonov je udario u prekidač i uključio dovod kiseonika, čija je koncentracija u kabini pri najmanjoj varnici mogla dovesti do požara. Tokom narednih sedam sati astronauti su u suštini leteli kao unutar bureta baruta.

Godine 1961. u komori pod pritiskom čija je atmosfera bila zasićena kiseonikom izgoreo je astronaut Valentin Bondarenko. Godine 1967. posada Apola-1 je stradala iz istog razloga.

ZIMSKA NOĆ U TAJGI

Povratak Voshoda-2 takođe je predstavljao test preživljavanja. Pošto je otkazao sistem za orijentaciju prema Suncu i automatsko prizemljenje, Belajevu i Leonovu preostalo je da ručno koriguju putanju. To je trajalo 22 sekunde, pa se brod prizemljio 160 kilometara dalje od zone predviđene proračunom.

Spustili su se u permskom kraju u tajgi. Temperatura je bila niska, magla gusta, vidljivost mala, sneg dubok, a drveće u koju se zapleo njihov padobran visoko i gusto. Veze su bile prekinute. U traganje su uključeni avioni i helikopteri.

Skinuli su skafandere, svukli se do gola, iscedili znojem natopljeno rublje i obukli ga iznova. Sa kabine su skinuli toplotnu izolaciju, aluminijumske folije i sve to nabacili na sebe, kako se, nakon što su preživeli vakuum kosmosa, ne bi smrzli u Sibiru.

Nakon dugog pretraživanja terena nekako su ih locirali, spustili im nešto za preživljavanje i flašu gruzijskog konjaka. Tek na udaljenosti od četiri kilometra našli su mesto gde je šuma pogodna za seču da bi mogao da se spusti helikopter. Do tog mesta su se tek trećeg dana prebacili na skijama. Došlo je do velikog

ZAKORAČIO

KOSMONAUT BROJ 11: Aleksej Leonov

olakšanje nakon neizvesnosti koja je bila tolika, da su na televiziji počeli da emituju ozbiljnu muziku, kakva se obično emituje pred objavljivanje tragičnih vesti.

Dok je televizija prenosila kosmičku šetnju Leonova, babuške su trčale po njegovom rodnom selu Listjanka i vikale: "Naš Lenja leti po nebu!" "Koji Lenja?" "Od onih što su imali mašinu za mlevenje mesa..." Kad je Aleksej, dvostruki heroj SSSR posle došao jednom u Listjanku, ljudi se skupili da vide moskovsku znamenitost, a on navalio da ih ispituje: "Babuške, priznajte, ko mi je onda skinuo pantalone?" Stajali su, gledali u zemlju, ćutali, ni glasa nisu pustili.

SIBLAG ANATOLIJA LEONOVA

Otac Alekseja Leonova Arhip Alekseјevič bio se skućio u tom sibirskom selu Listjanka. Izgradio je kuću, sredio domaćinstvo, podizao osmoro dece, a u vreme kolektivizacije u kolhoz je predao četiri krave, četiri konja, par svinja i pet ovaca. Aleksejeva majka, učiteljica Jevdokija Minajevna, ljutila se jer su drugi klali stoku i prodavali meso na pijaci, a on verovao parolama i predao sve što je imao, pa nisu imali ni toliko da svojim devojčicama kupe haljine.

Jednom kada se vratio sa službenog puta i iz okruga Krapivinski doveo konje, prenerazili su ga:

"Arhipe, tvojim konjem Paška (predsednik kolhoza) nahranio je svog brata..." "Kako?" "Zaklao ga da bi jeli konjsko meso..."

Arhip, koji je kao novopečeni veterinarski tehničar bio ponosan što je u sibirskoj klimi uspeo da uzgaji tog dvogodišnjeg ždrepca, zgrabio je sekiru i vikao da ide da ubije tog Paška. Žene su vikale: "Arhipe, ti si lud!" Predsedniku su to javili, on je pobegao, sakrio se, a kasnije sa kolhoznim knjigovođom nakitio prijavu. Isto veče su došli i uhapsili Arhipa zbog napada na sovjetsku vlast.

Usledila je konfiskacija imovine "neprijatelja naroda". Isterali su ih iz kuće, braću i sestre ispisali iz škole, majci, učiteljici, dali otkaz. Susedima su dozvolili da razgrabe »

imovinu. Malom Alekseju su čak svukli pantalone i samo ga u košulji ostavili na zimi. Nije to zapamtio pošto je tada imao dve godine, ali je znao iz mamine priče.

Majka Jevdokija ostala je sama sa sedmoro dece: Aleksej, sestra Antonina – 6, brat Petar – 8, sestre Nadežda – 12, Nina – 14, Raisa – 15 i Ljuba – 17 . A uz to je bila u drugom stanju, mali Boris se rodio 1937. Njegova starija sestra Šura imala je 20 godina i tada je već živela samostalno, udata za Antona Platonoviča Hodanoviča, koji je došao iz Belorusije. Kao mlad par oni su u baraci u Internacionalnoj ulici broj 15 dobili dvosoban stan. Jedna soba je imala 15, a druga 16 kvadrata i tu se smestilo jedanaest čeljadi nakon što je zet Aleksejevoj mami poslao pismo: "Dođite! Živećemo zajedno. Nećemo vas ostaviti, sve će se rešiti i biće u redu!"

Mali Aleksej je svoje mesto našao pod krevetom. Pričaće u starosti šaljivo da mu zato u kabini kosmičkog broda nikad nije bilo tesno.

POVRATAK OCA

Godine 1939. oca su pustili pošto je mešajući šalitru, ćumur i još ponešto napravio neki eliksir kojim je zaustavio pomor stoke. Čak su njemu, bivšem osuđeniku, ponudili mesto upravnika ekonomije Siblaga, ali otac je odbio i rehabilitovan se vratio u Kemerovo. Aleksej u kasnijim biografijama nije ni morao da piše da mu je otac bio u zatvoru.

Bio je mali, musav i štrokav od prašine kada je u Kemerovo došao neki pilot u uniformi, s kapom i s "ćurkom" na rukavu i on se zalepio za njega. Ovaj ga pita šta hoće. Dečak kaže da hoće da postane pilot. Pilot mu kaže da dobro uči, da bude zdrav i da se obavezno ujutru umiva. Sledećeg jutra on je dobro istrljao lice vodom i pojavio se pred pilotom. Ovaj mu kaže da mora prati i vrat.

Njegova sestra Ljuba je 1946. sa suprugom poslata u Kalinjingrad (koji se tada još zvao Kenigsberg) i dve kasnije oni su za sobom povukli celu porodicu u taj grad koji je bio razrušen tokom rata i koji se brzo obnavljao. Nešto pre završetka srednje škole 1953. u vozilu bez karoserije putuje 600 kilometara do Rige da bi se raspitao o uslovima za upis na Umetničku akademiju. Rektoru, koji ga je sa svojom bradicom podsećao na Rjepina,

pokazuje gvaš, akvarele, crteže olovkom. Kod nekih studenata se raspituje kakvi su uslovi i oni mu kažu da smeštaj košta oko 600 rubalja. Cela plata njegovog oca iznosila je 600 rubalja.

U memoarima će pisati kako je tada pomislio da ga je sam bog poslao da ide onuda kuda se i spremao – u avijaciju.

JEDINICA №1

Upisao se u Čugujevsku vojnu vazduhoplovnu školu u Kremenčugu u Ukrajini, gde su ga hranili, odevali i pružili utočište i obučili da bude borbeni pilot. Kad su među pilotima od 3461 kandidata odabrali 20 koji će ići na obuku za kosmonaute, izabrali su i njega. Od tih dvadeset, trojica su bila otpisana zbog zdravstvenih problema, trojica zbog tuče u pijanom stanju sa vojnom patrolom, jedan zbog razvoda sa ženom, Valentin Bondarenko je poginuo u požaru. Aleksej Leonov je ostao u grupi od dvanaest srećnika koji će ostati u Jedinici ratnog vazduhoplovstva №1.

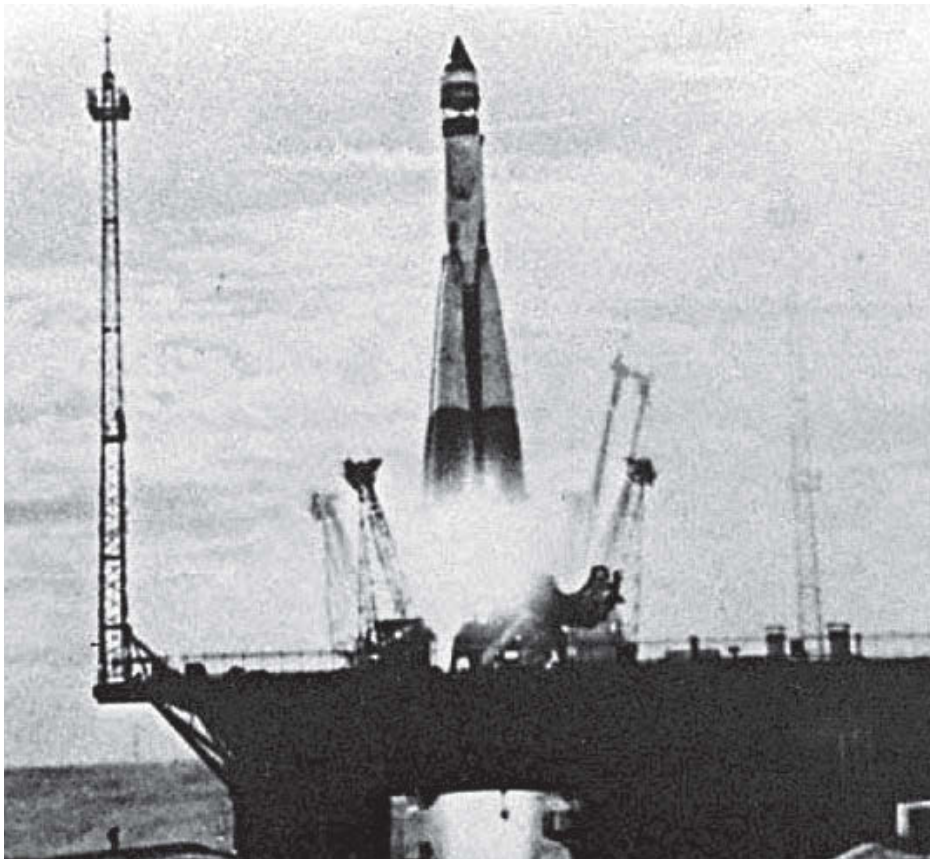
Posade su se međusobno takmičile ko bolje "seda", zbog čega su se izlagali i neljudskim opterećenjima i do 14 G. Poređenja radi, Su-27 se raspada na 10-12 G.

U junu 1971. Leonov je uvršten u posadu prve orbitalne stanice "Saljut", ali zbog toga što je kosmonaut Valerij Kubasov oboleo od tuberkuloze, u misiju je poslata druga posada – Georgij Dobrovoljski, Vladislav Volkov i Viktor Pacajev, koji su pri povratku na Zemlju poginuli zbog dekompresije kabine Sojuza-11. Aleksej Leonov kao jedan od najtežih trenutaka u životu opisuje posetu porodici poginulog kolege Žore Dobrovskog, kada ga je njegova ćerkica pitala: "Gde je moj tata?" Za Leonova to je značilo: "Oni su poginuli u tvom aparatu. Trebalo je ti da letiš!"

POGIBIJA GAGARINA

Leonov se četvrt veka borio da dokaže da je katastrofu aviona Mig-15 i pogibiju Jurija Gagarina i Vladimira Seregina 27. marta 1968. izazvao avion Su-15, koji se spustio ispod oblaka na visinu od 400 metara i uz uključen forsaž nadzvučnom brzinom od 1170-1200 km na sat proleteo na rastojanju 10-15 metara pored Gagarinovog aviona koji je leteo brzinom od 750 km na sat. Vazdušni talas je prevrnuo Gagarinov avion i bacio u spiralno propadanje. Gagarinu su nedostajale dve sekunde da se izvuče iz te duboke spirale.

Tek je Vladimira Putina na kraju izmolio da skine oznaku tajne sa tog slučaja, posle čega je objavljeno da je katastrofu zaista izazvao taj drugi avion, ali ime pilota je iz humanih razloga ostalo tajna, koja će, kaže Leonov, kasnije biti objavljena, jer taj pilot, heroj SSSR, ima više od 80 godina i teško je bolestan.

Blizu mesta pogibije Gagarina, zahvaljujući angažmanu Alekseja Leonova, obnovljen je hram sa zvonima koja nose imena kosmonauta kojih više nema – Jurij, Vladimir, Pavel, Vladislav, Georgij.

ATENTAT NA BREŽNJEVA

Neki novinari su nabrojali da je Aleksej Leonov jedan od onih jedanaest sovjetskih kosmonauta koje je slavio čitav svet, koji su doživeli duboku starost, zapravo imao osam života, da je osam puta izbegao pogibiju.

Najneobičniji slučaj nije bio ni u kosmosu ni u tajgi, već u Kremlju gde Leonov umalo nije poginuo kad je dvadesetjednogodišnji poručnik Viktor Iljin 22. januara 1969. pokušao da ubije generalnog sekretara KP SSSR Leonida Brežnjeva.

Ka Kremlju su se kretala dva automobila zil 111. U jednom je bio generalni sekretar CK KPSS Leonid Brežnjev, u drugom kosmonauti posada Sojuz-4 i Sojuz-5, a s njima i Aleksej Leonov. Viktor Iljin je ukrao oružje iz kasarne u Petrogradu i došao u Moskvu gde je uzeo milicijsku uniformu svog rođaka, umešao se u kordon u kome tako uniformisan nikom nije padao u oči i ispalio 14 metaka iz dva pištolja makarov, uveren da Brežnjev sedi u autu zil 111 koji je s pratnjom ulazio kroz Spaska vrata na istočnom zidu Kremlja. Na prednjem sedištu bio je kosmonaut Georgij Beregovoj, koji je ličio na Brežnjeva. Jedan metak je pogodio vozača u vrat i on je kasnije umro. Leonovu je jedan metak prošao pored same slepoočnice, jedan prošao pored same kičme, jedan se zaustavio u šinjelu. Valentinu Tereškovu samo su okrznuli parčići stakla.

KGB je već bio organizovao poteru za Iljinom pošto su u njegovoj kasarni u Petrogradu prijavili krađu oružja. Brežnjeva su za svaki slučaj uveli kroz Borovicka vrata na severozapadnoj strani Kremlja.

Javnosti ništa nije saopšteno o atentatu. Prijem u Kremlju je održan. Brežnjev je Leonova pozvao u garderobu da bi mu ovaj pokazao rupu u šinjelu. Rekao mu je da taj metak nije bio namenjen kosmonautu, nego njemu, Brežnjevu.

Poručnika Iljina su proglasili neuračunljivim i zatvorili u psihijatrijsku bolnicu, u kojoj je držan do 1990. kada je oslobođen. U nekom intervjuu objašnjavao je po puštanju iz bolnice da je bio rešio da ubije genseka zato što se sovjetska propaganda razlikovala od sovjetske stvarnosti. On je kao topograf putovao u mnoge gradove i regione daleko od Lenjingrada i ono što je video ostavilo je depresivan utisak na njega – siromaštvo, pijanstvo, pustošenje. Sve to nije bilo prikazivano na sovjetskoj televiziji. Napisao je pismo Brežnjevu s planom reformi, ali nije dobio odgovor.

Aleksej Leonov je pričao da se posle sreo s Iljinom koji se kajao što je ubio nedužnog čoveka, i da mu je savetovao da nađe porodicu poginulog vozača, da klekne i da moli za oproštaj. Ovaj je pitao da li može da mu pomogne da je pronađe.

KOROLJOV

Leonov je bio siguran da su Sovjeti mogli da polete oko Meseca pre Amerikanaca, što je prema dekretu iz 1964. trebalo da se odigra oko 1967. godine. Kaže da su, naravno, svi razumeli kako su ti rokovi nerealni, ali smatra da su imali raketu, brod, posadu. Samo Sergeja Pavloviča Koroljova više nisu imali. Leonova je glavni konstruktor Sergej Koroljov možda podsećao na očevog brata u nesreći Gulaga. Stigle su ga bile Kolima i Lubjanka.

Koroljovu su u zatvoru tako polomili vilice da lekari nisu mogli da mu otvore čeljusti kako bi izvršili hitnu operaciju. Nikom nije pričao o svojoj polomljenoj vilici, ni na koga se nije žalio. Ćutao je i radio.

Prema amanetu oca ruskih kosmičkih istraživanja Konstantina Edvardoviča Ciolkovskog, Koroljov je do hapšenja 1938. razvijao projekte krstarećih i balističkih raketa. Godine 1939, nakon priznanja kolega koji su streljani, zapao je na Kolimu u rudnik zlata Maldjak, iz koga se vratio tek svaki peti zatvorenik, pa je 1940. vraćen u Lubjanku, da bi pod vođstvom Andreja Nikolajeviča Tupoljeva, takođe zatvorenika, sudelovao u konstruisanju bombardera. Onda je 1942. prebačen u Kazanj da kao zatvorenik radi na razradi praktične upotrebe raketnih motora. Tek 1944. pušten je iz zatvora, ali bez rehabilitacije. Iduće 1945. poslat je u Berlin kako bi sudelovao u istraživanju zarobljene nemačke raketne tehnologije u sovjetskoj okupacionoj zoni (u Tiringiji) i organizovanju proizvodnje kopija raketa V-2, da bi 1948. započeo testiranje balističke rakete R-1 (analog V-2).

Pod njegovim vođstvom je 1956. napravljena, a na novosagrađenom kosmodromu Bajkonur 1957. i testirana dvostepena interkontinentalna balistička raketa R-7, čuvena "Koroljova sedmica" s odvojivom bojevom glavom težine 3 tone i dometom od 8000 km, a 4. oktobra 1957. u Zemljinu orbitu bio je lansiran prvi veštački zemaljski satelit.

»

Od proleća 1961. do jeseni 1965, četiri godine koje su nazvane zlatnim dobom sovjetske kosmonautike, ostalo je zapamćeno osam istorijskih letova: prvi let čoveka u kosmosu, prvi celodnevni let, prvi paralelni let dva broda, prvi let žene kosmonauta, prvi let broda sa tri kosmonauta, prvi izlaz čoveka u kosmos.

Leonov je ponavljao da nije tačno to što je pričao naslednik Koroljova na mestu glavnog konstruktora Vasilij Mišin – da je program ugrožen jer vojska više ne daje potrebni novac, da je raketa "proton nepouzdana". Pisali su i Centralnom komitetu tražeći podršku za let na Mesec.

Posle sletanja Amerikanaca na Mesec 1969. Moskva je zaključila da je izgubila trku i da za ulaganja da bi se osvojilo drugo mesto nema opravdanja.

Trka u naoružanju, kojoj je kosmička trka služila kao opitni poligon i izložbeni salon, prešla je svoj apogej, najudaljeniju tačku na stazi.

SEX FULL LIFE

Godine 1972 . u vreme hladnoratovskih složenih odnosa SSSR i SAD, u kontaktu američkog predsednika Ričarda Niksona i direktora NASA Fečera sa sovjetskim premijerom Aleksejom Kosiginom pojavila se ideja da se radi smanjenja napetosti pošalju u kosmos dve ekipe kosmonauta kako bi cela planeta videla sovjetsko-američko rukovanje u orbiti. Ideja je realizovana: sa kosmodroma Bajkonur 15. jula 1975. u 15 časova i 20 minuta startovao je Sojuz-19, a pola sata posle toga sa poligona Kanaveral lansiran je i Apolo. Ruski i američki kosmonauti sreli su se u kosmosu 17. jula, spojili brodove i rukovali se baš u trenutku kada su se kosmičke lađe našle nad Elbom, gde su se Sovjeti i Amerikanci sreli u maju 1945.

Govorili su, kaže Leonov, na "na russtonu", smeši ruskog i hjustonskog žargona NASA. Međunarodne termine razumeli su bez prevoda, a i trudili su se da nauče jezik onih drugih. Aleksej Arhipovič Leonov, koji je u Hjuston na pripreme otišao sa znanjem samo 80 engleskih reči, jednom prilikom poželeo je kolegama život pun seksa (*sex full life*) umesto uspešnog života (*successful life*).

Posle je odlazio u SAD svake godine. Najbolje odnose imao je sa brigadnim generalom Tomom Stafordom, koji je svog unuka nazvao Aleksej, a Leonov svoju unuku Karina u čast ćerke Tomasa Staforda, koji je iz Frjanovskog dečjeg doma u moskovskoj oblasti usvojio dva dečaka.

Govorio je kako je možda i dobro što ta deca ne žive u Rusiji, gde nisu naučili da se s uvažavanjem odnose prema ljudima – eto i njega su penzionisali pet godina pre zakonskog roka, s mizernom penzijom, bez kompenzacija.

METAK NAMENJEN GENSEKU KROZ ŠINJEL LEONOVA: Leonid Brežnjev

VOLGA 00-11

Korporacija *Unicover* se 1977. obratila ministru odbrane SSSR Dmitriju Ustinovu sa idejom da se napravi niz maraka u znak sećanja na let Jurija Gagarina, prvi sojuz, orbitalnu stanicu Saljut, pristajanje u orbiti. Ustinov je razumeo da predlog donosi ekonomsku korist i da popularizuje uspeh nauke SSSR-a. Korporacija *Unicover* je za izradu tih maraka Leonovu kao slikaru platila sto trideset pet hiljada dolara, ali sovjetski građani su tada morali da odnesu valutu u blagajnu. Sistem je bio takav. Obećano mu je da će dobiti šest hiljada petsto dolara. Na pitanje "A ostalo?" odgovorili su: "Radujte se što vam toliko dajemo. Drugi ni to nemaju." Pare su ležale u Vneštorgbanci, ali ih on nije mogao uzeti jer se mogao podići maksimalni iznos od 180 dolara, ali i to po ličnom nalogu šefa glavnog deviznog odeljenja Ministarstva finansija SSSR-a.

Tek nakon raspada Sovjetskog Saveza Leonov je došao u Vneštorgbanku i uzeo šest i po hiljada dolara, od čega mu je oduzeto osamdeset dolara. "Zašto?" – pitao je. Odgovor je glasio: "Zato što smo vam čuvali novac." Deset i po godina su držali dolare kako su želeli, a onda su naplatili proviziju.

Godine 2000. Aleksej Leonov je postao potpredsednik "Alfa-banke", a zvanično "savetnik prvog zamenika predsednika saveta direktora". Kao ikona koja hoda posećivao je razne manifestacije, bio na važnim susretima, a i reprodukcije njegovih slika korišćene su kao propagandni materijal.

U poslednje vreme bio je teško bolestan od šećerne bolesti i posle operacije sve do smrti 11. oktobra ove 2019. godine više nije izlazio iz kuće.

Kad im je 1975. godine uplaćeno po petnaest hiljada rubalja za misiju u kosmos, Aleksej Leonov i Valera Kubasov su u Dvorani ogledala Zvezdanog grada spiskali po osam hiljada. Više od polovine zarade otišlo je za jedno veče. Svaki član posade za let je dobijao petnaest hiljada rubalja i volgu-24 sa odgovarajućom registarskom tablicom. Aleksej Leonov je imao broj "00-11". Kao kosmonaut broj jedanaest.

Američki astronauti koji su učestvovali u zajedničkom letu dobili su po pola miliona dolara. Naučni eksperimenti u kojima su učestvovali plaćani su odvojeno.

"Nismo leteli zbog novca. Niko nije težio ni slavi. Ambicija je bila drugačija. Sanjali smo da budemo prvi, želeli smo da radimo ono što drugi nisu mogli", pričao je Leonov u dubokoj starosti. Na njegov 85. rođendan 30. maja ove godine kosmonauti MKS Oleg Kononenko i Aleksej Ovčinjin su na svojim skafanderima nosili natpis "*Леонов №1*". ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

Imamo li dobar metar za medije

Koliko poznajemo medijsko tržište Srbije u brojkama? Šta su problemi sa kojima se na domaćem tržištu suočavaju mediji koji nude reklamni prostor, a šta problemi oglašivača, istraživača i agencija za istraživanje tržišta? Postoji li jedinstveno rešenje koje bi svima pomoglo da se konkurentnije snađu? Ovo su samo neke od tema o kojima se razgovaralo na konferenciji "Prava mera medija 2.0", koja je održana prošle srede u organizaciji Asocijacije medija i USAID-a

Medijska merenja kao način da se bolje razume tržište trenutno zaokupljuju veliku pažnju kako agencija za istraživanje tržišta tako i medija i oglašivača. U lovu za najveće parče publike, svima njima potrebno je da se oslanjaju na objektivne podatke o publici i tržištu. Takve podatke, smatraju istraživači, moguće je dobiti samo zahvaljujući jedinstvenom, transparentnom, nepristrasnom i proverljivom sistemu merenja, koji bi u Srbiji tek trebalo uspostaviti.

Učesnici konferencije – predstavnici agencija za istraživanja tržišta i komunikacijsko planiranje poput Ipsos Strategic Marketing, Media House, Direct Media i Nielen Media Measurements, provajdera poput United Media i udruženja kao što je IAB – slažu se da Srbija ide u korak sa vremenom kada je u pitanju ponuda koja je oglašivačima dostupna na domaćem tržištu. Stručnjaci ističu da je jedan od najvećih problema sa kojima se suočavaju taj što u Srbiji trenutno ne raspolažemo podacima koji bi dali jasnu sliku o domaćem tržištu.

Odgovor bi se mogao pojaviti u vidu džika (*Joint Industry Committee for Media Measurements* – JIC), zajedničkog tela za medijska merenja unutar industrije. Kako pokazuje istraživanje o modelima ovakvih tela u Evropi, koje je sprovela profesorka Ekonomskog fakulteta u Beogradu Sanja Milić, džikovi su najčešće neprofitne organizacije, koje obuhvataju tri ključne grane medijske industrije – medije, marketinške agencije i oglašivače. Najveći broj džikova u Evropi ima upravo ovakvu, tripartitivnu strukturu, jer predstavlja model koji uključuje sve kojih se medijska merenja tiču. U Srbiji

Foto: Stefan Tomašević

trenutno ne postoji nijedno ovakvo telo, ali volje da se ono osnuje ima, jedan je od zaključaka konferencije.

Baš na ove podatke po ideji bi trebalo da se oslanjaju oglašivači, koji se utrkuju za bolju reklamu koja će prodati baš njihov proizvod. Predrag Lozović, direktor kompanije *Nielsen Audience Measurement* za Srbiju i Makedoniju, koja se prevashodno bavi TV merenjima, ocenjuje da na domaćem tržištu ne postoje velike razlike kada je u pitanju poslovanje domaćih i stranih oglašivača. "Jedina prednost stranih kompanija je to što zahvaljujući iskustvu iz inostranstva već imaju unapred razrađene načine kako da usmere svoje marketinške aktivnosti", kaže Lozović. On primećuje da kod domaćih oglašivača postoji manji stepen upoznatosti sa podacima koji su trenutno dostupni na tržištu. "Ovi podaci bitni su i za oglašivače, jer je potrebno da vide analitiku da bi znali kako najefikasnije da se oglašavaju, a u Srbiji još uvek ima domaćih oglašivača koji to ne koriste", ističe Lozović.

Učesnici stručne konferencije složili su se da je Srbiji potrebno jedno nezavisno telo koje bi pomoglo da se uspostavi jedinstven set standarda medijskog merenja. "Džik neće rešiti problem privlačenja većeg broja oglašivača, ali će nam ponuditi jasnu sliku tržišta", smatra Vitomir Ognjanović, direktor "Južnih vesti". On navodi da jedno ovakvo telo ne bi pomoglo da se državni oglašivači okrenu medijima koji nisu u vlasništvu države, ali bi medije koji se u privlačenju oglašivača trenutno oslanjaju isključivo na agencije podstaklo da budu manje pasivni.

S obzirom na to da se evropske zemlje sve više okreću džikovima kao alternativi postojećim sistemima za medijska merenja, preporučljivo je da se u Srbiji u budućnosti uspostavi ovaj model, jedan je od zaključaka istraživanja profesorke Ekonomskog fakulteta Sanje Milić. ¶

JOVANA GEORGIEVSKI

Između stripa i ilustracije

"U mom radu je ilustracija potisnula strip, zato što strip nije dovoljno plaćen ni poštovan. Takođe je bilo od značaja što je ilustracijom moguće ispričati priču u samo jednoj slici, koju posmatrač može da tumači na različite načine"

Ovog oktobra u Pančevu je održano peto izdanje festivala NOVA, na kojem su, pored hora Horkestar i japanskog strip autora Harukičija (Harukichi), gosti bili Tjeri Gitar (Thierry Guitard) i njegova supruga Mirjana Mišlov, na francuskoj sceni poznati najpre kao izdavači fanzina, pre nego što je Gitar kreirao značajan opus u stripu i ilustraciji. Kao što je bilo moguće videti na zanimljivoj izložbi u Galeriji Milorada Bate Mihailovića, Tjeri Gitar se izražava crtežom koji je nalik na strip, ali bi zapravo pre mogao da se podvede pod ilustraciju. Ili bi preciznije bilo reći da je to izraz na pola puta između ilustracije i stripa, s obzirom da svako ko pogleda te crteže u njima najpre prepozna elemente strip ikonografije. Ipak, veći deo stvaralaštva ovog autora čine zapravo novinske ilustracije, i dizajn plakata, knjiga i CD izdanja. Što Tjeri Gitara nije sprečilo da bude potpisnik nekoliko veoma zanimljivih izdanja stripova, i upravo je završio rad na autobiografskoj grafičkoj noveli. Da li je uopšte nužno postaviti neku granicu između svega toga?

"Ima vrlo malo autora koji uspevaju da se izdržavaju crtajući stripove", objašnjava on. "U mom radu je ilustracija potisnula strip, zato što strip nije dovoljno plaćen ni poštovan. Takođe je bilo od značaja što je ilustracijom moguće ispričati priču u samo jednoj slici, koju posmatrač može da tumači na različite načine. Za tako nešto nije čak neophodno da budete virtuoz – postoje crtači koji poseduju savršenu crtačku tehniku, ali to nije dovoljno da biste njihov rad ocenili kao izražajan. Ilustracija je nešto kao univerzalni jezik, u različitim zemljama je mogu razumeti i bez prevodioca. Može se reći da je rok muzika takođe jedan direktan način izražavanja, i da su rok i strip deo iste scene. Ja sam, tokom odrastanja, bio deo obe te pojave, verovatno je čak i danas tako. Međutim, u rok muzici postoji *star system*, što još uvek nije slučaj kada je strip u pitanju."

"VREME": Kako je tekao tvoj razvoj? Na gostovanju u Krokodilovom centru za savremenu književnost govorio si o detinjstvu kao jednoj od značajnih inspiracija?

TJERI GITAR: Već kao dete sam bio uveren da ću postati crtač stripova. Čini mi se i da sam naučio da čitam samo zato da bih mogao da čitam stripove. Nikada nisam želeo da radim bilo šta drugo i zato sam bio loš đak. U mladosti sam radio kao radnik na građevini, ali to je bilo samo zbog novca za preživljavanje. Kasnije sam čak radio neko vreme kao kancelarijski službenik, slagavši da sam završio fakultet, međutim, imao sam osećaj da je sve to samo privremeno, dok nisam uspeo da se potpuno posvetim crtanju. Potičem iz siromašne porodice, otac, poreklom španski Rom, napustio nas je kada mi je bilo tri godine, tako da je majka, potomak ruskih iseljenika, morala sama da izdržava porodicu dok se ponovo nije udala... Bilo nas je četvoro braće, dok se porodica nije uvećala sa još dvojicom braće iz drugog braka. Prvi fanzin u kojem sam objavio svoje radove, 1983, zvao se *Gužva i grafiti* (*Bruits et graffitis*). Bio je to samo jedan od francuskih fanzina tog vremena koji su kombinovali strip i natpise o muzičkim grupama. Zbog životnih okolnosti preživljavanje nije bilo lako, tako da sam u nekom momentu dopao zatvora, a nakon izlaska 1988. godine boravio sam neko vreme u Londonu, i tamo sam upoznao svoju suprugu Mirjanu Mišlov, koja je takođe tu stigla iz Pariza, s namerom da usavrši

jezik. Tamo smo bili zajedno, obilazeći klubove gde smo slušali koncerte grupa kao Johny Thunders, The Vibrators, Angelic Upstarts, Fishbone... Nakon povratka u Francusku, Mirjana i ja smo krenuli da kreiramo fanzine. U to vreme sam se upoznao sa Stefanom Blankeom (Stéphane Blanquet) i sarađivao sa njim, on će

postati jedna od perjanica alternativne scene u Francuskoj.

Vaš časopis "Pjevr" (*La Pieuvre*) bio je važna publikacija početkom devedesetih, kada je nezavisna produkcija doživljavala procvat u Francuskoj. U isto vreme, na Balkanu se odvijala strahovita kriza, i vaš list je reagovao na ta turbulentna dešavanja člankom Mirjane Mišlov o raspadu Jugoslavije. Ona je rođena u Parizu, ali su njeni roditelji živeli u Hrvatskoj kada je rat počeo?

Da, njoj je bilo vrlo teško, i ne samo zato što potiče iz mešovitog braka. Njen otac, Srbin, dobio je pretnje smrću i otputovao za Francusku, vrativši se u Zadar tek kasnije, a u međuvremenu je njihova porodična kuća uništena bombama hrvatskih "patriota"... Bilo je zanimljivo objaviti jedan ličan pogled na sve to. Na stranicama našeg lista bilo je prostora za stripove kao i za tekstove, i takođe je bio povezan sa scenom alternativne rok muzike, a prodavao se u knjižarama i na festivalima stripa. Nije bio problem popuniti list sadržajem, ali smo mnogo snage i vremena gubili na poslu oko distribucije. U svakom slučaju, to je otvorilo neke puteve, i nakon rada na fanzinu ja sam započeo da objavljujem grafičke albume i da sarađujem sa časopisima, kao što je rok magazine "Rok & Folk" (*Rock & Folk*), i dnevnicima "Žur" (*Le Jour*) i "Liberasion" (*Liberation*)... U listu "Žur" sam se bavio ilustracijom i objavljivao dnevni strip, nakon čega su saradnju ponudili "Liberasion"...

Kako si doživeo taj prelaz od fanzina, koje čitaju možda stotine ljudi, do novina kao što su "Liberasion", jedne od najvažnijih publikacija na nacionalnom nivou?

"U listu 'Liberasion' sam, tokom desetak godina saradnje, crtao na najrazličitije teme, jednom je trebalo da ilustrujem članak o nekom sudskom slučaju, i nacrtao sam predstavnike vlasti kao bubašvabe, sudije kao nekakva čudovišta... U to vreme je postojala sloboda"

Nisam primetio da se mnogo toga promenilo, zato što nisam odustajao od svog stila, niti je iko to od mene zahtevao. U listu "Liberasion" sam, tokom desetak godina saradnje, crtao na najrazličitije teme, jednom je trebalo da ilustrujem članak o nekom sudskom slučaju, i nacrtao sam predstavnike vlasti kao bubašvabe, sudije kao nekakva čudovišta... U to vreme je postojala sloboda, a danas su urednici mnogo oprezniji i konzervativniji. Rad u dnevnim novinama je uvek dinamičan, zato što nema mnogo vremena od momenta kada je članak napisan do momenta kada ga treba dopuniti ilustracijom. U vreme pre nego što je internet doživeo znatniju ekspanziju, članke su mi slali faksom, a kada bih završio crtež stizao je kurir na motoru i to odmah nosio u redakciju...

Na internacionalnoj sceni, reklo bi se da je vrhunac karijere svakog ilustratora da objavljuje u listu "Njujorker". Postoji veliki broj crtača koji se silno trude da dospeju na listu njegovih saradnika, ali tebi se desilo nešto fantastično, urednici su, surfujući internetom, naleteli na tvoje radove i rešili da te kontaktiraju radi saradnje?

Da, imao sam tu sreću da nikada nisam morao da šetam naokolo sa fasciklom nudeći svoje radove, već su me urednici pozivali. To je bio slučaj i sa listovima "Rok & Folk" i "Liberasion". Inače, crtež koji je ponukao urednike "Njujorkera" da me kontaktiraju predstavljao je Elvisa Prislija, dakle jedna prava američka tema, zbog koje su mislili da je vredelo kontaktirati autora čak iz Pariza, zaista neverovatno... Tražili su samo da im pošaljem nekoliko crteža kao odgovore na teme koje su mi sugerisali, pre nego što su definitivno prihvatili saradnju. U tom listu sam objavljivao nekoliko godina, sve do smene urednika. Nakon toga sam svoj angažman više usmerio na ilustraciju knjiga i izradu plakata, kao i na animirani film. Upravo sam završio i stripovanu autobiografiju, na kojoj sam radio pet godina a ima preko 200 strana, i završava se sa mojom 21. godinom i odlaskom u London.

S obzirom da je tvoj polubrat poznati rep muzičar, koji nastupa pod imenom Set Geko (Seth Gueko), šta misliš o toj vrsti muzike?

Tokom godina, Set Geko je imao uzlaznu karijeru na francuskoj rep sceni, za koju mnogi misle da je odmah iza američke. Rep odjekuje svuda po obodima Pariza, i mi smo nekada mislili da bi ta muzika mogla da bude nešto kao novi pank, ali danas se čini da većina muzičara sa te scene samo želi da poseduje što više novca i žena oko sebe, i što veće automobile... ¶

SAŠA RAKEZIĆ

Dugi bubnjarski solo

On je ono zbog čega postoje bubnjevi – rečeno je o legendarnom krimovcu, koji je po časopisu *"Rolling Stone"* treći najbolji na svetu

Foto: Zoran Veselinović /Flickr

Nakon što je 1966. čuo Erika Kleptona kako svira sa Džonom Mejelom i Bluzbrejkersima, mladić crvene kose je tog, tada najperspektivnijeg gitaristu Britanije povezao svojim rovenom. U toku vožnje, Klepton mu je ponudio da osnuju novi bend. Crvenokosom je malo falilo da od sreće slupa auto.

Ime mu je bilo Piter Edvard Bejker, a nadimak Džindžer. Rođen je u južnom Londonu 19. avgusta 1939. Majka Rubi Mej radila je u prodavnici duvana, a otac Frederik je bio zidar. Poginuo je kao podoficir u Drugom svetskom ratu 1943. U pismu koje je ostavio sinu, poručio mu je da od njega očekuje da sebe i prijatelje brani od svakog ko ga napadne. Nakon toga Džindžer postaje u školi *enfan teribl*, suprotstavlja se svakom nasilniku ma koliko snažniji bio, a u pauzi između dve tučnjave udara po klupi u učionici. Svi mu savetuju da postane bubnjar.

Džindžer je otkrio bubnjeve dok je pravio društvo drugarima koji su krali ploče tako što je kobajagi pomno preslušavao vinil *Kvinteta godine* na kome bubnjar Maks Rouč prati Čarlija Parkera, Čarlsa Mingusa, Bada Pauela i Dizija Gilespija. Počeo je da uči kod engleskog džez bubnjara Fila Simena u petnaestoj. U grupi Blues inkorporejted, kojoj se priključio da zameni bubnjara, upoznaje basistu Džeka Brusa. Džindžerov bubnjarski i Brusov osećaj za bas ritam odlično su se slagali, zbog čega se udružuju i u sastavu Grejam Bond Organizejšn. Klepton je 1966. sa Brusom sastavljao bend koji bi bio *krem de la krem* scene, i Bejker im je bio najlogičniji izbor. Nazvali su se Krim.

KAO DJUK

Nik Mejson iz Pink Flojda tvrdi da je baš Bejker razlog zbog kog je poželeo da ikada zasvira bubanj u bendu, a bubnjar grupe Polis Stjuart Koupland je izjavio da je Džindžer Bejker *"what drumming is all about"*. Iako je prepoznat kao otac svakog narednog hevi metal bubnjara, Džindžer Bejker nije bio oduševljen tim žanrom, a svoj "originalni, inovativni, divlji i nepredvidljivi" stil izgradio je ugledajući se na ono što je Djuk Elington u stvari radio celog života: "Svaka ritam sekcija koja je ikad svirala sa Djukom Elingtonom imala je dupli bas bubanj. Kit Mun iz grupe Hu i ja bili smo na jednom Djukovom džez koncertu 1966. i od tad je Kit koristio dva Premijerova bas bubnja, a ja dva Ludvigova."

Svi su zadivljeni nepredvidljivo dugim improvizacijama Krima, i publika koja pada u trans i kritika i kolege koji se utrkuju u rečima hvale. Karlos Santana je, na primer, rekao: "Oni su supersonični bend, što znači da nemate osećaj da oni sviraju instrumente već da se kroz njih ispoljava samo prisustvo Svetog duha!"

Zbog animoziteta Bejkera prema Brusu, koji je eskalirao u gotovo fatalan fizički obračun, grupa Krim prestaje sa radom već 1969. "To je neverovatno", primećuje bubnjar Metalike Lars Urlih: "Nama je jedna turneja trajala duže od njihovog celog postojanja, a vidi šta je sve ostalo iza njih." Nakon toga, Bejker ponovo sarađuje sa Kleptonom na projektu *Blind Faith*, a onda formira Džindžer Bejker er fors i odlazi u Afriku gde snima najčešće sa Fela Kutijem, želeći da se stopi sa mističnom prapostojbinom ritma. Novembra 1971. u Lagosu osniva svoj muzički studio. Do tamo je stigao svojim roverom kroz Saharu. Poveo je sa sobom režisera dokumentarnih filmova Tonija Palmera da snimi film *Džindžer Bejker u Africi*. Tim filmom Džindžerov studio dobija internacionalnu reklamu, pa su Pol Makartni i Vings tu snimili album *Band On The Run*. Studio nije potrajao do osamdesetih. Džindžer se pridružuje grupi Hokvind na tri albuma, 1985. pomaže Džoniju Rotenu na *Albumu* njegove grupe Pablik imidž ltd, a onda mu je dunulo da postane glumac. No, bez uspeha.

MAJSTOR

Devedesetih živi u Koloradu igrajući polo i svirajući s grupom Masters ov rialiti. Policija mu je stalno za vratom zbog droge, pa se ponovo seli u Afriku. U maju 2005. trio oldtajmera Krim ima rijunijon turneju. U prvim redovima publike su članovi drugih poznatih bendova i vrebaju da od starih majstora nauče još koji trik.

Sa sastavom Džindžer Bejker konfjužn pošao je na turneju 2013, ali 2016. zdravlje ga izdaje. Navukao se na heroin još u džez klubovima u osvit šezdesetih, 29 puta je pokušao da se skine i uspeo tek osamdesetih na farmi maslina u Italiji. Zavisnost od pušenja mu je ostavila hroničnu plućnu bolest. Idol svih rok bubnjara zauvek nas je napustio 6. oktobra ove godine u osamdesetoj godini, nakon nekoliko neuspelih kardioloških intervencija: "Od svih mogućih stvari koje su mi mogle doći glave, nikad nisam ni pomislio da će to biti srce."

Časopis "Rolling Stone" proglasio ga je trećim najboljim bubnjarem na svetu. ¶

MLADEN KALPIĆ

Šta ima novo kod taksista

To što za nešto postoji aplikacija ne znači automatski da je to progresivno i dobro. Prostitucija ili dilovanje droge neće biti prihvatljiviji ako za komunikaciju koriste aplikacije. S druge strane, internet komunikacija menja navike i logiku koju smo negovali vekovima i uredili zakonima. Jer, zakonom možete da uredite da se po plaži ne baca đubre, ali vreme je da podignete pogled ka horizontu gde se valjaju neki sivi oblaci. Samo što to nisu oblaci nego cunami.

To poređenje sa cunamijem nisam sam smislio, pročitao sam ga u odličnom tekstu odnosno govoru koji je nekadašnji generalni direktor BBC-ja, danas generalni direktor "Njujork tajmsa" Mark Tomson održao u Londonu pre nekih mesec dana.

Tompson je u "Njujork tajms" došao 2012. i to je bila poslednja uspešna analogna godina. Novine su se relativno dobro prodavale, broj pretplatnika je opadao, ali ne dramatično, još se moglo zaraditi od oglasa. Ali, on je na horizontu video digitalni cunami koji se približava i postavio je strategiju koju bi mogli da prepišu mnogi u Srbiji, ne samo mediji, nego i taksisti.

Tri saveta bi mogla da se izvuku iz Tompsonovog govora. Potrebno je da definišeš sopstvene prednosti, neprestano da inoviraš i da primeniš skaliranje.

U slučaju "Njujork tajmsa" to je značilo da umesto da u krizi štede otpuštajući novinare, oni su čvrsto verovali da je kvalitetno novinarstvo njihov glavni adut, pa su zaposlili nove ljude prema potrebama novog vremena. Sada imaju više novinara nego ikada u istoriji lista.

Digitalnoj transformaciji pristupili su kao projektu od kojeg im život zavisi, ne kao nečemu što je *fensi*. Svi resursi korišćeni su za to, a to je uključilo stvaranje za medijsku kuću do tada nezamislivih zanimanja, stalne obuke i prekvalifikacije zaposlenih, menjanje svesti svih, od portira do direktora.

Umesto da se takmiče u klikovima, odnosno otimanju čitalaca od konkurencije, prioritet im je bio da povećaju bazu lojalnih čitalaca. Danas imaju četiri puta više digitalnih pretplatnika nego što su ih imali u štampi iako su im svi govorili da ljudi nikada neće plaćati za sadržaj na internetu. Neće ako je taj sadržaj bezvredan, odgovara Tomson.

Šta bi iz ovoga mogli da nauče beogradski taksisti, novinari i svi drugi koji misle da se digitalizacija može zaustaviti tako što se naljutiš na selo?

Najpre, da razmotre u čemu je njihova usluga zaista bolja od one koju nudi Kar go? To je servis od kog žive i ako ga ne unaprede, suđeno im je da nestanu, zakoni na koje se pozivaju to mogu samo malo da uspore.

Onda treba da naprave bolje aplikacije od Kar goa i shvate da u vreme smart telefona radio-stanice više nisu dobar način za nalaženje mušterija. To podrazumeva da zaposle IT kadar, momke i devojke koji nikada nisu imali veze sa taksiranjem.

Potom treba da skaliraju, pa da ih na ulicama bude onda kada su najpotrebniji. Ništa gore od niza taksi vozila na stanici u kombinaciji sa odbijenim pozivima u špicu kada ih nema dovoljno. To se zove loše planiranje, a digitalizacija to nemilosrdno kažnjava.

Konačno, treba da smisle kako da povrate ili steknu lojalne mušterije, one koji neće otići konkurenciji bez obzira na trenutno povoljniju cenu.

Imaju, dakle, mnogo posla koji neće da ih čeka, a blokiranjem ulica samo odlažu neminovnost. Digitalizacija ide nekim drugim putevima, a taksista tamo sada nema. Nema ni vas ako mislite da su ovi saveti namenjeni samo taksistima¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

Ž. Ž. Ruso na plaži

Sigurno ste čuli za Ajnštajna na plaži. Njegovo leškarenje je svakako najpoznatije i postalo je sinonim za obične, a čudne navike i doživljaje poznatih ljudi. Reč je o operi i istini za volju, nema baš mnogo toga o Ajnštajnu i plaži konkretno. U stvari, i ima, ali je komplikovano, a uostalom sa Ajnštajnom je sve relativno. I mnogi drugi velikani su se našli u sličnim situacijama. Često su te neobične situacije postajale anegdote koje su sažeto opisivale naravi velikana ili prirodu i pozadinu velikih otkrića, kao u slučaju Njutna, Arhimeda, Pitagore, Pastera, Rendgena...

Foto: Londo Mollari

Dakle, Žan Žak Ruso na plaži. Ruso je još kao mali voleo da se igra i odmara na plaži Ženevskog jezera. Posle je zadržao tu naviku i gde god je i kad kod je mogao, voleo je da šeta obalom i da legne i ispruži se, da sluša talase i gleda u vodu i plavetnilo neba.

Najveći deo života proveo je u Parizu tako da je jezero zamenila Sena, ali uvek je bila u blizini neka obala sa plažom. Čak i kada je bio ambasador, birao je mesta u neposrednoj blizini vode: bio je ambasador u Veneciji.

Bio je poznat kao polimat i vredan radnik. Plaža i voda su ga odmarali i inspirisali. Radio je na jednoj značajnoj studiji za konkurs Akademije nauka i umetnosti iz Dižona. Škiljavo svetlo, zagušljiva soba... Jedva je čekao da ode do reke i plaže i da se pruži. Voda, nebo i mir pravili su kontekst za razmišljanja i maštanja, a možda je želeo samo odmor. Oni koji su ga znali dobro pamte da je često znao da kaže: "Rad je hrana za dušu, ali leškarenje na plaži je dezert posle jela." Sa sobom je nosio malu tanku prostirku koja može da se smota pod mišku a koju mu je poklonio prijatelj Monteskje, zajedno sa primerkom njegovih znamenitih *Persijskijh pisama*. To je bila obredna molitvena prostirka muslimana koju je Monteskje dobio od svojih persijskih prijatelja, ali to Ruso nije znao i nebitno je za priču, a odveo bi tok u sasvim drugom pravcu.

I tako, izađe Žan Žak u kratku šetnju do plaže. Nađe svoje mesto za uživanje. Pre podne i po podne. Bilo je tu i drugih, ali nikad previše i nikad gužva. Iz istorije znamo da se nekako u to vreme povećao i osnažio društveni sloj ljudi koji je, između ostalog, mogao sebi da dozvoli da ne radi od jutra do mraka, nego da se i odmara i uživa u lepim, učenim i manje učenim razgovorima i razonodama. To je bio poznati nam treći stalež. Nešto kasnije će se uobličiti u tzv. srednji sloj ili srednju klasu. Sa trećim staležom stvari su se, ako išta, odvijale brzo.

Ljudi su počeli da iznose na plažu tepihe, prave persijanere, ponjave, sve moguće prostirke, pa čak i peškire u svim mogućim veličinama, bojama i šarama.

Da su se bar zaustavili na peškirima. Prvo su počele da stižu stolice male i velike, zatim madraci, a onda ležaljke svih vrsta i oblika. Neki su otišli i tako daleko da su počeli da dovode žene i decu pa čak i ljubimce. U to vreme, traženje prava za treći stalež u celini nije bilo praćeno i svešću o rodnoj ravnopravnosti i prijateljskom odnosu prema kućnim ljubimcima na javnim mestima.

Žan Žak Ruso je pokušao razne taktike: menjao je mesto i vreme odlaska na plažu, ali ništa nije vredelo. Rano ujutro je jedno vreme bilo prijatno; bilo bi dobro da su jučerašnji izletnici poneli sve stvari i otpatke sa sobom. Ali, onda su počeli da ostavljaju stvari kao da rezervišu mesto na plaži. Počeli su da se pojavljuju razni štapovi, kamenje, cigle pa i cele male ograde. Počeli su i prvi sukobi. Ruso se povlačio, nije hteo da ulazi u to ko je prvi došao na plažu i čije je to mesto od juče, da li je blizu ili daleko od obale i da li su deca u blizini. Bogatiji su čak unajmljivali lumpenproletarijat da im čuva mesta ili da u cik zore iznosi prostirke na njihova omiljena mesta. Neki preduzimljiviji su se dosetili i počeli da prodaju *ad hoc* priručne prostirke, lake sklopive stolice i ležaljke.

Rusou se bližio rok za predaju konkursa. Bio je u pola rukopisa u kom je hteo da razjasni uzroke nejednakosti među ljudima. Prosto nije mogao da se skrasi. Redak da napiše. Šetao je po sobi i lomio i grickao pero. I onda, kako se to dešava izuzetnim ljudima i polimatima posle jedne šetnje kao iz vedra neba, rasprostre se kao prostirka "Rasprava o poreklu i uzrocima nejednakosti među ljudima", godine 1754: "Prvi čovek koji je ogradio parče zemlje i rekao 'ovo je moje' i našao ljude dovoljno naivne da mu poveruju, taj čovek je pravi začetnik civilnog društva."

To je bilo, kao što rekosmo, napola šesnaestog veka. Mora da se slična scena odvijala još u praistorijskoj pećini: gde će ko da postavi svoju prostirku, bliže vatri ili na uzvišenije mesto u pećini. I tako od Velike plaže, preko Slovenske plaže do Plavih horizonata, od Ade do Ade Bojane, od Sen Tropea do Sočija, od Kaprija do Kopakabane, svakodnevno se odvijaju male vežbe i manevri iz prava svojine i privatnosti. ¶

ACO DIVAC

SSIFF
MEILLEUR SCÉNARIO
DONOSTIA ZINEMALDIA
FESTIVAL DE SAN SEBASTIÁN
2018
CARLOS ACOSTA
SANTIAGO ALFONSO
KEYVIN MARTÍNEZ
EDILSON MANUEL OLBERA NUÑEZ
LAURA DE LA UZ
Luli
REŽIJA
ICÍAR BOLLAÍN
SCENARIO
PAUL LAVERTY
Inspirisano životom legendarnog
plesača Karlosa Akoste
i autobiografijom "No way home"
U BIOSKOPIMA OD 24. OKTOBRA
www.filmcoopi.ch

THE 1
FIRST EDITION
ODVEZI ZA 2.700€.
218
DESIGN
bmw.rs
Zadovoljstvo
u vožnji

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec